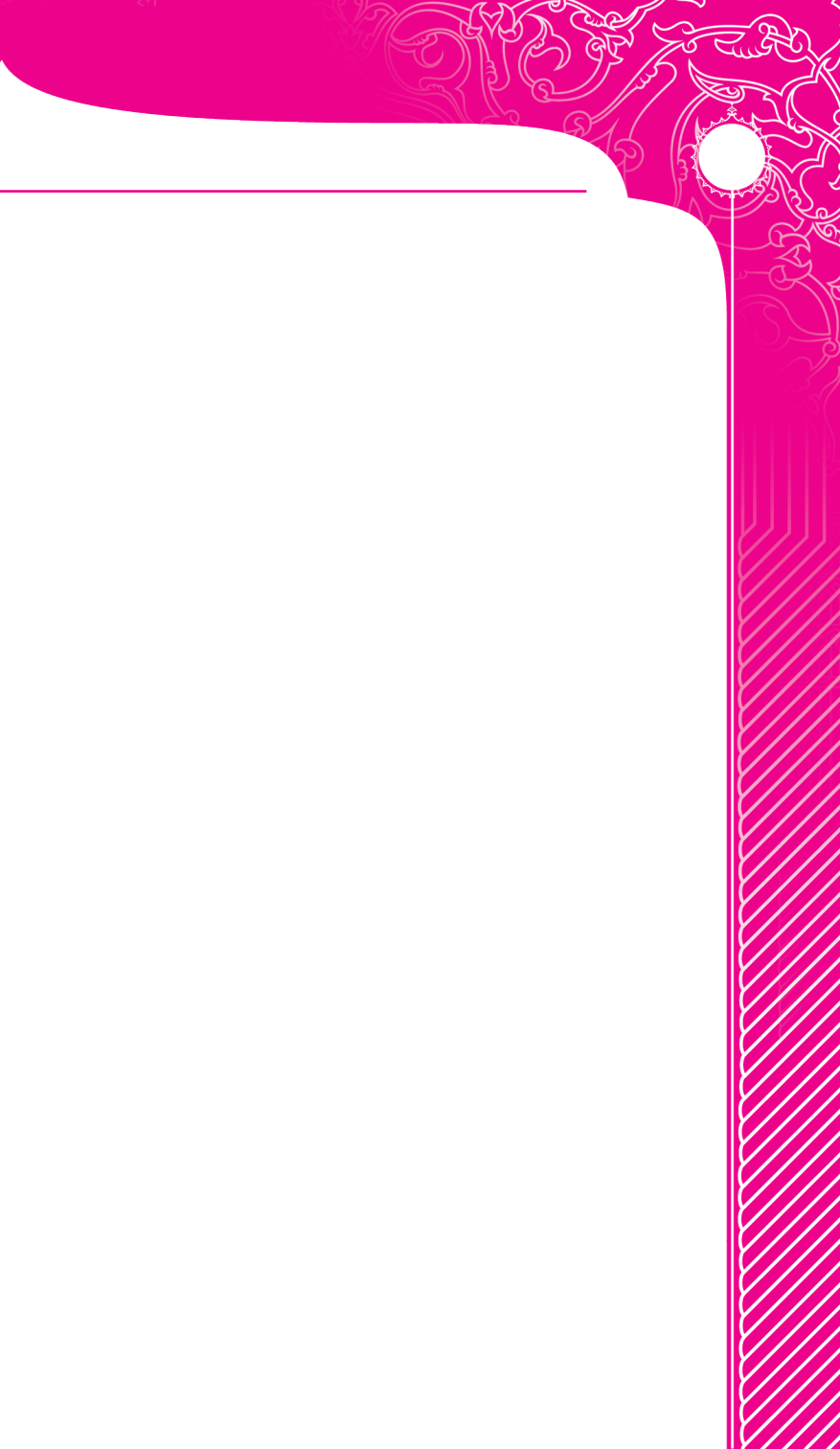

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۶
فقه و
زندگی

احکام مداحی و سوگواری

(آسیب‌ها)

مجتبی‌خواجوند عابدینی

نشر معروف

قم خیابان مصلاي قدس پلاک ۶۸۲

صندوق پستی ۱۵۸ ۳۷۱۶۵

تلفن ۴۱ - ۳۲۹۳۹۱۴۰

فقه و زندگی (۴۶)	نام کتاب
احکام مداحی و سوگواری	
مجتبی خواجهوند عابدینی	تدوین
نشر معروف - قم	ناشر
نگارش - قم	چاپ
اول - ۱۳۹۴	نوبت چاپ
۳۰۰۰	تیراژ
۹۷۸۶۰۰۶۶۱۲۴۸۵	شابک
۳۸۰۰۰ ریال	قیمت

سرشناسه: عابدینی، مجتبی
 عنوان و نام پدیدآور: مداحی و سوگواری / مجتبی عابدینی.
 مشخصات نشر: قم: نشر معروف، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص.؛ ۱۹×۵ س.م.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۱۲-۴۸-۵
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت: عنوان دیگر: فقه و زندگی (۴۶) احکام مداحی و سوگواری.
 یادداشت: کتابنامه.
 عنوان دیگر: فقه و زندگی (۴۶) احکام مداحی و سوگواری.
 موضوع: مديحه و مديحه سرایی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
 موضوع: سوگواری های اسلامی
 موضوع: تعزیه
 موضوع: فتوای شیعه -- قرن ۱۴
 رده بندی کنگره: ۴۱۳۹۴/ع۲م/۸/۲۶۱/۸ BP
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۵۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۴۳۷۸۰

به سفارش:
 ستاد امر به معروف و نهی از منکر
 پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

فهرست مطالب

سخن پژوهشگرده	۱۱
مقدمه	۱۷

بخش اول:

کلیات، نیازها و ضرورت ها

کلیات، نیازها و ضرورت ها	۲۳
راز ثواب ها	۲۶
فصل اول: ویژگی های یک مداح	۳۱
۱. توجه به ظواهر اخلاقی	۳۱
۲. اخلاص	۳۳
فصل دوم: نیازها و وظایف مداحان	۳۵
۱. نیازهای یک مداح	۳۵
الف) نیاز به مطالعه	۳۵

- ب) آشنایی با قرآن و حدیث ۳۷
- ج) آگاهی و بصیرت ۳۹
۲. وظیفه مداحان ۴۰
- الف) توسل ۴۰
- ب) معرفت افزایی ۴۱
- ج) متناسب با نیاز روز ۴۲

بخش دوم:

آسیب‌های مداحی

- فصل اول: آسیب‌های محتوایی ۴۷
- مقدمه ۴۷
- استفاده از مقاتل غیر معتبر ۴۸
- زبان حال ۵۶
- غُلُو ۶۰
- حکم فقهی: ۶۴
- توهین به مقدسات دیگر مذاهب ۶۴
- حضور ائمه علیهم‌السلام در مجالس عزا ۶۸
- سخیف بودن اشعار ۶۹
- به کار بردن الفاظ نامناسب ۶۹
- استعمال جمله «رقاصة عباسم» ۷۳
- آزادی و آزادگی ۷۴
- تلفظ موهن نام ائمه علیهم‌السلام ۷۶
- توجه به حواشی ۷۷
- بیان خواب و داستان‌های ساختگی ۷۹

- فصل دوم: آسیب های اجتماعی ۸۳
۱. تعیین اجرت ۸۳
۲. عزاداری های طولانی ۸۶
۲. تفکیک جلسات جشن و روضه خوانی ۸۸
۳. اصرار بر گریه بلند ۸۹
۴. خواندن مطربی ۹۰
- فصل سوم: آسیب های شکلی ۹۱
۱. تقلید از آهنگ های مبتذل ۹۱
- فصل چهارم: آسیب های اخلاقی ۹۵
۱. غرور و تکبر ۹۵
۲. ریا ۹۷
۳. تعریف از خود یا میزبان ۹۸
- فصل پنجم: آسیب های مداحی و عزاداری زنان ۹۹
۱. اختلاط ۱۰۰
۲. مرثیه خوانی زنان ۱۰۱
- فصل پایانی ۱۰۳
- وظیفه مداحان در مراسم سوگواری ۱۰۳
- پذیرایی از مهمانان ۱۰۴
- لطمه زدن عزاداران ۱۰۵
- حکم فقهی: ۱۰۷
- روش صحیح مداحی ۱۰۷

بخش سوم:

آسیب های عزاداری

- پیشینه عزاداری ۱۱۱
- آسیب های عزاداری ۱۱۳
- فصل اول: آسیب های اجتماعی ۱۱۵
۱. فاصله گرفتن از مسجد و منبر ۱۱۵
۲. عدم رعایت حقوق وقف و بیت المال ۱۱۷
- حکم فقهی: ۱۱۷
۳. کم رنگ شدن منبر و وعظ ۱۱۸
۴. تداخل عزاداری با وقت نماز ۱۲۱
۵. پیراهن کندن برای سینه زنی ۱۲۳
۶. قلاده به گردن انداختن ۱۲۵
۷. هروله کردن هنگام سینه زنی ۱۲۵
۸. گلی مالی در عزاداری ۱۲۶
۹. تحت الشعاع قرار گرفتن عزاداری ۱۲۶
۱۰. اذیت و آزار دیگران ۱۲۸
۱۱. کثیف کردن کوچه و خیابان ۱۲۹
۱۲. ایجاد ترافیک در خیابانها ۱۳۰
۱۳. نجس کردن خیابانها ۱۳۱
۱۴. تداخل ایام عزاداری با اعیاد ۱۳۱
- فصل دوم: آسیب های عقیدتی ۱۳۵
۱. خرافات ۱۳۵
- الف) استفاده از عَلم ۱۳۷

- ب) قفل زدن به بدن ۱۳۹
- ج) به خاک غلتیدن و سینه خیز رفتن ۱۴۰
- د) استفاده از نمادها ۱۴۲
- و) راه رفتن روی آتش یا ذغال ۱۴۲
- ز) تقدس و توسل به درخت ۱۴۳
- ح) خوردن تخمه و آجیل در ایام عزاداری ۱۴۴
- فصل سوم: آسیب های جسمانی ۱۴۷**
۱. قمه زنی ۱۴۷
- تبرک جستن به خون های قمه زنی ۱۵۰
- قمه زنی مخفیانه ۱۵۱
- نذر قمه زدن ۱۵۱
- مرگ به خاطر قمه زنی ۱۵۳
- نقد ادله قمه زنی ۱۵۳
۲. آسیب رساندن به بدن ۱۵۶
- فصل چهارم: تعزیه خوانی ۱۵۹**
- معنا و تاریخچه تعزیه ۱۵۹
- آفات تعزیه ۱۶۱
۱. تعریف نشدن زمان ۱۶۲
۲. استفاده از آلات موسیقی ۱۶۳
۳. استفاده از الفاظ قبیح و رکیک ۱۶۴
۴. تشبه به زن ۱۶۵
۵. اذیت و آزار همسایه ها ۱۶۶
- بهترین شیوه برگزاری تعزیه ۱۶۷

منابع.....	۱۷۱
مقالات.....	۱۷۷
آدرس دفاتر مراجع تقلید.....	۱۷۹
مقام معظم رهبری.....	۱۷۹
آیت الله سیستانی.....	۱۷۹
آیت الله شبیری زنجانی.....	۱۷۹
آیت الله مکارم شیرازی.....	۱۸۰
آیت الله وحید خراسانی.....	۱۸۰
آیت الله نوری همدانی.....	۱۸۰
آیت الله صافی گلپایگانی.....	۱۸۰

سخن پژوهشکده

فقه و زندگی و سبک زندگی اسلامی

اسلامی شدن زندگی اجتماعی در مرحله شناخت سه گام دارد:

شناخت معروف و منکر در فعالیت های فردی و روابط انسان و خداوند عزوجل.

شناخت معروف و منکر در حوزه روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی.

شناخت معروف و منکر در روابط دولت و ملت.

در گام اول فعالیت های فقهی، اخلاقی پژوهش های اخلاق مدار فراوانی توسط عالمان و محققان پدید آمده و اصلاح و تقویت روابط عبادی، عقیدتی و معرفتی انسان با خداوند متعال را مورد توجه قرار داده است.

گام دوم یعنی شناخت معروف و منکر در روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی، کاری است که با وجود برخی از آثار علمی و پژوهش‌های ارزشمند با نگاه تخصصی به هر صنف مورد توجه قرار نگرفته است. سلسله کتاب‌های «فقه و زندگی» به پژوهش و نگارش در حوزه اصناف خاص توجه دارد و باید‌ها و نباید‌های فقهی و اخلاقی و آداب اسلامی هر اتحادیه صنفی و دست‌اندرکاران مشاغل مختلف تولیدی، توزیعی، و خدماتی را محور پژوهش و نگارش و اطلاع‌رسانی خویش می‌داند.

گام سوم در شناخت معروف و منکر به روابط مردم و حکومت‌ها اختصاص دارد، اسلامی شدن روابط دولت و ملت بالاترین گام به سوی رضای خداوند متعال محسوب می‌شود و در سایه پیروی از رهبری الهی و تسلیم دولت و ملت در برابر قوانین قرآن و عترت امکان پذیر است.

در حدود سال‌های ۱۳۷۲ ش با آغاز فعالیت‌های ستاد امر به معروف و نهی از منکر طرح پژوهشی «فقه و زندگی» توسط جناب حجة الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد حسین فلاح زاده، در پژوهشکده باقر العلوم ع‌ا‌س‌ل‌ا‌م قم، پی‌ریزی شد. هدف طرح، تألیف و تدوین مجموعه کتاب‌هایی در زمینه آداب و احکام اسلامی برای اصناف و مشاغل

گوناگون اقتصادی و بازاریان کشور بود. با هماهنگی این دو نهاد فرهنگی تألیف حدود بیست جلد از این مجموعه در سال‌های آغاز کمک خوبی به بازاریان متدین در زمینه شناخت احکام شرعی و حلال و حرام مشاغل بشمار می‌رفت. اما مثل بسیاری دیگر از طرح‌ها این کار هم به دلایل مختلف ناتمام ماند و در زمینه احکام فقهی بسیاری اصناف اثری فراهم نیامد.

ضرورت اسلامی شدن بازار، علاقه بسیاری از کسبه محترم در بخش‌های تولید و توزیع و خدمات و پیگیری دبیر محترم ستاد امر به معروف و نهی از منکر حجة الاسلام والمسلمین زرگر دام عزه العالی سبب احیای مجدد این طرح پژوهشی کاربردی در سال ۱۳۹۳ ش شد و تألیف و تدوین کتبی دیگر در زمینه فقه اصناف در دستور کار پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر قرار گرفت.

در سال‌های آغازین، این پژوهش‌ها با هدایت و حمایت ستاد و نظارت علمی و فقهی برادران گرامی حجج اسلام محمد حسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفت و بیست و چند دفتر از آن فراهم آمد. اینک بار دیگر پس از حدود چهارده سال، این کار ناتمام و بر زمین مانده به توفیق الهی و نظارت جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای حاج

سید محمد تقی علوی و همکاری گروهی از فضلالی حوزه علمیه قم در پژوهشکده امر به معروف پیگیری می شود. همیشه اصناف محترم و صاحبان مشاغل در انجام وظیفه خود نیاز به احکام و قوانین الهی دارند و لازم است معروف و منکرات صنفی را بشناسند. تحولات صنفی و دگرگونی‌ها در حوزه کسب و کار سبب می شود که احکام بر اساس نیازهای روز مورد بازنگری فقهی و علمی قرار گیرد و تفقه و اجتهاد جدید ضرورت یابد. از این رو بار دیگر با استفاده از فتاوی مراجع بزرگوار تقلید و قوانین مصوب شورای نگهبان موضوعات کار نشده در برنامه پژوهشی قرار گرفت و بیست اثر جدید تحقیق و تولید شد. عناوین پژوهش‌های سال ۱۳۹۳ ش بدین شرح است:

احکام صنف طلا و جواهر

احکام تلفن همراه

احکام بازی‌های رایانه‌ای

احکام صنف اتوبوس رانی

احکام صنف فرش و تابلو فرش

احکام صنف کیف و کفش (سراجان)

احکام صنف ماهی فروشان

احکام صنف ناشران

- احکام صنف پوشاک
- احکام صنف نانویان
- احکام صنف رایانه و اینترنت
- احکام صنف پرندگان و پرنده فروشان
- احکام صنف اغذیه فروشان
- احکام صنف پارک‌ها
- احکام عمومی کسب و کار
- احکام صنف قهوه‌خانه‌ها
- احکام صنف الکتریکی
- احکام صنف عطاری و دارو گیاهی
- احکام صنف لوازم صوتی و تصویری
- احکام بیمه‌ها

این دفتر از فقه و زندگی که با تلاش برادر گرامی حجة الاسلام و المسلمین مجتبی خواجه‌وند عابدینی پدید آمده به احکام مداحی و سوگواری اختصاص یافته است و امیدواریم محققان و دست‌اندرکاران محترم با ارائه تجارب و مسائل شرعی خویش ما را در تکمیل این اثر یاری کنند.

با درخواست توفیق از خداوند دانا و توانا و یاری محققان حوزوی و همراهی اصناف کشور، بسیج اصناف و مسؤولان ستادهای امر به معروف، می‌توان به سوی اسلامی شدن

بازار، آرامش روانی جامعه، کاهش جرم و تخلفات اقتصادی و کسب رضای حضرت حق گام‌هایی بلندتر برداشت. امیدواریم با شناخت احکام الهی در تمام بخش‌ها و اجرای آن در زندگی فردی و اجتماعی و در سایه فقه ناب اسلامی و با هدایت حضرت بقیة الله عجل الله تعالی فرجه الشریف، توحید و عدالت در سراسر عالم حاکم گردد. ان شاء الله.

قم پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

خیابان سمیه کوچه ۱۲ پلاک ۳۵۵

Al-adl.ir

info@al-adl.ir

مقدمه

در طول تاریخ، شاعران از یک جایگاه ویژه ای نزد خلفاء و بزرگان و مردم داشتند و این به خاطر، تأثیر گذاری مثبت آن در میدان های علمی و نقش آفرینی آن در فرهنگ سازی و برانگیختن عواطف و احساسات در میادین عمل بوده است. اهتمام مردم به شعر، و تجلی آن در شاعران معروف، سبب شده تا شعر از جایگاه خاصی برخوردار شده بگونه ای که شاعران در مواردی برای چند بیت شعر، عطایای زیادی أخذ می کردند. قبل از ظهور اسلام بسیاری از شاعران، در مباحث غیر اخلاقی، برای تحریک غرایز نفسانی و غیره... اشعاری می سرودند. اما پس از ظهور اسلام و تجلی قرآن، فضایل اخلاقی جای رذایل اخلاقی را گرفت و مردم بسیاری از لوث شرک و بت پرستی پاک شدند. شاعران راه گمشده خویش را دوباره باز یافته و اشعار در بیان فضایل اهل بیت علیهم السلام مسائل توحیدی، ولایت و امامت تجلی

کرده و شاعران بزرگی همچون دعبل خزاعی، فرزدق، سید حمیری، کمیت بن زید در این زمینه به خوبی درخشیدند و مورد حمایت ائمه علیهم السلام قرار گرفتند.

فرزدق که به علت سرودن اشعاری در وصف امام سجاد علیه السلام در نزد هشام بن عبدالملک مورد غضب هشام واقع گرفت در نتیجه حقوق وی از بیت المال قطع و مورد حمایت مالی امام سجاد علیه السلام قرار گرفت.^۱

دِعبل در زمان حضرت امام رضا علیه السلام بود و قصیده‌ای در فضائل و مناقب اهل بیت علیهم السلام و غضب حقوق آنان سرود؛ و خدمت حضرت امام رضا علیه السلام رفت و گفت: چنین با خود قرار گذاشته‌ام که قبل از شما برای کسی نخوانم. و چون آن قصیده‌ها را خواند حضرت علیه السلام جامه‌ای از پوست خَز (جانور دریایی) که در آن ششصد دینار بود به او دادند به علاوه یک جُبّه (تن پوش) نیز از لباسهای خود را به او دادند.^۲

سؤال اساسی اینکه در زمانی که شیعیان اهل بیت علیهم السلام با فقر زندگی می‌کردند اهداء این مبلغ زیاد توسط امام رضا علیه السلام چه مفهومی می‌تواند داشته باشد آیا حاکی از اهمیت شعرو شعراء در فضائل و مناقب اهل بیت علیهم السلام و

۱. بحار الانوار- ط بیروت-، علامه مجلسی، ج ۴۶، ص ۱۲۷.

۲. رجال کشی، (اختیار معرفة الرجال)، محمد بن عمر کشی، ص ۵۰۴، رقم ۹۷۰.

تأثیرگذاری آن در نفوس انسان‌ها نیست؟

آنچه که سبب رونق گرفتن کارشاعران در آیین عزاداری تاریخ تشیع شده؛ شهادت سید الشهداء علیه السلام بود که با گریه‌های مداوم امام سجاد علیه السلام، روضه خوانی‌های زینب کبری علیه السلام و وعظ عالمان ربانی، سبب برافروخته تر شدن این شمع فروزان و نورانی تر شدن این مکتب الهی شد؛ که در این میان ضرورت نقش شاعران و مداحان اقتضاء می‌کرد تا با ظرافت‌های هنری خویش - مثل انتخاب اشعار، آهنگ و صدای زیبا- در پیوند دادن قلوب مؤمنین و حسرت عدم یاری در رکاب سید مظلومان علیهم السلام در دفاع از حرم و حریم ائمه اطهار علیهم السلام سعی در بیدار نگه داشتن مکتب مبارزه با ظلم، حفظ تشیع و معرفت‌افزایی را بر عهده گرفته و در حفظ این امانت بزرگ، سربلند و در هدف و مطلوب خویش سرفراز بیرون آیند. گسترش تشیع، بصیرت و مبارزه با ظلم در کشورهای جهان خصوصاً انقلاب اسلامی ایران، نتیجه همان زنده نگه داشتن مکتب حسینی علیه السلام توسط مداحان و شاعران است.

مقام معظم رهبری: خدشه‌دار کردن این محبت به هر شکلی و به هر صورتی، خیانت به جریان عظیم محبت اهل بیت علیهم السلام و پیروی اهل بیت علیهم السلام است. این محبت را باید حفظ کنید. لذا شما می‌بینید در دوران

ائمہ علیہم السلام این همه محدثین، این همه شاگردان آگاه و فقهای بزرگ در خدمت امام صادق علیه السلام امام باقر علیه السلام و ائمه‌ی دیگر بودند، معارف را نقل کردند، احکام را نقل کردند، شرایع را نقل کردند، اخلاقیات را نقل کردند، شنیدند و نقل و ثبت کردند؛ اما در کنار همه‌ی اینها، باز وقتی انسان درست نگاه می‌کند، می‌بیند نگاه به دعبل خزاعی است، نگاه به سید حمیری است، نگاه به کمیت بن زید اسدی است. در حالی که امثال زراره و محمد بن مسلم و بزرگانی از این قبیل در دستگاه ائمه علیهم السلام هستند، اما امام رضا علیه السلام دعبل را مینوازد؛ امام صادق علیه السلام سید حمیری را مورد توجه و محبت قرار میدهد؛ این به خاطر این است که آن جنبه‌ی ارتباط عاطفی و محبت‌آمیز، در شعر شاعران، مدح مادحان و ذکر ذاکران، به نحو اتم و آوفی وجود دارد، اما در دیگر جاها وجود ندارد؛ یا اگر هست، ضعیف است؛ یا اینجوری بگوئیم، تأثیرگذاری آن ضعیف است. شعر، مدح، ذکر، این نقش را در تاریخ تشیع دارد.^۱

نکته: در طول قرون متمادی، ذاکران اهل بیت علیهم السلام با خلوص نیت در عزای اهل بیت علیهم السلام به مداحی و روضه خوانی پرداخته و در اشاعه فرهنگ حسینی بسیار تأثیرگذار

۱. سخنان مقام معظم رهبری در جمع مداحان، ۱۳/۳/۱۳۸۹.

بوده اند اما متأسفانه با گذر زمان و دسیسه های دشمنان دین، انحرافاتى در کار برخى مداحان بوجود آمده که سبب شده تا عده قلیلی از آنان به خاطر دور شدن از احکام اسلامى و سخنان ائمه معصومین علیهم السلام از مسیر حقیقى مدح اهل بیت علیهم السلام خارج شده و در مواردی با اشعار و آهنگ های نامناسب، روضه های دروغین و غیره ... عامل انزجار و وهن دین شدند. لذا کتاب حاضر در بیان آسیب هایی است که توسط این دسته از مداحان بوجود آمده است.

بنابراین ضرورت امر اقتضاء کرده تا کتابی جامع مشتمل بر آسیب های مداحی و عزاداری با تکیه بر احکام فقهی و سخنان مقام معظم رهبری بیان شود تا ذاکران اهل بیت علیهم السلام پس از آشنایی به وظایف شرعی و اخلاقی خویش بتوانند فضائل اهل بیت علیهم السلام را بدور از خرافات در دنیای امروز به جهانیان معرفی کنند.

امام رضا علیه السلام فرمود: خداوند رحمت کند بنده ای را که امر ما را زنده کند راوی از امام علیه السلام سؤال کرد؛ چگونه امر شما را زنده کند حضرت علیه السلام فرمود: علوم ما را فرا بگیرد و آن را به مردم بیاموزد چون مردم اگر زیبایی های کلام ما را بدانند از ما پیروی می کنند.

این کتاب از سه بخش تشکیل شده است:
بخش اول به ویژگی های یک مداح و نیازها و وظایف
مداحان اشاره شده است.

بخش دوم به آسیب های مداحی در پنج فصل
آسیب های محتوایی، اجتماعی، شکلی، اخلاقی و
آسیب های مداحی زنان و فصل پایانی پرداخته است.

بخش سوم به آسیب های عزاداری در چهار فصل
آسیب های اجتماعی، عقیدتی، جسمانی و تعزیه خوانی
جمع آوری شده است.

بر خود لازم می دانم تا از همه عزیزانی که بنده را در
نگارش کتاب حاضر، کمک کرده اند تقدیر و تشکر کرده و
از خدای منان توفیقات روز افزون را درخواست کنم.

در پایان، این نوشته را به محضر حضرت امام سجاد علیه السلام
و حضرت زینب کبری علیها السلام پیشگامان عزادار اباعبدالله
الحسین علیه السلام و مداحان حقیقی در طول تاریخ تشیع تقدیم
می کنم.

مجتبی خواجهوند عابدینی

۱۱ / آبان / ۱۳۹۴

بخش اول:

کلیات، نیازها و ضرورت ها

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: نَفْسُ الْمُتَهَمُومِ لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ وَهَمُّهُ لَنَا عِبَادَةٌ وَكِتْمَانُ سِرِّنَا جِهَادٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَجِبُ أَنْ يُكْتَبَ هَذَا الْحَدِيثُ بِالذَّهَبِ^۱.

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که به خاطر ظلم به ما محزون شود اندوهش ثواب تسبیح دارد و غمش نوعی عبادت است و کتمان سرّ ما جهاد در راه خداست سپس امام صادق علیه السلام فرمود: واجب است که این حدیث با طلا نوشته شود.

روایات زیادی در باب پاداش های معنوی و اجر اخروی عزاداری ائمه اطهار علیهم السلام و بالخصوص سیدالشهداء علیه السلام نقل شده است مثل روایت امام صادق علیه السلام که فرمود: هر کسی که یاد (مصائب) ما اهل بیت علیهم السلام کند و از چشمانش اشک جاری شود اگرچه به مقدار بال مگسی باشد خدای متعال

۱. الأُمّالی، محمد بن محمد (مفید)؛ النص؛ ص ۳۳۸.

گناهانش را می بخشد اگرچه به اندازه کف دریا باشد^۱

راز ثواب ها

این گونه از روایات سؤالی را در ذهن سید بحرالعلوم رحمته الله علیه در مسیر زیارت سامرا پدید آمده که چرا گریه بر امام حسین علیه السلام گناهان را می آمرزد، به این پرسش فکرمی کرد که شخصی عرب، سوار بر اسب به اورسید و سلام کرد، و پرسید: جناب سید رحمته الله علیه درباره چه چیز به فکر فرورفته ای؟ اگر مسئله علمی است بفرمایید شاید من هم اهل باشم؟ سید بحرالعلوم رحمته الله علیه فرمود: در این باره فکرمی کنم که چطور می شود خدای متعال این همه ثواب به ذائران و گریه کنندگان بر حضرت سیدالشهدا علیه السلام می دهد مثلاً در هر قدمی که در راه زیارت برمی دارد، ثواب یک حج و یک عمره در نامه عملش نوشته می شود و برای هر یک قطره اشک تمام گناهان صغیره و کبیره اش آمرزیده می شود؟ آن سوار عرب فرمود: تعجب نکن! من برای شما مثالی می آورم تا مشکل حل شود.

سلطانی به همراه درباریان خود به شکار می رفت، در شکارگاه از همراهیانش دور افتاده و به سختی فوق العاده ای افتاد و بسیار گرسنه شد. خیمه ای را دید و وارد آن خیمه شد، در آن سیاه چادر، پیرزنی را با پسرش دید، آنان در گوشه

۱. المحاسن، احمد بن محمد بن خالد برقی؛ ج ۱؛ ص ۶۳

خیمه، بز شیرده داشتند و از راه مصرف شیر آن، زندگی خود را می‌گرداندند. وقتی سلطان وارد شد، او را نشناختند، ولی به خاطر پذیرایی از مهمان آن بزرگوار سر بریده و کباب کردند، زیرا چیز دیگری برای پذیرایی نداشتند. سلطان شب را همان جا خوابید و روز بعد از ایشان جدا شد و به هرطوری که بود خود را به درباریان رسانید و جریان را برای اطرافیان نقل کرد.

در نهایت از ایشان سؤال کرد: اگر بخواهم پاداش میهمان‌نوازی پسرزن و فرزندش را داده باشم، چه عملی باید انجام بدهم؟ یکی از حضار گفت: به او صد گوسفند بدهید، دیگری که از وزراء بود، گفت: صد گوسفند و صد اشرفی بدهید، یکی دیگر گفت: فلان مزرعه را به ایشان بدهید.

سلطان گفت: هر چه بدهم کم است، زیرا اگر سلطنت و تاج و تخت را هم بدهم آن وقت مقابله به مثل کرده‌ام، چون آنها هر چه را که داشتند به من دادند من هم باید هر چه را که دارم به ایشان بدهم تا سربه سر شود؛ بعد سوار عرب به سید رضی الله عنه فرمود: حالا جناب بحر العلوم، حضرت سیدالشهداء علیه السلام هر چه از مال و منال و اهل و عیال و پسر و برادر و دختر و خواهر و سرو و پیکر داشت همه را در

راه خدا داد، پس اگر خداوند به زائرین و گریه کنندگان، آن همه اجر و ثواب بدهد، نباید تعجب نمود، چون خداوند متعال که خدائیش را نمی تواند به سیدالشهدا علیه السلام بدهد، پس هرکاری که می تواند انجام می دهد، یعنی با صرف نظر از مقامات عالی خودش، به زوار و گریه کنندگان آن حضرت علیه السلام در جایی عنایت می کند در عین حال این ها را جزای کامل برای فداکاری آن حضرت علیه السلام نمی داند چون شخص عرب این مطالب را فرمود، از نظر سید بحر العلوم رحمته الله غایب شد.^۱

در عزای سیدالشهداء علیه السلام که همه موجودات عالم عزاداراند همانگونه که امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که حضرت حسین بن علی علیه السلام به شهادت رسیدند آسمان های هفتگانه و طبقات هفت گانه زمین و آنچه در آنها و بین آنها بود و تمام موجودات و جنبنندگان بر روی آنها و بهشت و دوزخ و بالأخره همه اشیائی که پروردگار آنها را آفریده و موجودات مرئی و نامرئی همه بر آن حضرت گریستند.^۲ هر کس با حضور خود در مجالس سوگواری ائمه اطهار علیهم السلام و خواندن اشعار و مدح اهل بیت علیهم السلام سعی در اقامه عزا و

۱. پایگاه حوزه به نقل از مجله موعود - بهمن ۱۳۸۵، شماره ۷۲.

۲. کامل الزیارات، جعفر بن محمد (ابن قولویه)، ترجمه ذهنی تهرانی؛ ص ۲۵۳.

اشاعه فرهنگ عاشورایی داشته تا ارادت و علاقه خویش را به خاندان عصمت نشان دهد تا در میدان مسابقه ای که خدای متعال برای بندگان خویش گشوده؛ «سَابِقُوا إِلَيَّ مَغْفِرَةً مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ...»^۱ در اجر الهی سهیم و در بهشت مغفرت با ائمه اطهار علیهم السلام همنشین شوند و در روزی که همه قلب ها می میرند قلبشان زنده باشد؛ امام رضا علیه السلام فرمود: هر کس مصائب ما اهل بیت علیهم السلام را یاد آور شود و سپس گریه کند و بگریاند در روز قیامت که همه چشمان گریان می شود چشمان وی گریان نمی شود و هر کس در مجلسی بنشیند که امر ما در آن مجلس زنده شود در روز قیامت که همه قلب ها می میرد قلب او نمی میرد.^۲

همه اجری و پاداش بهستی که در روایات اهل بیت علیهم السلام برای عزاداران حسینی علیه السلام ذکر شده نه تنها برای ائمه معصومین علیهم السلام بلکه برای محبان و شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام نیز تصریح شده است.

مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَارَةَ الْكُوفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیه السلام
يَقُولُ مَنْ دَمَعَتْ عَيْنُهُ فِينَا دَمْعَةً لِدَمِّ سِفِكَ لَنَا أَوْ حَقِّ لَنَا نَقِصْنَا
أَوْ عَرَضِ انْتِهَكَ لَنَا أَوْ لِأَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا بَوَّأَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا فِي الْجَنَّةِ

۱. حدید/۲۱

۲. عیون أخبار الرضا علیه السلام، محمد بن علی (ابن بابویه)، ج ۱؛ ص ۲۹۴

حُقُبَا.

امام باقر علیه السلام فرمود: کسی که به خاطر خونی که از ما ریخته شده یا حقی که از ما اخذ شده و یا آبرویی که از ما هتک شده حتی برای شیعیان ما باشد از چشمانش اشک جاری شود خداوند متعال سال‌ها او را در بهشت قرار می‌دهد.^۱

۱. الأُمّالی، محمد بن محمد (مفید)؛ النص؛ ص ۱۷۴

فصل اول:

ویژگی های یک مداح

۱. توجه به ظواهر اخلاقی

توجه به اخلاقیات و روابط اجتماعی، اعم از برخورد محترمانه با دیگران، غیبت نکردن، راست گویی، احترام به والدین خواندن نماز اول وقت، پوشش مناسب، عطر زدن، محاسن داشتن و... از جمله نکات مهمی است که یک مداح - خصوصاً مداحان معروف - باید به آن توجه داشته باشند؛ زیرا مردم آنان را به خاطر انتساب به اهل بیت علیهم السلام، الگوی رفتاری خود قرار داده، هرگونه کوتاهی در این امر سبب می شود تا افراد ضعیف النفس یا سودجو، کوچک ترین خطای آنان را به حساب دین و اهل بیت علیهم السلام

بگذارند.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«عزیزان من! مردم از صدای شما خوششان می آید، از شعر شما لذت می برند...؛ اما به خود شما هم نگاه می کنند. اگر شما از لحاظ اخلاق، از لحاظ تدین، از لحاظ عفت، نمود تحسین آوری داشتید، همه آنچه را که عرض کردیم، به صورت مضاعف در مردم اثر خواهد کرد؛ اما اگر خدای نکرده به عکس شد؛ مردم نشانه تزلزل اخلاقی، نشانه عقب ماندگی از لحاظ اخلاق و رفتار و خدای نکرده عفت و این چیزها مشاهده کنند، اثر این هنرها و زیبایی هایی که در کار شما هست، از بین خواهد رفت.»^۱

• استفتاء:

سوال: توفیق مداحی برای اهل بیت علیهم السلام نعمتی است الهی. از قدیم الایام مداحان عبا به دوش از نظر سلوک و رفتار الگو بوده و هم اکنون نیز برخی این گونه اند؛ ولی متأسفانه مشاهده می شود برخی مداحان جوان در اثر ناآگاهی ریش خود را تراشیده یا معتاد به سیگار یا مواد مخدر هستند و یا لباس و پوشش مناسبی ندارند. حضرت عالی چه توصیه

۱. سخنان آیت الله خامنه ای در دیدار با مداحان ۱۳۹۲/۲/۱۱.

پدرانه ای برای این عزیزان دارید؟

آیت الله صافی گلپایگانی: تراشیدن ریش حرام است و مداح اهل بیت علیهم السلام نباید متجاهر به فسق؛ یعنی تراشیدن ریش باشد یا لباسی که موجب وهن است، بپوشد و هرچه بیشتر وقار این افتخار را حفظ نماید، سزاوار است.^۱

آیت الله میرزا جواد تبریزی: مداح اهل بیت علیهم السلام منسوب به دین و اولیای دین است و یادآور فضایل آنان می باشد و مداحان باید مایه زینت و دعوت به اسلام و مذهب حق بوده و مردم در آنان رنگ ایمان و جلال و جمال مؤمنین را مشاهده نمایند، نه اینکه به یاد نوازندگان و اهل معصیت افتاده و توقع غنا و آوازه خوانی و امور ننگ آور برای انسان مُهذّب در ذهن مردم تداعی شود.^۲

۲. اخلاص

قرآن و روایات فراوانی بر خلوص داشتن در اعمال و بندگی به درگاه ربوبی تأکید دارند و بزرگان اخلاق برای نشانه خلوص در اعمال گفته اند: اگر در دو مجلس رفتی که یکی از آن دو مجلس جمعیتش بیش از دیگری باشد و در

۱. مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج

۵، ص ۱۱۹.

۲. همان، ص ۱۲۰.

دل اظهار خوشحالی نکردی، این نشانه اخلاص است؛ و الا بدان که هنوز زُسوباتِ شِرکِ خَفی در وجودت نهفته است و کارتورنگِ خدایی ندارد.

امام حسن عسگری علیه السلام فرمود: «فَإِنَّ الْإِشْرَاقَ فِي النَّاسِ أَحْفَى مِنْ دَبِيبِ الذَّرَعِ عَلَى الصَّفَا فِي اللَّيْلَةِ الظُّلْمَاءِ وَمِنْ دَبِيبِ الذَّرَعِ عَلَى الْمَسْحِ الْأَسْوَدِ؛^۱ شرک (عدم اخلاص)، مخفی تر از راه رفتن مورچه بر روی سنگ سیاه در شب تاریک است.»
مقام معظم رهبری:

«اگر نیت ما در این گفتن، در این مدح و ثناگستری، نیت خدایی بود، به قصد روشن کردن دلها، جلا دادن ذهنها، انسان این را بیان کرد و گفت، آن وقت این می شود یکی از جنود الله... اگر نیت دیگری بود، نه. اگر چنانچه کسی قدم به میدان جهاد بگذارد، برای يك هدف مادی، نه مجاهد است، و نه اگر کشته شود، شهید است. با اینکه به میدان جنگ رفته. اگر برای هدفهای مادی وارد این میدانها شویم، برای ما نه فقط موجب تعالی و رشد نمی شود؛ بلکه موجب تنزل و سقوط هم می شود... نیتهاست که به عمل ارزش می دهد.»^۲

۱. الغیبة، شیخ طوسی، نص، ص ۲۰۷.

۲. سخنان آیت الله خامنه ای در دیدار با مداحان ۱۳۹۱/۲/۲۳.

فصل دوم:

نیازها و وظایف مداحان

۱. نیازهای يك مداح

الف) نیاز به مطالعه

هرکسی در حیطة تخصص خود نیازمند مطالعه و بالا بردن سطح آگاهی خویش است. مداحان نیز متناسب با تخصصی که در زمینه مداحی دارند، باید در روایات معصومین علیهم السلام، تفاسیر قرآن و به خصوص تاریخ تشیع، مطالعات زیادی داشته باشند تا از اطلاعات تاریخی کافی برخوردار گردند. اگر به منابع تاریخی - برای مداحی یا روضه خوانی - اعتماد می‌کنند، باید استدلال عقلی و علمی برای پذیرش کتب تاریخی مربوطه داشته باشند تا در برابر

کسانی که نسبت به محتوای مدح و یا روضه اشکال تراشی می‌کنند، جواب اقناعی داشته باشند.

معرفت‌افزایی مستمعین، از جمله وظایف مداح است که ارکان اصلی آن را مطالعه در سیره و سخنان اهل بیت علیهم‌السلام و بزرگان دین تشکیل می‌دهد و هر مقدار سطح آگاهی مداحان بیشتر باشد، بهتر می‌توانند تأثیرگذار باشند و از خرافات تاریخی دور شوند.

با توجه به حکم منع حدیث که از آغاز خلافت خلیفه دوم شروع شد و نیز تمایل تاریخ‌نویسان به خلفای اموی و عباسی، دو عامل مهم برای تحریف تاریخ تشیع به وجود آمد که تنها با مطالعه گسترده در تاریخ تشیع و یا مراجعه به علمای تاریخ‌شناس می‌توان از انحرافات مطالب تاریخی مطلع شد و از خرافات مَصون ماند.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«صاحب حرفه مداحی که خود را مفتخر کرده است به اینکه در این راه خدمت و کار کند، اگر بخواهد همه این خصوصیات را جمع کند، اولاً احتیاج دارد به مطالعه و کار، به قول معروف: بی‌مایه فطیر است... بنابراین، مطالعه کردن، یادداشت کردن، یادداشت داشتن، با حساب و کتاب و مطالعه حرف

زدن، شرط اول است.^۱

ب) آشنایی با قرآن و حدیث

انس با قرآن وظیفه همه مسلمانان است و از مداحان توقع بیش‌تری می‌رود. اگر مداحان با کتاب آسمانی انس نداشته باشند، چگونه می‌توانند وظیفه هدایت‌گری را بر عهده گرفته، جامعه را به سمت کلام الهی و سخنان معصومین علیهم‌السلام سوق دهند. مداحان باید توجه داشته باشند که در مدح اهل بیت علیهم‌السلام «مسئله فقط تحریک احساسات نیست؛ هدایت ذهنهاست.»^۲ بنابراین، اگر در اشعار خویش از آیات الهی و سخنان معصومین علیهم‌السلام بهره بگیرند، قطعاً تأثیرگذاری آنها بیشتر خواهد بود.

از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل شده: «تَذَاكَرُوا وَتَلَقَّوْا وَتَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءُ الْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِينٌ كَمَا يَرِينُ السَّيْفُ جِلَاؤُهَا؛^۳ همدیگر را یاد و ملاقات کند و از احادیث به یکدیگر بگویند که باعث روشنی دل‌ها می‌شود؛ زیرا همانا دل‌ها مانند شمشیرها نیاز به جلادهی دارند.»

متأسفانه دور بودن بعضی مداحان از قرآن و حدیث،

۱. همان ۱۳۹۰/۳/۳.

۲. همان ۱۳۸۷/۴/۴.

۳. منیة المرید، شهید ثانی، ص ۳۷۲.

سبب شده تا در مداحی و روضه خوانی آیات و روایات را نادرست بخوانند و همین امر موقعیت مداح را از جایگاه حقیقی خویش پایین می آورد.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«شرط دیگر این است که در مطالعات خود، با قرآن و حدیث آشنا شوید... مبلغان دین و جامعه مداحان طبعاً مخاطب ویژه این حرف هستند. با قرآن باید انس پیدا کنند. قرآن را حتماً بخوانید! با توجه به ترجمه بخوانید! این ترجمه را به یاد بسپارید. در آیاتی که نصیحت هست، متضمن یک معرفتی است که انسان می فهمد، آنها را ثبت کنید، ضبط کنید، یادداشت کنید، از آن بهره مند شوید؛ هم بگویید، هم عمل کنید. حدیث هم همین جور.»^۱

نکته: ادبیات عرب به برکت قرآن کریم از جایگاه ودقت خاصی برخوردار شده است که باید ساختار آن در متون عربی اشعار فارسی زبانان حفظ شود. اگر اعراب گذاری یک کلمه به اشتباه خوانده شود، معنای جمله تغییر خواهد کرد. در این سال های اخیر شاهد مداحی های عربی توسط برخی مداحان فارسی زبان هستیم که لازم است برای محفوظ ماندن از غلط خواندن متون عربی، اشعار را

۱. همان ۳/۳/۱۳۹۰.

به افراد متخصص در ادبیات عرب داده، تا متن عربی را إعراب‌گذاری دقیق کنند تا به صورت صحیح خوانده شود.

ج) آگاهی و بصیرت

مداحان باید از مسائل روز آگاه باشند و به عبارتی، دارای بصیرت کافی باشند تا دشمنان دین آنان به عنوان یک ابزار دینی و سیاسی استفاده نکنند. نبود این بصیرت و ورود مداحان به عنوان نماد یک فرد دینی و تأثیرگذار در جامعه، اگر در جولانگاه شیاطین انسی و دشمنان دین قرار گیرد، اثرات نامطلوبی را می‌تواند در جامعه باقی بگذارد. مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«من با اینکه در منبرهای مداحی، هی تعرض به این، بدگویی به آن بشود، موافق نیستم و این‌ها را دوست نمی‌دارم؛ اما بصیرت بخشی خوب است، آگاهی پیدا کنند. امروز ملت ما بر اثر بصیرت است که توانسته است بایستد... اگر این بصیرت نبود، ملت ما نمی‌ایستادند. تبلیغاتی هم که دشمنان می‌کنند؛ چه آنهایی که خودشان مستقیماً تبلیغ می‌کنند، چه آنهایی که به زبان بلندگوها و بوقهای اجاره‌ای شان می‌دمند و از زبان آنها پخش می‌کنند، همه‌اش در جهت این است که این بصیرت را از مردم بگیرند، امر را بر مردم مشتبه کنند، آنها را از ایمانشان، از

اسلامشان، از استقامتشان، از ایستادگی شان در این راه، از معرفت درستشان نسبت به حوادث زندگی دور کنند. يك برنامه مجلسي مداحی می تواند يك بخشی را به این اختصاص دهد. شعرش را پیدا کنید، جملاتش را انتخاب کنید. در يك لحظه مناسب، گاهی اوقات يك کلمه به قدر يك کتاب در دل ها اثر می گذارد، در دل ها اثر بگذارد!^۱

۲. وظیفه مداحان

الف) توسل

وظیفه اصلی یک مداح، ایجاد ارتباط قلبی بین عالم مُلک با عالم ملکوت یا عالم طبیعت با عالم مجرد است، که در رأس آن، پیوند محبت آمیز و ایجاد علقه بین انسان های خاکی با انسان های آسمانی (ائمه معصومین علیهم السلام) است. مهم ترین ابزار این کار، برانگیختن احساسات درونی و عواطف خفته انسان هایی است که مداح با انتخاب اشعار مناسب، زیبایی صدا و آهنگ حزین می تواند این احساسات و عواطف خفته را بیدار کرده، کام تشنه آنان را از شراب معرفتی که با توسل حاصل می شود، سیراب کند. اگر این توسل به زیبایی تجلی کند و به منصفه ظهور برسد،

۱. همان ۳/۳/۱۳۹۰.

عامل توبه، دوری از گناه، بیداری دل و سیرالی الله می شود. مقام معظم رهبری می فرمایند:

«مداحان بحمدالله میان مردم می روند و وسیلهٔ توسل مردم را فراهم می کنند و سفرهٔ برکت اهل بیت علیهم السلام را می گسترانند. این يك فرصتی است برای کشور ما، برادران مسلمان ما در کشورهای دیگر، خیلی از فرصتهای ما را ندارند؛ یکی اش همین است. این سلسله و رشته و جریان و شبکهٔ توسل به اهل بیت علیهم السلام و محبت اهل بیت علیهم السلام و برانگیختن عواطف، خیلی فرصت مهمی است.»^۱

ب) معرفت افزایی

آنچه را که شاعرانی مثل فرزدق^۲، سید حمیری^۳ و... را ارج نهاده و به اشعار آنان زیبایی و طراوت بخشیده، اشعاری است که در معرفت افزایی مردم نقش به سزایی داشته است. در مدح اهل بیت علیهم السلام باید اشعاری انتخاب شود که بر معرفت مستمعین بیافزاید. حال این معرفت افزایی می تواند بیان نکات اخلاقی و تربیتی باشد - که در زندگی مردم کاربرد عملی دارد - و یا مناقبی ذکر شود

۱. همان ۱۳۹۲/۲/۱۱.

۲. بحار الانوار، ج ۴۶، ص ۱۲۷.

۳. امام شناسی، سید محمد حسین طهرانی، ج ۱، ص ۱۷۴.

که پیوند قلبی مؤمنین با ائمه اطهار علیهم السلام را بیشتر کند. لازمه این کار، استفاده از داستان‌های مستند و روایات صحیحی است که از هرگونه خرافه‌گویی به دور و از انتساب نادرست به ائمه اطهار علیهم السلام منزه باشد.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«آنچه شما دارید بیان می‌کنید، باید آموزنده باشد... ولو لفظ هم لفظ خوبی باشد، راجع به حضرت زهرا علیها السلام هم باشد؛ اما چیزهایی باشد که مستمع هیچ استفاده‌ای از او نمی‌تواند بکند؛ نه معرفتش نسبت به آن بزرگوار بیشتر می‌شود، نه از مقامات توحیدی او چیزی می‌فهمد، نه از مجاهدت او چیزی می‌فهمد، نه از رفتار و سبب آن بزرگوار که درس است، چیزی می‌فهمد، اشکال خواهد داشت»^۱.

ج) متناسب با نیاز روز

هر جامعه‌ای متناسب با زمان خویش؛ اعم از زمان جنگ یا صلح، کاستی‌های معنوی دارد که مداحان و ذاکران با تشخیص خوب و درک نیاز آن زمان، به خوبی می‌توانند با هنر مداحی، نقش آفرینی کرده، جامعه را به سمت مقصد رهنمون سازند.

۱. همان ۱۴/۴/۱۳۸۶.

امروزه جنگ نظامی در پیش نداریم؛ اما جنگ فرهنگی - که تنزل دادن اخلاقیات و حرکت دادن جوانان به سوی پوچ‌گرایی است - در جامعهٔ امروزی در حال رونق گرفتن است، بنابراین مداحان با درک این نیاز، نکات اخلاقی و تربیتی را در اشعار خویش گنجانده و جامعه را به سمت کمالات سوق دهند و رسالت دینی تبلیغی خویش را به خوبی اعمال کنند.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«فرض کنیم در دوران جنگ تحمیلی که کشور نیاز داشت به یک حماسهٔ پرشور عملی و جهاد در میدان، جوان‌ها هم آماده بودند، پدر و مادرها هم آماده بودند، یک نفری برود در مجالس و محافل خود، شعر هم بخواند، خوب هم اجرا کند، منتهی اشاره‌ای به این نیاز وقت نکند؛ این ضایع کردن فرصت است. آن روز مداح‌ها نقش‌های خیلی خوبی آفریدند. در این جبهه کارهایی که مداح‌های ما کردند، اثری که آنها در اعماق جان رزمندگان ما گذاشتند، کم‌نظیر است.»^۱

«شعرهایی است که در دورهٔ انقلاب؛ دورهٔ اوج نهضت در سال ۵۶ و ۵۷، در محرم، دسته‌جات سینه‌زنی، به

۱. همان، ۱۱/۲/۱۳۹۲.

ابتکار خودِ مداحان، خودِ مرثیه سرایان، خود را نشان داد. دستهٔ سینه‌زنی توی بازار، توی خیابان سینه می‌زد، نوحه می‌خواند؛ لیکن هر کسی می‌شنید، می‌فهمید که امروز باید چه کار کند؛ امروز باید در کدام جهت حرکت کند.»^۱

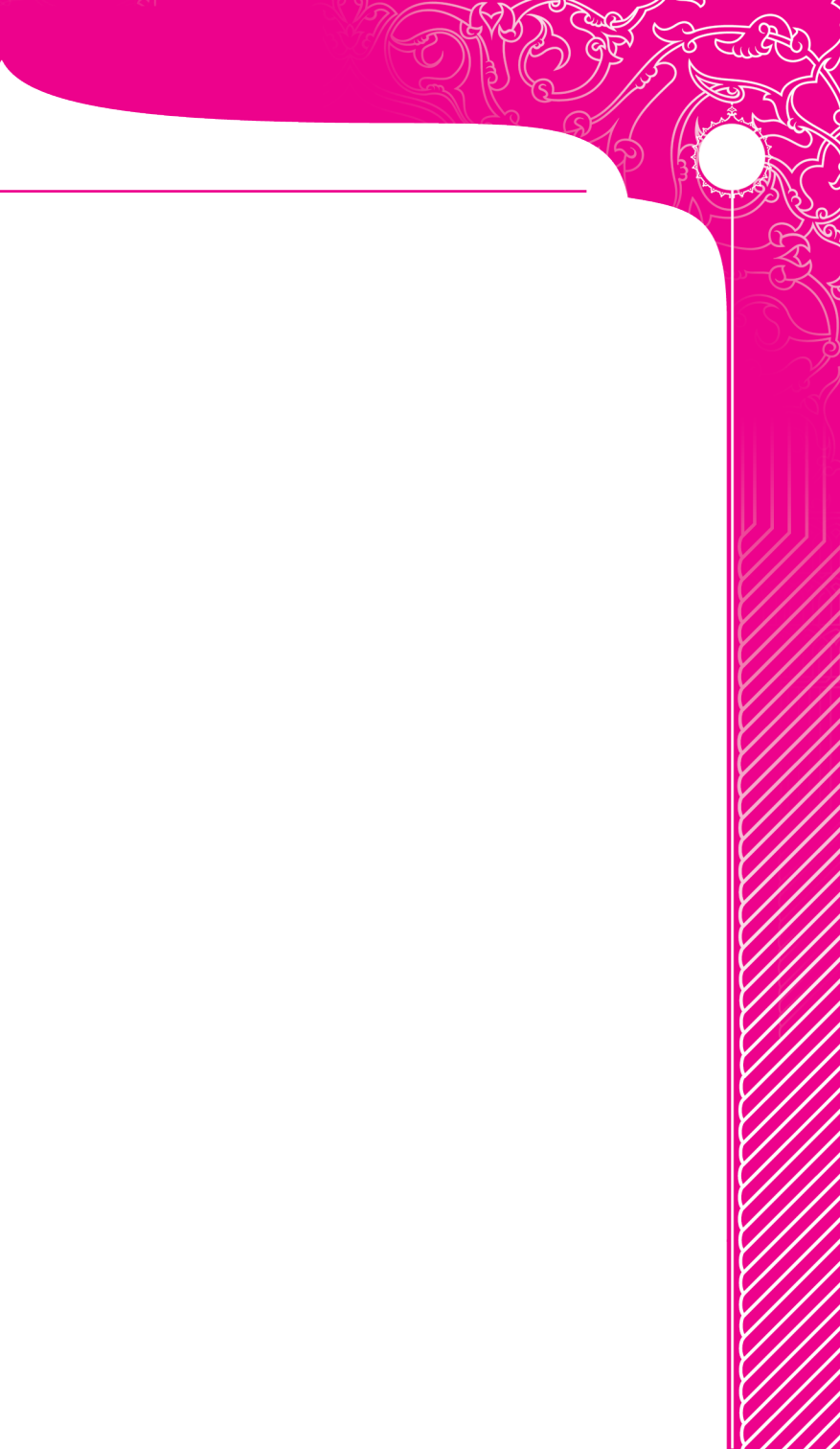
«به جامعه نگاه کنید، ببینید جامعه به چه چیزی احتیاج دارد؟ شما می‌دانید مردم به چه چیزی احتیاج دارند. امروز مردم به دین، به اخلاق، به ایمان راسخ، به بصیرت، به شناخت دنیا، به شناخت آخرت احتیاج دارند؛ همهٔ ما احتیاج داریم.»^۲

۱. همان، ۴/۴، ۱۳۸۷.

۲. همان، ۲۳/۲، ۱۳۹۱.

بخش دوم:

آسیب‌های مداحی

فصل اول:

آسیب های محتوایی

مقدمه

عزاداری اهل بیت علیهم السلام به مرور زمان دستخوش تحریفات و تغییراتی شده است که ریشه آن، ندانستن احکام عزاداری و در مواردی، دست های پنهان دشمنان بوده تا مسلمانان را از هدفی که به واسطه احیای سنت عزاداری به دست می آورند، دور کرده و با ایجاد خرافات و تحریف متون اسلامی جامعه را منحرف کنند و لازمه اش در جهل نگهداشتن مسلمانان و اکتفا کردن به مسائلی کم اهمیت - که دانستن و ندانستن آن تأثیری در رشد و کمال انسان ندارد - است. ما در این بخش به آسیب های مداحی، اعم از اجتماعی، محتوایی و شکلی که عزاداری های ما را تحت

تأثیر قرار داده، پرداخته ایم. به امید آنکه دیگر شاهد این گونه آسیب‌ها در مداحی نباشیم.

استفاده از مقاتل غیر معتبر

بعضی از مداحان با نقل مطالب جدید و ضعیف، مُستمع بیشتری را به خود جذب می‌کنند تا از آنان اشک بیش‌تری بگیرند، در حالی که نقل این گونه مطالب و استناد آن به معصوم علیه السلام از بزرگ‌ترین گناهان و سبب ضعف مداح به شمار می‌آید.

خطر بزرگ، تحریف تاریخ اهل بیت علیهم السلام است که در قرون متمادی، دشمنان خارجی دین سعی در آن داشته‌اند. این مسئله متأسفانه امروزه توسط عوامل داخلی انجام می‌شود. اگر به نقل معتبر توجه کامل نشود و هر کسی به نقل غیر معتبر و خودساخته اکتفا کند، تحریف تاریخ در نسل بعدی دو چندان خواهد شد.

امام باقر علیه السلام به شخص شامی فرمود: وای بر تو! نباید دربارهٔ ما چیزی بگویی که ما دربارهٔ خودمان نگفته‌ایم؛ چرا که از تو بازپرسی می‌شود، پس اگر صادق باشی، ما تو را تصدیق می‌کنیم و اگر دروغگو باشی، ما تو را تکذیب می‌کنیم.^۱ اما متأسفانه اگر مطالب جعلی روضه‌ها و

۱. «أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ لِي وَيْحَكَ يَا أَبَا الرَّبِيعِ لَا

مداحی‌ها را جمع‌آوری کنیم، به تعبیر شهید مطهری، شاید چند جلد کتاب پانصد صفحه‌ای بشود.^۱

«انتخاب اینکه شما با یک کلمه دروغ، مجلسی را سر تا پا اشک و داد و فریاد کنید، یا اینکه مقتل را راست و مستند بخوانید و حتی اگر یک قطره اشک از چشم کسی نریزد و شما صرفاً به وظیفه‌تان عمل کرده باشید، امتحانی است بسیار بزرگ. آشنا نبودن مداح با تاریخ و مقاتل معتبر و مشهور، باعث می‌شود که در خواندن روضه به ذکر وقایع مجعول و بی‌پایه پناه ببرد و بسیاری از اوقات به بهانه «زبان حال» گفتن، چیزهایی بگوید که موجب وهن و کسر شأن حضرات ائمه (علیهم‌السلام) شود.»^۲

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«در مرتبه خوانی بایستی به صدق واقعه پایبند بود. درست است که شما می‌خواهید مستمع خودتان را بگریانید؛ اما این گریاندن را به وسیله هنرنمایی در کیفیت بیان واقعه تأمین کنید، نه در ذکر واقعه‌ای که

تَطْلُبْنَ الرِّئَاسَةَ وَلَا تَكُنْ ذُبَابًا وَلَا تَأْكُلْ بِنَا النَّاسِ فَيُفْقِرَكَ اللَّهُ وَلَا تَقُلْ فِيْنَا مَا لَا نَقُولُ فِي أَنْفُسِنَا فَإِنَّكَ مَوْقُوفٌ وَمَسْئُولٌ لَا مَحَالَةَ فَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا صَدَقْنَاكَ وَإِنْ كُنْتَ كَاذِبًا كَذَّبْنَاكَ.» کافی، ج ۲، ص ۲۹۸.

۱. مجموعه آثار شهید مطهری، حماسه حسینی، ج ۱۷، ص ۷۰.

۲. مجله: پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، «خرافه‌گرایی در عزاداری، دلایل شکل‌گیری و راه برون رفت از آن»، محمد اسماعیل عبداللهی.

اصل ندارد. ما در گذشته‌ها سراغ داشتیم - ان شاء الله حالا آن جور نیست - که بعضی‌ها فی المجلس يك چیزی را جعل می‌کردند. نکته‌ای همان جا به ذهنش می‌آمد، می‌دید خوب است، موقعیت خوب است، همان جا می‌گفت و از مردم اشک می‌گرفت! این درست نیست. اشک گرفتن از مردم که هدف نیست. هدف، آمیختن این دل اشک‌آلود - که اشک را به چشم می‌رساند و چشم را اشکبار می‌کند - به معارف زلال است؛ البته با هنرنمایی.^۱

برمداح لازم است که کتب مقاتل را به خوبی بشناسد تا روضه‌های انتخاب شده از مقاتل غیر معتبره نباشد. علاوه بر آنکه شایسته نیست روضه‌هایی که از یک مداح نقل شده، سند روضه مداح دیگر شود، به گونه‌ای که بدون مراجعه به مقاتل معتبره، به نقل روضه‌های بعضی مداحان دیگر اکتفا کند، در غیر این صورت جعل بعضی از روضه‌های ساختگی و انتساب آن به امام علیه السلام مصداق بدعت بوده و از گناهان بزرگ شمرده می‌شود.^۲

عروسی گرفتن حضرت قاسم علیه السلام در کربلا، نمونه‌ای از

۱. همان، ۱۳/۳/۱۳۸۹.

۲. بدعت؛ یعنی آنچه که جزء دین نبوده، به دین نسبت دادن. (مجموع آثار شهید مطهری، سیری در سیره نبوی -، ج ۱۶، ص ۱۰۱).

همین بدعتهاست. شهید مطهری رحمته الله علیه در این باره می فرماید: «در همان گرماگرم روز عاشورا - که می دانیم مجال نماز خواندن هم نبود و امام نماز خوف خواند - امام علیه السلام فرمود: حجله عروسی راه بیاندازید، من می خواهم عروسی قاسم را با یکی از دخترهایم، لا اقل شبیهش هم شده، در اینجا ببینم. یکی از چیزهایی که از تعزیه خوان های قدیم ما هرگز جدا نمی شد، عروسی قاسم بود، در صورتی که این قضیه در هیچ کتابی از کتابهای تاریخی معتبر وجود ندارد.»^۱

این نکته بسیار مهم است که اگر روضه های ساختگی منتسب به امام علیه السلام در ماه رمضان خوانده شود، به علت دروغ بودن، علاوه بر بطلان روزه، سبب کفاره نیز می شود.^۲ استاد پیشوایی^۳ تاریخ دان و آسیب شناس مقاتل

۱. همان، ج ۱۷، ص ۷۷.

۲. حکم شرعی:

هرگاه روزه دار دروغی به خدا و پیغمبر اکرم - و جانشینان معصوم او علیهم السلام نسبت دهد، خواه با گفتن باشد، یا نوشتن، یا اشاره و مانند آن، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود، هر چند بلافاصله توبه کند. دروغ بستن به سایر انبیا و فاطمه زهرا علیها السلام نیز همین حکم را دارد. (توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص ۲۵۳، مسئله ۱۳۵۴).

هرگاه روزه دار نسبت دروغ به خدای متعال و پیغمبر - دهد، يك کفاره کافی است و کفاره جمع لازم نیست. (توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص ۲۶۲، مسئله ۱۴۰۶).

۳. حجت الاسلام والمسلمین مهدی پیشوایی، از کارشناسان زبردست

تاریخی، برای مصون ماندن از نقل مقاتل ضعیف، در یک قاعده کلی بیان کرد:

«کتاب‌های مقتل و روضه‌خوانی که بعد از قرن هشتم نوشته شده باشد؛ چه به عربی و چه به فارسی، مستقلاً اعتبار ندارند. باید دید که از کجا گرفته‌اند. مأخذش را باید دید. اگر مأخذش را ذکر نکردند، و مطلبی نقل کردند که در منابع و تاریخ‌های پیش از قرن هشتم، مخصوصاً پیش از قرن پنجم وجود ندارد، نمی‌شود آن را قبول کرد.»^۱

بنابراین مداحان در نقل خبر و استناد آن به معصوم علیه السلام یا به کتب معتبره اکتفا کنند، یا از یک عالم حدیث‌شناس و تاریخ‌دان مشورت بگیرند. علاوه بر آنکه نهی مردم و بانیان مجلس عزا از نقل مطالب ساختگی توسط مداح بسیار تأثیرگذار است و به تعبیر شهید مطهری رحمته الله:

«مسئولیت بزرگ مردم در اینجا نهی از منکر است. وقتی که می‌فهمید و می‌دانید که دروغ است، نباید در آن مجلس بنشینید، حرام است؛ بلکه باید مبارزه

تاریخ اسلام و اساتید برجسته رادیو معارف می‌باشد. از وی کتابهای قابل توجهی در این حوزه ثبت شده که کتاب «سیره پیشوایان» و «مقتل جامع سیدالشهدا علیه السلام» معروف‌ترین آنهاست. (سایت رادیو معارف).
 ۱. آسیب‌شناسی مقاتل از نگاه مهدی پیشوایی، مصاحبه خبرگزاری حوزه با استاد مهدی پیشوایی، ۱۳۹۳/۸/۷.

کنید.»^۱

مدیران هیئت نیز وظیفه دارند که اگر مداح به روضه های کذب اعتماد می کند، باید با تذکر و عدم دعوت وی در مجالس دیگر، مصداق عملی نهی از منکر را در جامعه اعمال کنند. مقاتل متعددی نوشته شده است که بعضی بی اعتبار بوده و از استحکام علمی و اعتبار کافی برخوردار نیستند.

برای تسهیل امر، چند مورد از مقاتل قوی و ضعیف را در این قسمت نام می بریم. مقتلهایی که ترجمه فارسی هم دارند و مورد توجه علما و بزرگان دین است. مقاتل قوی عبارتند از:

۱. الارشاد شیخ مفید رحمته الله؛ ترجمه رسولی محلاتی
۲. لهوف سید بن طاوس؛ ترجمه فهری
۳. شهادت نامه امام حسین علیه السلام انتشارات دارالحدیث؛
۴. تاریخ قیام و مقتل جامع سیدالشهدا علیه السلام، به همت گروهی از تاریخ پژوهان، تحت نظر حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی؛
- استاد حجت الاسلام و المسلمین مهدی پیشوایی در مصاحبه با خبرگزاری حوزه، آسیب شناسی مقاتل را مورد

۱. مجموعه آثار شهید مطهری، حماسه حسینی، ج ۱۷، ص ۷۲.

بررسی قرار داده، در مجموع یازده مقتل ضعیف را معرفی کرد که به آنها اشاره می‌کنیم:

۱. روضة الشهداء، تألیف ملاحسین کاشفی (م ۹۱۰ق)؛
۲. منتخب طریحی، مرحوم طریحی (م ۱۰۸۵ق)؛
۳. مقتل الحسین که به نام مقتل ابی مخنف مشهور شده است؛ البته منظورم کتابی نیست که استاد یوسف غروی استخراج کرده؛ بلکه مقتلی است که چیزهایی در آن سرهم کرده‌اند و مطالبی را که اغلاط فاحشی دارد، به نام مقتل ابی مخنف عرضه می‌کنند که فاقد اعتبار است.
۴. تظلم الزهراء علیها السلام، رضی بن نبی قزوینی (م ۱۱۳۴ق)؛
۵. اکسیرالعبادات فی اسرار الشهادات، معروف به اسرار الشهادات، ملاآقا دربندی (م ۱۲۸۶ق)؛
۶. الدمعة الساکبة، محمدباقر بهبانی (م ۱۲۸۵ق)؛
۷. ناسخ التواریخ، محمدتقی سپهرمورخ الدوله (م ۱۲۹۷ق) که کتاب دوره‌ای است و از خلقت آدم شروع شده و مجلد مربوط به امام حسین علیه السلام منظور ماست که اعتبار لازم را ندارد؛
۸. تذکرة الشهداء، ملاحیب شریف کاشانی (م ۱۳۴۰ق)؛
۹. معالی السبطين فی احوال الحسن و الحسین علیهما السلام،

محمد مهدی حائری مازندرانی (م ۱۳۸۵ق) که کتاب بسیار ضعیفی است؛

۱۰. نور العین فی مشهد الحسین علیه السلام، منسوب به اسفرائینی شافعی، که البته بعید است از او باشد؛

۱۱. محرّق القلوب، مرحوم نراقی.

و در پایان اشاره کردند:

«توصیه نمی کنیم کسی که اهل فن نیست، مورخ

نیست، به این ۱۱ کتاب مراجعه کند.»^۱

• استفتاء:

سؤال: در بعضی هیأت‌های مذهبی مصیبت‌هایی خوانده می شود که مستند به مقتل معتبری نیستند و از هیچ عالم یا مرجعی هم شنیده نشده است و هنگامی که از خواننده مصیبت از منبع آن سؤال می شود، پاسخ می دهند که اهل بیت علیهم السلام این گونه به ما فهمانده اند و یا ما را راهنمایی کرده اند و واقعه کربلا فقط در مقاتل نیست و منبع آن هم فقط گفته های علما نمی باشد؛ بلکه گاهی بعضی از امور برای مدّاح یا خطیب حسینی از راه الهام و مکاشفه مکشوف می شود. سؤال من این است که آیا نقل وقایع از

۱. آسیب شناسی مقاتل از نگاه مهدی پیشوایی، مصاحبه خبرگزاری حوزه با استاد مهدی پیشوایی، ۱۳۹۳/۸/۷.

این طریق صحیح است یا خیر؟ و در صورتی که صحیح نباشد، تکلیف شنوندگان چیست؟

جواب: نقل مطالب به صورت مزبور، بدون اینکه مستند به روایتی باشد و یا در تاریخ ثابت شده باشد، وجه شرعی ندارد، مگر آنکه نقل آن به عنوان بیان حال به حسب برداشت متکلم بوده و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد و تکلیف شنوندگان نهی از منکر است، به شرطی که موضوع و شرایط آن نزد آنان ثابت شده باشد.^۱

زبان حال

آنچه که در لسان ذاکران و مداحان اهل بیت علیهم السلام به عنوان زبان حال بیان می شود، کلامی است که نه احادیث و نه تاریخ، شرح حال واقعه یا مصیبت خاندان اهل بیت علیهم السلام را بیان نکرده اند و مداح با قرار دادن خود در جایگاه آنان، سخنانی را از لسان آن بزرگواران نقل می کند؛ در زبان حال، آشفته گیاهی وجود دارد که با مراجعه به اشعار مداحان و شاعران حماسه عاشورا می توان به تزلزل آن پی برد و خطر انحراف آن را لمس کرد؛ زیرا انسان عادی که از درک حقیقت خویش غافل و از احساس نگرانی ها و مصائب دیگران عاجز است، چگونه می تواند انسان های آسمانی و

۱. سایت دفتر آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۶.

ملکوتی را ادراک کرده، خود را جایگزین آنان نماید و بیان مصائب آنان را با جایگزین کردن خود در جایگاه آنان ترسیم کند؟

«احساسات ما در مواجهه با مسائل مختلف زندگی، اعم از غم‌ها و شادیه‌ها، منحصر به شخص ماست. ممکن است احساس من در برخورد با یک مصیبت، امروز به گونه‌ای باشد و در برخورد با همان مصیبت در زمان دیگری، به گونه‌ای دیگر واکنش نشان دهم. در مواجهه با یک خبر ناگوار، عکس‌العمل من با واکنش شخص دیگر متفاوت است و نمی‌توانیم احساس خود را تعمیم دهیم.

آیا می‌توانیم در قالب نوحه یا نظم یا نثر بگوییم سیدالشهدا علیه السلام در مواجهه با فلان مصیبت این گونه می‌اندیشید؟ تردیدی نیست که ما مجاز نیستیم ادراکات خود را تعمیم دهیم، آن هم در مورد آنان که آسمانی‌اند و دیگرگونه می‌اندیشند. همان‌گونه که مجاز نیستیم در زبان قال از خود تصرفی داشته باشیم، در زبان حال نیز به طریق اولی مجاز به برداشت‌های شخصی و قیاس به نفس نیستیم.»^۱

«اما دیده شده که مدیحه‌سرایان به منظور ترسیم

۱. وب سایت تخصصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی، ۱۱۲/۱۱۲، www.borya.ir/news/.

موقعیت، گاهی اقوالی را - به ویژه دربارهٔ حادثهٔ عاشورا - به عنوان زبان حال نقل می‌کنند که جای تأمل دارد و نگران کننده‌تر آنکه گاهی زبان حالهایی گفته می‌شود که به هیچ روی با مبانی اعتقادی و آموزه‌های اسلام و شأن معصوم علیه السلام سازگاری ندارد.

اشعار زیر نمونه‌ای از انحرافات زبان حال است:

شدم راضی که زینب خوار گردد

اسیر کوچه و بازار گردد

یا امام حسین علیه السلام در کنار جنازهٔ حضرت علی اکبر علیه السلام

می‌گوید:

مخواه پیش عدو این شکست مرا

به حجله می‌روی بیوس آخردست مرا

به تو اگر سخن آبدار می‌گویم

زمن مرنج که بی‌اختیار می‌گویم

و یا به نقل از امام حسین علیه السلام می‌گوید:

بهر شفاعت گنه دوستان خویش

کردیم سینه را هدف تیر حادثات

و نیز زبان حالی که حاکی از تردید، اضطراب و نگرانی

امام حسین علیه السلام در روز عاشورا است، به یقین با انگیزه، اراده

و سیرهٔ آن حضرت ناسازگار و تحریفی آشکار (است) و نقل

آن گناه به شمار می‌رود.^۱

در طی قرون گذشته در عالم تشیع، کسی به سادگی نمی‌توانست روایتی را از معصوم علیه السلام نقل کند. بدین منظور سال‌ها در محضر بزرگان علم حدیث تلمذ می‌کردند و پس از گذراندن سطوح مختلف علمی، نهایتاً اگر از طرف اساتید خویش واجد شرایط شناخته می‌شدند، به داشتن اجازه نامه نقل حدیث مفتخر می‌شدند.^۲

اما متأسفانه کم‌بود آگاهی از تاریخ اهل بیت علیهم السلام، سبب شده خود را در مقام آن بزرگواران انگاشته و شرح حال واقعه خویش را جایگزین متون تاریخی کنند و اشعاری را بخوانند که در کتب تاریخی معتبر نگارش نشده است و به بهانه زبان حال، به مدیحه‌سرایی‌های سخیف و نادرست بپردازند.

بهبتر است به جای بیان این گونه سخنان مجهول الحال، از مطالب متقن تاریخی که با اهداف و سیره اهل بیت علیهم السلام در تضاد نیست بسنده کنند، و الاً خطر تحریف در تاریخ، به خصوص در تاریخ کربلا توسط ذاکران اهل بیت علیهم السلام پدید

۱. (زبان حال، زبان قال و بایسته‌های نقل سخنان حدیث گونه)، واحد طرح و ارزیابی رادیو معارف، آبان ۱۳۹۲.

۲. وب سایت تخصصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی، ۱۱۲/۱۱۲/۱۱۲، www.borya.ir.

می آید که قطعاً مرضی امام زمان علیه السلام نخواهد بود.

• استفتاء:

سؤال: روضه ای که به عنوان زبان حال خوانده می شود، یا اشعاری که معمولاً زبان حال است، آیا مبطل روزه است؟
جواب: اگر مناسبت داشته باشد و به امام علیه السلام نسبت ندهند، مبطل نیست. و اگر اطمینان به صحت آنها ندارند، نام کتابی که آنها را نقل کرده، ببرند و از آن کتاب نقل کنند.^۱

غُلُو

غلو؛ یعنی اعتقاد به الوهیت و خدایی ائمه علیهم السلام و یا اعتقاد به استقلال یا شراکت ائمه علیهم السلام با خداوند در آفریدن و روزی دادن است و این ادعا و اعتقاد، حرام؛ بلکه موجب کفر است.^۲

پیشینه تاریخی غلو در عقاید یهود و مسیحیت است که قرآن به صراحت از آن به عنوان عقیده ای خطرناک نام برده، می فرماید: «وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ»^۳؛ «یهود گفتند: عُزیر پسر خداست و نصاری

۱. جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل لنکرانی، ج ۱، ص ۱۴۷، سؤال ۵۴۹.

۲. فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ۱، ص ۷۰.

۳. توبه/۳۰.

گفتند: مسیح پسر خداست.» و در مقابل، به شدت از چنین گفتارهایی نهی فرموده: «ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِوْنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ!»؛ «این گفتاری [ابی دلیل و برهان] است که به زبان می آورند، و به گفتار کسانی که پیش از این [به حقایق] کفر ورزیدند، شباهت دارد. خدا آنان را نابود کند! چگونه [از حق به باطل] منحرف می شوند.»

«سرچشمه انحراف غلو از آنجاست که انسان علاقه دارد رهبران و پیشوایان خویش را بیش از آنچه هستند، بزرگ نشان دهد تا بر عظمت خود بیافزاید. گاهی نیز این تصور که غلو درباره پیشوایان، نشانه ایمان، عشق و علاقه به آنهاست، سبب گام نهادن در این ورطه هولناک می شود. غلو همواره یک عیب بزرگ را همراه دارد و آن اینکه ریشه اصلی مذهب؛ یعنی خداپرستی و توحید را خراب می کند، به همین جهت اسلام درباره غلات سختگیری شدیدی کرده است.»^۲

امروزه در محافل سینه زنی و عزاداری اهل بیت علیهم السلام گاهی شاهد همان جملاتی هستیم که اهل کتاب درباره

۱. همان.

۲. مجله آسیب شناسی عزاداری، محمد مهدی فجرى، شماره ۱۳۵.

پیامبران خود داشتند. متأسفانه این گونه سخنان بیش از آنکه ابراز ارادت و اظهار محبتی برای ائمه اطهار علیهم السلام باشد، دستاویزی برای دشمنان تشیع شده است که به قتل و کشتار شیعیان در دیگر کشورها اقدام می‌کنند و شیعیان را به واسطه چنین اعتقاداتی کافر می‌دانند.

مداحان و ذاکران اهل بیت علیهم السلام تصور نکنند که بیان جملاتی مثل: من علی اللّهم، من حسین اللّهم، هرچه با دایه من علی پرستم^۱، لا اله الا زینب، لا اله الا فاطمه و... را تنها در محافل خصوصی سینه زنی گفته و قصد و اعتقادی به محتوای این جملات ندارند؛ بلکه همیشه افرادی هستند که برای تخریب چهره دین، با ظاهری فریبنده وارد مجالس عزاداری شده و از این محافل فیلمبرداری می‌کنند و در سایت‌های اینترنتی قرار می‌دهند تا شیعیان را افرادی کم‌خرد و مشرک معرفی کنند و دستاویزی برای قتل و کشتار آنان در دیگر بلاد اسلامی شود که امروزه شاهد آن هستیم.

حضرت امیر علیه السلام غلوکنندگان دین را لعن کرده و فرموده

است: «اللّهُمَّ إِنِّي بَرِيءٌ مِنَ الْغُلَاةِ كِبْرَاءَةِ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مِنَ النَّصَارَى، اللّهُمَّ اخذْهُمُ أَبَدًا، وَلَا تَنْصُرْ مِنْهُمْ أَحَدًا!»^۲ خدایا!

۱. مجله پیام، مقاله آسیب شناسی مجالس عزاداری، رضا بابایی، ص ۳۱.

۲. امالی، شیخ طوسی، ص ۶۵۰.

همان گونه که حضرت عیسیٰ علیه السلام از غلو کنندگان نصاری بیزاری جُست، من نیز بیزاری می جویم. خدایا! همیشه آنها را خوار کن و هیچ گاه آنها را یاری نفرما.»

وظیفه مردم در مسأله غلو، نهی از منکرو پرهیز از شرکت در مجالس آنان است. علاوه بر آنکه باید از گوش کردن به مداحی های آنان، حتی به صورت نواری یا سی دی نیز خودداری کنند.

مسئله: کسانی که در حق امام علی و سایر امامان علیهم السلام غلو کنند؛ یعنی، آن بزرگواران را خدا بدانند یا صفات مخصوص خدایی را برای آنها قائل باشند، کافرند.^۱

• استفتاء:

سؤال: خواندن شعرها و گفتن سخنانی که در آن به صراحت از اهل بیت علیهم السلام به عنوان خدا یاد می شود، مانند: لاله الا علی، چه صورتی دارد؟

آیت الله صافی گلپایگانی: خواندن اشعار و جملات مذکور جایز نیست و بر مستمعین واجب است نهی از منکر کنند.^۲

۱. توضیح المسائل آیت الله مکارم، مسئله ۱۲۰، ص ۳۶.

۲. مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج ۵، ص ۱۱۲.

• حکم فقهی:

کسانی که در شورهایشان اشعار کفرآمیز با مطالب موهن و زننده است گوش کردن به نوارشان جایز نیست.^۱

توهین به مقدسات دیگر مذاهب

اعتبار و عظمت اسلام به منطق، استدلال و ظرافتهایی است که در سایه قرآن کریم برای هدایت بشر بیان شده است. خدای متعال صراحتاً مؤمنین را از توهین به دیگر مقدسات نهی کرده است و می‌فرماید: «وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ»؛ «و معبودانی را که کافران به جای خدا می‌پرستند، دشنام ندهید؛ چرا که آنان هم از روی دشمنی و نادانی خدا را دشنام خواهند داد.»؛ زیرا لعن و فحاشی به عقاید و مقدسات دیگران، عامل تحریک آنان شده، در مقام دفاع از مقدسات ناحق خویش، به مقدسات به حق شما دشنام می‌دهند.

«الوسی» دانشمند معروف اهل سنت، در تفسیر «روح المعانی» نقل می‌کند: یکی از عوام جاهل، هنگامی که مشاهده کرد برخی شیعیان سب شیخین (ابوبکر و عمر) می‌کنند، ناراحت شد و شروع به اهانت به مقام علی عَلِيٌّ می‌کند.

۱. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۲۴.

۲. انعام / ۱۰۸.

کرد. هنگامی که از او سؤال کردند: چرا به علی علیه السلام که مورد احترام تو است، اهانت می کنی؟ گفت: من می خواستم شیعه ها را ناراحت کنم؛ زیرا هیچ چیز را ناراحت کننده تر از این موضوع برای آنها ندیدم.^۱

ائمه معصومین علیهم السلام به پیروی از دستورات قرآن کریم، پیروان خویش را از دشنام دادن به دشمنان دین نهی می کردند، چنانکه امیرالمؤمنین علیه السلام زمانی که شنید تعدادی از اصحابش، شامیان را در «صفین» دشنام می دهند، فرمود: من خوش ندارم که شما دشنام دهنده باشید؛ اگر شما رفتار آنان را افشا کنید و حالشان را بازگو نمایید گفتارتان صواب تر و عذرتان پذیرفته تر خواهد بود بهتر است بجای ناسزا گفتن؛ بگویید: خداوند! خون های ما و خون های ایشان را از اینکه بر زمین بریزد حفظ کن و بین ما و آنها را اصلاح نما و آنان را از گمراهی به راه راست هدایت فرما تا آنان که جاهلند، حق را بشناسند، و کسانی که با حق ستیزگی و دشمنی می کنند، دست بردارند و باز گردند.^۲

نکته قابل توجهی که در سیره حضرت امیر علیه السلام وجود دارد، دعا کردن به جای دشنام دادن است؛ چراکه دعا

۱. روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، سید محمود آلوسی، ج ۴، ص ۲۳۶.
 ۲. نهج البلاغه، صبحی صالح، خطبه ۲۰۶، ج ۲، ص ۳۶۵.

عامل هدایت و رشد است و دشنام، سبب دفع و انزجار از دین.

امروزه دشمنان دین با انواع حيله‌ها، به قصد اختلاف افکنی و ضربه زدن به دین و مقدسات ما، در میدان جنگ فرهنگی و با بهانه‌های واهی، با توهین به مقدسات سعی می‌کنند تا عواطف و احساسات شیعیان را جریحه‌دار کنند تا آنان نیز به دشنام‌گویی و اهانت به مقدسات آنها روی آورده و در نتیجه بدون توجه به اعمال زشت خود، اعمال ناصواب شیعیان را نشانه رفته و در رسانه‌های خود (اعم از ماهواره، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و...) به نمایش بگذارند و چهره ناشایستی از شیعیان را در جهان امروزی به تصویر بکشانند. بنابراین، مداحان باید در این جهت بسیار مراقب باشند تا مبادا اعمال آنان بهانه‌ای به دست دشمنان شیعه شود.

آنچه که امروزه جامعه اسلامی بیش از هر چیز دیگری بدان نیازمند است، همدلی و اتحاد بین فرق مختلف اسلامی می‌باشد که مورد تأیید مقام معظم رهبری نیز می‌باشد. مداحان با عدم توهین به مقدسات دیگران می‌توانند در حفظ این اصل (وحدت)، بسیار تأثیرگذار باشند.

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«شما از حنجره استفاده می کنید که نعمت خداست. از لحن و آهنگ استفاده می کنید که نعمت خداست. از شعر استفاده می کنید که قریحه اش نعمت خداداد الهی است... اگر در خدمت اختلاف افکنی واقع شد، اگر در خدمت تحریک عصبیتهایی قرار گرفت که امروز به خاطر این عصبیتهها، متعصبین لجوج در نقاطی از دنیا، بیست تا، سی تا سر می بُرند، این استفاده، استفاده بدی است. این را خیلی مراقب باشید.»^۱

یکی از شمشیرهای دست دشمنان ما، همین اختلافات مذهبی است. علنی کردن اختلافات، پررنگ کردن مخالفت های اعتقادی، به زبان آوردن مطالبی که کینه ها را برمی افروزد، یکی از وسایلی است که دشمنان ما از آن بیشترین استفاده را دارند می کنند.

در جلسات نباید کینه ورزیهای مذهبی را زیاد کرد. این را چقدر باید تکرار کرد؟ بارها تکرار کرده ایم؛ بعضی حاضر نیستند [گوش کنند]. شما اگر بخواهید آن کسی را که موافق مذهب شما نیست و عقیده حق شما را قبول ندارد هدایت کنید، چه کار می کنید؟ اول شروع می کنید به مقدّسات او

۱. همان، ۱۱/۲/۱۳۹۲.

بدگویی کردن و دشنام دادن؟ این که به کلی او را از شما دور خواهد کرد و امید هدایت او را به صفر خواهد رساند.... بنابراین، مداحان در مجالس خود باید به این نکته توجه داشته باشند که شاید افرادی وجود داشته باشند، تا با وسایل ضبط صدا و فیلمبرداری از گفتار و کردارشان، مدارکی را جمع کرده و بر علیه مذهب تشیع استفاده کنند که عید الزهراء علیها السلام نمونه بارزی از این اعمال اختلاف برانگیز است.^۱

حضور ائمه علیهم السلام در مجالس عزا

بعضی مداحان در وقت روضه می گویند: «هم اکنون ائمه علیهم السلام در مجلس ما حضور دارند.» به خصوص وقتی که روضه حضرت عباس علیه السلام خوانده می شود، حضور حضرت ولی عصر علیه السلام را از مسلمات می دانند. اگرچه این مسئله حاکی از اخلاص و اعتقادات راسخ مداح باشد؛ اما هیچ مبنای دینی و روایی برای این مسئله وجود ندارد.

بهبتر است مداح به جای گفتن حضور ائمه علیهم السلام در مجالس عزا، بگوید: «هر جا روضه ائمه علیهم السلام خوانده شود، اهل بیت علیهم السلام به آن مجلس نظر کرده و توجه می کنند.» که این بیان با مسلمات دینی ما (قرآن و روایات) هماهنگی

۱. همان، ۱/۳۱، ۱۳۹۳.

کامل دارد.

سؤال: برخی مداحان در ضمن روضه اظهار می دارند که یکی از معصومین علیه السلام در جلسه حضور دارند، آیا حضور ائمه علیهم السلام به صورت محسوس، آن گونه که آنها اظهار می کنند، ممکن است؟

آیت الله فاضل: خیر، صحیح نیست.^۱

آیت الله سیستانی: چنین کلماتی اعتبار ندارد.^۲

سخیف بودن اشعار

به کار بردن الفاظ نامناسب

از جمله مواردی که در سخیف بودن اشعار بسیار مؤثر است، به کار بردن الفاظی مثل: «من سگ امام حسینم»، «کبوتر امام»، «گربه توام» و الفاظ دیگری که نه با ساحت مقدس ائمه اطهار علیهم السلام همخوانی دارد و نه قداست مداح اقتضای بیان چنین الفاظی را دارد. متأسفانه، نه تنها به این الفاظ بسنده نمی شود؛ بلکه نام هیئت ها را با چنین نامهایی، مثل «سگان حسین» علیهم السلام گره زده اند. اگرچه ممکن است هدف مداحان و ذاکرین اظهار وفاداری، عجز

۱. مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج

۵، ص ۱۱۵.

۲. همان.

و خضوع در مقابل ائمه علیهم السلام باشد؛ اما به کار بردن این الفاظ و تقلید صدای حیوان، چگونه می‌تواند اثبات وفا و خضوع کند، در حالی که در متون دینی و احکام اسلامی، سگ نه تنها حیوان نجس العین شمرده شده و باید از آن فاصله گرفت؛ بلکه در هیچ روایتی نقل نشده که مجاز باشیم خود را تا مقام حیوانیت تنزل دهیم.

اگر از این انحرافات جلوگیری نشود، در آینده‌ای نه چندان دور، هیئتهایی نیز با نام انواع حیوانات ظاهر خواهند شد که دشمنان دین اولین کسانی خواهند بود که از این مسئله سوء استفاده خواهند کرد. اگر هیچ دلیل شرعی برای به کار بردن الفاظ نامناسب در مداحی‌ها نداشته باشیم، باز هم در جامعه امروز، مجوزی برای بیان الفاظ نامناسب در مجالس اهل بیت علیهم السلام نخواهد شد؛ چراکه با اندکی مراجعه به سایت‌های اینترنتی و فعالیت‌های تبلیغی علیه شیعیان، به خوبی روشن می‌شود که دشمنان ما، خصوصاً وهابیون، برای شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام چه فیلمهایی در این زمینه ساخته‌اند؟! به عنوان نمونه حسینیه‌ای را به نمایش گذاشته‌اند که در آن سگان به مداحی اهل بیت علیهم السلام مشغول هستند. آیا این فیلم اتخاذ شده از اشعار سخیف مداح‌های ما نیست؟

احکام صادره از مقام معظم رهبری برای طرد و نهی از چنین فعالیت های ضد تبلیغی علیه شیعه که برداشت شده از همین شیوه های مداحی بوده، کافی است تا مداحان را به این نکته توجه دهد که وظیفه آنان تنها مداحی کردن نیست؛ بلکه حمایت از تشیع و افتخار آفرینی برای اهل بیت علیهم السلام بر آنان از اوجب واجبات است. آنان باید با تأسی از شعرای مورد تأیید اهل بیت علیهم السلام در طول تاریخ، مانند دعبل خزاعی، سید حمیری و... وظیفه تبلیغ دین و رسالت آگاهی بخشی و هدایت دل ها را نیز بر عهده گیرند و در نتیجه باید در به کار بردن الفاظ مناسب در مجالس خود، مراقبت تام داشته باشند.

صدای خوب نعمت بزرگی است؛ ولی کافی نیست؛ لذا آگاهی از مسائل شرعی، استفاده از اشعار مناسب و نیز بصیرت داشتن نسبت به مسائل روز، از جمله شروط لازمی است که یک مداح باید از آن برخوردار باشد.

• استفتاء:

سؤال: به کار بردن الفاظی چون «ما همه سگ حسینیم»

- همان طور که از اسم مداحان برمی آید، وظیفه این بزرگواران، مدح اهل بیت علیهم السلام است، پس چگونه الفاظ نامناسب می تواند مدح حضرات معصومین علیهم السلام را شامل شود!؟

در مجالس عزاداری اشکالی دارد؟

آیت الله خامنه‌ای: به کار بردن این گونه الفاظ در شأن مجالس اهل بیت علیهم‌السلام نمی‌باشد و چون موجب وهن به مذهب می‌باشد، جایز نمی‌باشد.^۱

آیت الله مکارم شیرازی: عزاداری خامس آل عبا از مهم‌ترین شعائر دینی است؛ ولی باید از سخنان و اشعاری که متناسب با عزاداران اهل بیت علیهم‌السلام نیست، جداً خودداری شود؛ زیرا حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام از این گونه امور بیزار است.^۲

سؤال:

۱. سرودن و خواندن شعرهایی که در آن از الفاظی نامناسب (مثل سگ، الاغ، رقص و مانند آن) استفاده شده، و الفاظ مذکور را به ساحت مقدس ائمه اطهار علیهم‌السلام و خودشان نسبت می‌دهند، چه حکمی دارد؟

۲. آیا تقلید صدای سگ، الاغ، کبوتر و... در موقع سینه زدن، جهت اظهار عجز و ارادت در مقابل ائمه علیهم‌السلام جایز است؟

جواب: عزاداری ائمه اطهار علیهم‌السلام، مخصوصاً خامس آل

۱. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۶/۹.

۲. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۴۱.

عبا عَبَّاسٌ، از افضل قربات است و سرودن و خواندن اشعاری که حاکی از مظلومیت و زحمات و فداکاری آن حضرات باشد، کار بسیار خوبی است؛ ولی باید از هرگونه کاری که باعث هتک حرمت آن بزرگواران می شود، و موجب وهن مذهب در نظر دیگران می گردد، یا به بدن آسیب می رساند، پرهیز گردد. تعبیراتی که در عرف توهین آمیز است، مانند نسبت سگ به خود دادن، یا صدای حیوانات در آوردن، هیچ کدام مناسب مجالس عزاداری نیستند و باید به آنها نصیحت کنند که از این امور - که باعث وهن این مراسم بزرگ و موجب ناراحتی حضرت بقیة الله عَلَيْهِ السَّلَام می گردد - پرهیز کنند.^۱

استعمال جمله «رَقَاصَةٌ عَبَّاسٌ»

آنچه که بیش از هر چیزی تأسف برانگیز است و سزاوار است برای آن اشک ها جاری شود، مجالسی است که به جای کسب نورانیت و قُرب به اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام، دور شدن از اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام را نصیب برخی می کند. چگونه می شود مسئله مهمی را که اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام در تمام عمرشان و در هر جایی با آن روبرو می شدند، با آن مبارزه می کردند، اجازه

۱. استفتاءات جدید، آیت الله ناصر مکارم شیرازی، ج ۳، سؤال ۵۰۶، ص ۱۷۷ (با اندکی ویرایش).

دهند که در مجالس منسوب به آنان مطرح شود. رقصه دانستن و رقص سماع کردن در مجالس اهل بیت علیهم السلام را با چه مبنای دینی می توان توجیه کرد؟ اگر این مسئله را از جمله دسیسه های دشمن ندانیم، چه توجیهی می توانیم از آن داشته باشیم. آیا می توان احساسات و عواطف تحریک شده و عشق وافر به اهل بیت علیهم السلام را در این امر دخیل دهیم و عامل توجیه این گونه مداحی ها معرفی کنیم؟ آیا جاهل بودن مداح به مسائل شرعی، قابل توجیه است؟ اگر مداح از مسائل و احکام عملی خود تا این مقدار آگاهی ندارد، چگونه می تواند به مدح اهل بیت علیهم السلام پردازد؟ آیا صرف صدای خوب برای مداحی کفایت می کند؟ مگر اهل بیت علیهم السلام از شیعیان رقص خواسته اند که ما پیشگام در این مسئله شده و خود را رقصه آنان معرفی می کنیم؟ در حالی که اخبار وارده از آن بزرگواران، مملو است از دوری کردن شیعیان از غنا و پرهیز از مجالس لهو و لعب است.

آزادی و آزادگی

امام کاظم علیه السلام از جلوی خانه شخصی به نام «بُشربین حارث» می گذشت. متوجه صدای مجلس آواز و رقص شدند که از خانه بلند بود. از کنیزی که از آن خانه بیرون آمده بود، پرسید: آیا صاحب این خانه آزاد است یا بنده؟

کنیز جواب داد: بنده نیست، آزاد است. امام فرمود: راست گفتی. اگر بنده بود، از مولایش می ترسید. زمانی که کنیز وارد خانه شد، بُشر که بر سفره شراب بود، پرسید: چرا دیر کردی؟ کنیز علت امر و کلام امام علیه السلام را گفت. بُشر همان وقت برخاست و پابرهنه و دوان دوان به خدمت امام کاظم علیه السلام رفته، از عمل خویش عذر خواست و توبه کرد، از آن پس وی را بشر حافی (پابرهنه) می گفتند.^۱

اهل کتاب در تورات و انجیل، با بیان همین مسائل، مقام و منزلت پیامبران خود را در حد یک انسان معمولی و حتی پایین تر تنزل داده اند تا با این شیوه بتوانند دستورات صادره آنان را به صورت کلام بشری (نه آسمانی) به تصویر کشند تا با این شیوه بتوانند به هرزگی بپردازند. آیا این گونه مداحی، تنزل دادن مقام اهل بیت علیهم السلام نیست؟ در حالی که در این مجالس، نه تنها به الفاظ زشت، مثل «رقاصه عباسم» اکتفا نمی شود؛ بلکه در عمل نیز با حرکات بدنی سعی در نمایش دادن عمل رقص هستند. تأسف بر انگیزتر اینکه، کسانی که در این مجالس شرکت می کنند، نه تنها نهی از منکر نمی کنند؛ بلکه به تبعیت از مداح جلسه، با

۱. الکنی واللقاب، شیخ عباس قمی، ج ۲، ص ۱۶۶ (با کمی تغییر و ویرایش).

تکرار کلمه «رقاصه عباسم» با وی هم‌نوا می‌شوند.

• استفتاء:

سؤال: آیا گفتن جملاتی، مثل «رقاصم و رقاصم، رقاصه عباسم» در مداحی‌ها و مجالس عزاداری اشکال دارد؟
 جواب: هرگونه عبارت سبکی که موهن عزای اهل بیت علیهم‌السلام و دون شأن و مقام آنان باشد، حرام است.^۱

تلفظ موهن نام ائمه علیهم‌السلام

متأسفانه از جمله آسیب‌های مداحی، به کار بردن نام امام حسین علیه‌السلام به صورت ناصحیح و نامتعارف مثل: «حوسین»، «اوسین»، «سین» و... است. اگر این کلمات سخیف از فرهنگ مداحی اهل بیت علیهم‌السلام کنار نرود، خطر سرایت آن در نام سایر ائمه علیهم‌السلام وجود دارد. علاوه بر آنکه مداح به اعتبار انتسابش به ائمه اطهار علیهم‌السلام از مقبولیت اجتماعی برخوردار بوده و عوام، سخنان آنان را به عنوان سند گفتار خود تلقی می‌کنند و اگر از این گونه کلمات دوری نکنند، کم‌کم به عنوان یک الگو در جامعه تشیع و محاورات اجتماعی ما به کار می‌رود.

۱. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۵/۴

• استفتاء:

سؤال: آیا به کار بردن لفظ «حوسین» یا «سین» به جای «حسین» جایز است؟

جواب: عزاداری خامس آل عبا علیهم السلام از مهم ترین شعائر دینی است؛ ولی باید از سخنان و اشعاری که متناسب با عزاداران اهل بیت علیهم السلام نیست، جداً خودداری شود؛ زیرا حضرت سیدالشهدا علیه السلام از این گونه امور بیزار است.^۱

توجه به حواشی

حضرت آیت الله خامنه ای در مذمت این کار فرمودند: «چیز دیگری که بنده در بعضی از خوانندگان جلسات مداحی اطلاع پیدا کردم، استفاده از مدح ها و تمجیدهای بی معناست که گاهی هم مضر است. فرض کنید راجع به حضرت ابوالفضل علیه السلام صحبت می شود؛ بنا کنند از چشم و ابروی آن بزرگوار تعریف کردن. مثلاً قربون چشمت بشم! مگر چشم قشنگ در دنیا کم است؟ مگر ارزش ابوالفضل علیه السلام به چشمهای قشنگش بوده؟! اصلاً شما مگر ابوالفضل علیه السلام را دیده اید و می دانید چشمش چگونه بوده؟ این ها سطح معارف دینی ما را پایین می آورد. معارف شیعه در اوج اعتلاست. معارف شیعی ما

۱. استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، ۱۳۹۴/۵/۶.

معارفی است که يك فيلسوفِ در غرب پرورش یافته با مفاهیم غربی و بزرگ شده آشنای با معارف فلسفی غرب، مثل «هانری گربن» را می آورد دو زانو جلوی علامه طباطبایی می نشاند. او را خاضع می کند و می شود مُرُوجِ شیعه و معارف آن در اروپا. می شود معارف شیعه را در همه سطوح عرضه کرد. از سطوح ذهن متوسط و عامی بگیریید تا سطوح بالاترین فیلسوفها. ما با این معارف نباید شوخی کنیم... ارزش ابوالفضل علیه السلام ارزش حبیب بن مظاهر، ارزش جُون در اینهاست، نه در قد رشیدش یا بازوی پیچیده اش. قد رشید که خیلی در دنیا هست. ورزشکارهای زیبایی اندام که خیلی هستند. اینها که در معیار معنوی ارزش نیست. گاهی روی این تعبیرها تکیه هم می شود! حالا يك وقت شاعری در يك قصیده سی، چهل بیتی، اشاره ای هم به جمال حضرت ابوالفضل علیه السلام می کند. آن يك حرفی است؛ ما نباید خیلی خشکی به خرج دهیم و سختگیری کنیم؛ اما اینکه ما همه اش بیاییم روی ابروی کمانی و بینی قلمی و چشم خمار این بزرگواران تکیه کنیم، اینکه مدح نشد. در مواردی ضرر هم دارد.»^۱

۱. سخنان آیت الله خامنه ای در دیدار با مداحان، ۱۳۸۴/۵/۵.

بیان خواب و داستان‌های ساختگی

قرآن کریم در داستان حضرت یوسف علیه السلام به لطایف خواب و رؤیای صادقه اشاره کرده است و آن را به عنوان یک حقیقت خارجی به تصویر کشانده و در روایات نیز به مواردی از خواب‌ها و احکام آن اشاره شده است.

متأسفانه بسیاری از روضه‌خوان‌ها به جای بیان واقعیت‌های تاریخی، به خوابهایی استناد می‌کنند که هیچ‌گونه سند و مدرکی برای آن ندارند. امام صادق علیه السلام به یکی از یارانش فرمود: ای مفضل! درباره خواب‌ها و حکمت درهم‌آمیختگی راست و دروغ آن نیک بیندیش. اگر تمام خواب‌ها راست و صادق بود، همه مردم، پیامبر [و از اخبار غیب آگاه] بودند و اگر تمام آنها نادرست و کاذب بود، چیزی زاید و بی‌معنی بود و سودی نداشت. از این رو، گاه راست است که مردم از آن سود می‌برند و با آن به سوی نیکی می‌روند و از بدی پرهیز می‌نمایند و بسیاری از آنها نیز دروغ است تا بر خواب‌ها اعتماد کامل نشود.^۱

با توجه به اینکه برای حجیت خواب هیچ‌گونه سندی وجود ندارد، اگر در مجالس مهمی مثل مجالس روضه بیان شود، تحریف واقعیت‌های تاریخی و به خرافات کشاندن

۱. شگفتیهای آفرینش (ترجمه توحید مفضل)، ص ۸۰.

مقام و منزلت اهل بیت علیهم السلام است، لذا طرح برخی خواب‌ها و داستان‌ها برای عزاداران آسیب‌های جدی وارد می‌کند؛ چرا که موجب می‌شود برخی باور کنند می‌توان بر بعضی چیزها که اساس و تکیه‌گاهی ندارند، اعتماد کرد و بر پایه آن عمل نمود، به خصوص آن که مستمعین به دنبال مطالبی هستند که معاصی انجام داده آنان را به راحتی مورد عفو و شفاعت قرار دهد.

در این صورت بیان خوابهایی که با مبانی معارف اسلامی در تضاد است، مردم را از قبول معارف مُتَقَن دچار تردید کرده، در نتیجه خواب را حجت و معارف صحیح اسلامی را غیر حجت می‌دانند؛ مثل اینکه هر کس بیشتر سینه و زنجیر بزند و عَلم هیئت را بیشتر راه ببرد و بیشتر بچرخاند، بهشت برای او تضمین می‌شود، ولو در بیرون هیئت هر گناهی انجام دهد و هر مال حرامی را بخورد.^۱

شهید مطهری رحمته الله در مذمت این مسئله داستان ذیل را نقل می‌کند:

«يك دزدی بود راه را بر مردم می‌بست. چقدر مال مردم را چاپیده بود! چقدر آدم‌ها را کشته بود! چقدر زن‌ها را بیوه کرده بود! چقدر بچه‌ها را یتیم کرده بود!

۱. مجله مبلغان، مقاله «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجرى، شماره ۱۳۵ (با کمی تغییر و ویرایش).

يك بار اطلاع پیدا کرد که قافله ای از زوّار می خواهند بروند کربلا، آمد سرگردنه ای کمین کرد که آنها کی از آنجا عبور می کنند، برای اینکه راه را بر زوّار امام حسین علیه السلام ببندد، مالشان را بگیرد، عند اللزوم آنها را بکشد، جنایت کند. منتظر بود تا قافله برسد. دو سه ساعت وقت بود. کنار راه خوابش برد. قافله آمد و رد شد، او بیدار نشد؛ ولی در خواب صحنه قیامت را دید. دید او را کشان کشان به سمت جهنم می برند. چرا به جهنم می برند؟ حسابش روشن است. کوچک ترین عمل صالحی در نامه عمل او نیست، هرچه هست، گناه و جنایت است. بردند و بردند تا لبه پرتگاه جهنم؛ ولی جهنم او را نپذیرفت؛ گفت: نه، این را من نمی پذیریم. نپذیرفت و برگشت. آخر، قضیه این طور کشف شد که این مرد چون در کنار راهی خوابیده است که در آنجا قافله زوّار می رفتند و گرد و غبار حرکت زوّار بر لباس او نشسته است، بدون اینکه خودش قصدی داشته باشد؛ بلکه او قصد کشتن این زوّار را داشته است و قصد بردن مال این ها را داشته است.»^۱

این گونه خواب ها و داستان ها در حالی بیان می شوند که امام حسین علیه السلام در کربلا به یارانی که بدهی و دینی بر

۱. مجموعه آثار شهید مطهری علیه السلام، حماسه حسینی، ج ۱۷، ص ۱۲۲.

عهده داشتند، اجازهٔ همراهی و کشته شدن در راه دین را نداد.

«موسی بن عمیر» از پدرش نقل می‌کند که امام حسین علیه السلام {در روز عاشورا} به من فرمود: «نَادِ أَنْ لَا يَقْتَلَ مَعِيَ رَجُلٌ عَلَيْهِ دَيْنٌ وَ نَادِ بِهَا فِي الْمَوَالِي فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ مَاتَ وَ عَلَيْهِ دَيْنٌ أَخَذَ مِنْ حَسَنَاتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؛^۱ میان یارانم اعلام کن: هر کس دینی بر عهده دارد، با من کشته نشود؛ زیرا من از رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ شنیدم که فرمود: هر کس از دنیا برود و دینی بر ذمه داشته باشد، از حسناتش در فردای قیامت (به نفع طلبکار) برداشته می‌شود.»

• استفتاء:

سؤال: ذکر داستان‌ها و رؤیایا دربارهٔ اهل بیت علیهم السلام که با مسلمات قرآنی و روایی منافات دارد، چه حکمی دارد؟
آیت الله صافی گلپایگانی: اگر با مسلمات مذهب منافات داشته باشد، مردود و حرام است.^۲

۱. موسوعه کلمات امام حسین علیه السلام، ص ۴۱۷؛ احقاق الحق، سید نورالدین حسینی مرعشی، ج ۱۹، ص ۴۲۹؛ نقل از: مقاله «آسیب شناسی مداحی»، محمد مهدی فجرى.

۲. مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، ج ۵، ص ۱۱۲.

فصل دوم:

آسیب های اجتماعی

۱. تعیین اجرت

رفتار کاسب کارانه برخی مداحان در تعیین مقدار اجرت، از جمله آسیب های جدی به دین است. توجه به مادیات، سبب کاهش معنویت و تأثیرگذاری مدح ذاکر بین مردم می شود. نگاه سوء از برگزاری مراسمی که به نام اهل بیت علیهم السلام و برای آن بزرگواران برقرار می شود، نتیجه ای جز نارضایتی خود اهل بیت علیهم السلام نمی تواند داشته باشد.

«یکی از زمینه های سوء استفاده مالی در مجالس عزاداری، رقابت های شدید میان برخی از گروه ها و هیئت های مذهبی است. این رقابت های نامطلوب، بازار گرم و رونق مندی را برای برخی از صاحبان صدا

و هنر مداحی فراهم کرده است؛ اگرچه اکثر ذاکران و مداحان اهل بیت علیهم السلام جز به نیت تقرب و اخلاص، زبان به ذکر مصیبت نمی‌گشایند؛ اما همواره عده‌ای سُست ایمان و سودجو در گوشه و کنار هستند که زحمات خالصان و زحمت‌کشان را هدر می‌دهند تا خود به نان و نوایی برسند.^۱

امام باقر علیه السلام فرمود:

اگر کسی به وسیله ما بخواهد ارتزاق کند، خدای متعال فقر را جایگزین آن می‌کند.^۲

آنچه که بر محاسن مداح و تأثیرگذاری کلام وی می‌افزاید، نیت خالص و عدم تعیین مقدار اجرت است؛ اگرچه اخذ مال به عنوان هدیه و بدون هیچ پیش شرطی، منع شرعی ندارد؛ بلکه سنت حسنه‌ای است که اهل بیت علیهم السلام پایه‌گذار آن بوده‌اند.

امام صادق علیه السلام نقل فرمود که:

پدرم به من فرمود: ای جعفر! از مال خودم فلان مقدار وقف نوحه‌خوانان کن که به مدت ده سال در ایام حج بر من نوحه‌خوانی و سوگواری کنند.^۳

۱. مجله پیام، «آسیب شناسی مجالس عزداری»، رضا بابایی، شماره ۸۶.

۲. کافی، ج ۲، ص ۲۹۸: «أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِي: وَيْحَكَ... وَلَا تَأْكُلْ بِنَا النَّاسِ فَيُفْقِرَكَ اللَّهُ.»

۳. «أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ لِي أَبِي يَا جَعْفَرُ أَوْقِفْ لِي مِنْ مَالِي كَذَا وَكَذَا»

و در روایت دیگری نقل شده است که سَدیر گفت:

به همراه ما زنی بود در قبيله و کنیز نوحه‌گری داشت و به سوی پدرم آمد و گفت: تو می‌دانی که معیشت و زندگی ام از خدای متعال به واسطه این کنیز نوحه‌گر است و من دوست دارم اینکه از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ درباره این کار سؤال کنی؛ اگر حلال است، انجام دهم؛ و الا این کنیز را بفروشم و از پولش استفاده کنم تا خدای متعال فرجی بر من بگشاید. پدرم به آن زن گفت: به خدا قسم! من امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ را بزرگ‌تر از آن می‌دانم که این مسئله را از وی سؤال کنم. سپس پدرم گفت: هنگامی که خدمت امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ رسیدم، حضرت را نسبت به این مسئله مطلع کردم، امام عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: آیا آن زن برای نوحه‌خوانی کنیزش (پول و اجرت) شرط می‌کند یا خیر؟ گفتیم: به خدا قسم! نمی‌دانم. حضرت فرمود: «به آن زن بگو که شرط نکند و آنچه را که به وی عطا می‌شود، قبول کند.»^۱

• استفتاء:

سؤال: آیا ذاکر اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ می‌تواند برای ذکر فضایل و مصائب اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ اجرت طی کند؟

۱. لَتَوَادِبَ تَتَدُبْنِي عَشْرَ سِنِينَ بِمَنْىَ أَيَّامِ مَنْىَ. (الكافي، ج ۵، ص ۱۱۷).
 ۱. «فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتُشَارِطُ قُلْتُ وَ اللَّهُ مَا أَدْرِي تُشَارِطُ أَمْ لَا فَقَالَ قُلْ لَهَا لَا تُشَارِطُ وَ تَقْبَلُ مَا أُعْطِيَتْ.» (همان، باب کسب نوحه، ح ۳، ص ۱۱۷).

جواب: تعیین اجرت شرعاً اشکالی ندارد؛ ولی این کار در شأن ذاکران اهل بیت علیهم السلام که باید مظهر تقوا و پارسایی باشند، نیست.^۱

۲. عزاداری‌های طولانی

برخی بر این باورند که عزادرای هرچه به نیمه شب و اوایل صبح نزدیک تر باشد، پاداش بیش تری دارد؛ اگرچه تعداد زیادی از مردم نماز صبحشان قضا شود^۲ و یا مزاحمت‌هایی برای همسایگان، و حتی کسانی که در منزل خود، بیماری یا سالمندی را نگهداری می‌کنند، ایجاد شود.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرود:

و کسی که به ناحق همسایه‌اش را اذیت کند، خداوند بوی بهشت را براو حرام می‌نماید و جایگاهش جهنم خواهد بود. بدانید که بدون شك خداوند عزّو جلّ از مرد در مورد حق همسایه می‌پرسد و کسی که حق همسایه‌اش را از بین ببرد از ما نیست.^۳

چگونه است که نسبت به نمازهای خویش بی‌اعتنا

۱. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۳، سؤال ۵۰۳، ص ۱۷۷.

۲. مجله مبلغان، مقاله «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجرری، شماره ۱۳۵.

۳. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، محمد بن علی (ابن بابویه)، ترجمه بندرریگی، ص ۵۹۹.

باشیم، در حالی که برای مصائب امامی عزاداری می‌کنیم که در شب عاشورا برای خواندن چند رکعت نماز، درخواست کرد که جنگ را به تأخیر بیندازند.^۱

فراموشی جایگاه رسالت مداحی، سبب شده است بعضی ذاکران اهل بیت علیهم‌السلام از وظیفه اصلی خویش غافل شده و فرع را جایگزین اصل کنند و تا نیمه‌های شب به سینه‌زنی و روضه‌خوانی مشغول شوند و حتی عامل قضا شدن نماز صبح تعدادی از عزاداران شوند، در حالی که وظیفه مداح این نیست که در هر زمانی، حتی نیمه‌های شب به عزاداری مشغول شود و با دعوت در هر مجلسی، به ذکر مصیبت پردازد، لذا سزاوار است از باب امر به معروف و نهی از منکر در چنین مجالسی شرکت نکنند.

۱. «وَلَمَّا رَأَى الْحُسَيْنُ علیه‌السلام حِزْصَ الْقَوْمِ عَلَى تَعْجِيلِ الْقِتَالِ وَقَلَّةَ انْتِفَاعِهِمْ بِمَوَاعِظِ الْفَعَالِ وَالْمَقَالِ قَالَ لِأَخِيهِ الْعَبَّاسِ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصْرِفَهُمْ عَنَّا فِي هَذَا الْيَوْمِ فَأَفْعَلْ لَعَلَّنَا نُصَلِّيَ لِرَبَّنَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي أَحَبُّ الصَّلَاةِ لَهُ وَتِلَاوَةِ كِتَابِهِ. راوی گفت: امام حسین علیه‌السلام که دید مردم حریص‌اند تا هر چه زودتر جنگ را شروع کنند و از رفتار و گفتارهای پند آمیز هر چه کمتر بهره‌مند میشوند به برادرش عباس علیه‌السلام فرمود: اگر بتوانی امروز اینان را از جنگ منصرف کنی بکن شاید امشب را در پیشگاه الهی بنماز بایستیم که خدا میداند من نماز گزاردن و قرآن خواندن برای او را دوست میدارم. (اللهوف علی قتلی الطفوف، مسلک الثانی فی وصف حال القتال، ترجمه احمد فهری زنجانی، ص ۸۹).

• استفتاء:

سؤال: اگر بعضی از واجبات از مکلف به سبب شرکت در مجالس عزاداری فوت شود، مثلاً نماز صبح قضا شود، آیا بهتر است بعد از این در این مجالس شرکت نکند یا اینکه عدم شرکت او باعث دوری از اهل بیت علیهم السلام می شود؟

جواب: بدیهی است که نماز واجب، مقدم بر فضیلت شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام است و ترک نماز و فوت شدن آن به بهانه شرکت در عزاداری امام حسین علیه السلام جایز نیست؛ ولی شرکت در عزاداری، به گونه ای که مزاحم نماز نباشد، ممکن و از مستحبات مؤکد است.^۱

۲. تفکیک جلسات جشن و روضه خوانی

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«البته امروز يك نکته ای در جلسه ما وجود داشت که این نکته، نکته مُستَحسنی است. من در این سالهای طولانی، خیلی اوقات به برادران مداح که اینجا می خواندند، این اعتراض را می کردم که جلسه جشن و مولودی را تبدیل می کردند به مجلس عزاداری؛ مفصل روضه خواندند و اشک گرفتند! هر چیزی به جای خودش. به شما می گویند مداح.

۱. سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۵.

مداح؛ یعنی چه؟ شاخصه اصلی شما مداحی است، نه روزه خوانی. روزه بخوانید، بنده طرفدار روزه خوانی‌ام، خودم هم روزه خوانم. این جور نیست که در مجلس مولودی خوانی ائمه علیهم‌السلام هم حتماً باید يك روزه‌ای خوانده شود، يك دمی داده شود، يك اشکی گرفته شود؛ هیچ لزومی ندارد. بگذارید عواطفی که مردم نسبت به ائمه علیهم‌السلام دارند، در خارج این جور وانمود نشود که منحصر است در قضیه گریه و سینه‌زنی و عزاداری؛ عزاداری به جای خود، مدیحه و مولودی خوانی و شادی هم به جای خود؛ این‌ها را نباید با هم مخلوط کرد.»^۱

۳. اصرار بر گریه بلند

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«اینکه آقایان مداح‌ها و روزه‌خوان‌ها اصرار می‌کنند که بلند گریه کنید، لزومی ندارد؛ خوب، آرام گریه کنید. وقتی می‌خواهند سینه بزنند، اصرار بر اینکه «صدا، صدا، صدای این جمعیت نیست.»؛ یا وقتی مردم می‌خواهند صلوات بفرستند، اصرار بر اینکه «صلوات، صلوات این جمعیت نیست.»! شما بخواهید مردم صلوات بفرستند، ولو توی دلشان. گرم شدن مجلس

۱. همان، ۱۱/۲/۱۳۹۲.

به این شیوه‌ها، اصل نیست؛ کاری کنید که دل‌های مستمع را در اختیار بگیرید. دل مستمع وقتی در اختیار شما آمد، مقصود حاصل است؛ اگر آهسته هم گریه کند، باز مقصود حاصل است.»^۱

۴. خواندن مطربی

در عزای اهل بیت علیهم‌السلام هر کسی می‌تواند در مدح معصومین علیهم‌السلام شعر گفته و مداحی کند و با مدح آنان، محبت و علاقه خود را نسبت به آنان ابراز کند؛ اما در برگزاری عزاداری در انظار عموم مردم، باید از مداحانی استفاده شود که دارای پیشینه خوبی باشند.

متأسفانه موارد اندکی در مجالس اهل بیت علیهم‌السلام از افرادی استفاده شده که در مجالس لهو و لعب به ترانه خوانی معروف هستند. مؤمنین باید نسبت به این مسئله حساس بوده و برای جلوگیری از آن، نهی از منکر کنند.

۱. بیانات آیت الله خامنه‌ای در دیدار مداحان با ایشان، ۱۳/۳/۱۳۸۹.

فصل سوم:

آسیب های شکلی

۱. تقلید از آهنگ های مبتذل

پیشرفت تکنولوژی و کثرت سبک های متعدد سبب شده تا عزاداری اهل بیت علیهم السلام گاه از سبک سنتی فاصله گرفته، به عزاداری پیشرفته و یا به تعبیر دیگر، عزادرای کلاسیک سوق پیدا کند که نه تنها از قوت محتوایی آن کاسته شده؛ بلکه از آهنگها، وسایل و سبکهای استفاده می شود که استفاده از آنها در شرع مقدس منع شده است؛ اما متأسفانه احساسات کاذب بعضی مداحان سبب شده برای توجیه کار خویش، آن را حمل بر عشق و ارادت بسیار به ائمه اطهار علیهم السلام کنند.

سؤال اساسی اینکه: چگونه می شود از آهنگهایی

که اهل بیت علیهم السلام ما را از شنیدن آن نهی کرده‌اند، در مجالس عزای آنان استفاده کرده، آن را عشق و ارادت به اهل بیت علیهم السلام بدانیم؟ جوانی که با آهنگ‌های مبتذل غربی آشنا باشد - ولو یک بار در چنین مجالس عزاداری شرکت کند - چه تصویری از دین می‌تواند داشته باشد؟ آیا این گونه تقلیدپذیری، سبب جذب دین جوانان خواهد شد؟ برفرض که سبب جذب دین شود، چگونه می‌توان به آنان تفهیم کرد که آهنگ‌های مبتذل غربی حرام بوده و باید از آنها فاصله بگیرند؟ اینکه بزرگان دین تأکید دارند که عزاداری‌ها را به صورت سنتی انجام دهید، برای همین تقرب بیشتر مردم به دین است.^۱

تأکیدات مکرر مقام معظم رهبری در این سال‌های اخیر (سال ۸۴^۲، ۸۶^۳، ۸۷^۴، ۸۹^۵، ۹۰^۶) حاکی از اهمیت این مسئله است. از جمله ایشان می‌فرمودند:

«حالا گیرم که چهار نفر را هم جذب کند. نه، آهنگ باید سنگین، متین و متناسب با محتوایی باشد که

۱. همان، در جمع روحانیون استان کهکلوویه و بویراحمد، ۱۳۷۳/۳/۱۷.

۲. همان، در جمع مداحان و شاعران اهل بیت علیهم السلام، ۱۳۸۴/۵/۵.

۳. همان، ۱۳۸۶/۴/۱۴.

۴. همان، ۱۳۸۷/۴/۴.

۵. همان، ۱۳۸۹/۳/۱۳.

۶. همان، ۱۳۹۰/۳/۳.

شما دارید عرضه می کنید. خدای نکرده به سمت آهنگهای حرام و آهنگهایی که گناه است، سوق پیدا نکند. این هم خیلی نکته اساسی و مهمی است. هر شعری، هر تصنیفی، هر ترانه و آهنگی که خوانده شد، قابل تقلید نیست. چیزهایی هست که خودش فی نفسه حرام است. اگر چنانچه وارد عرصه مداحی و بیان حقیقت و بیان خدا و پیغمبر صلی الله علیه و آله شود، آن وقت حرمتش دو برابر خواهد شد. بنابراین، آهنگ هنرمندان و خوب و متناسب و شعر خوب و صدای خوش و شاید از همه بالاتر، دل پاک و مطهر و بااخلاص مداح محترم، لازم و مهم است.»^۱

• استفتاء:

سؤال: آیا استعمال آلات موسیقی در دسته های

عزاداری، جایز است؟

آیت الله خامنه ای: استفاده از آلات موسیقی، مناسب با عزاداری سالار شهیدان علیه السلام نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده، برگزار شود.^۲

۱. همان، ۱۳۸۹/۳/۱۳.

۲. أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، آیت الله خامنه ای، سؤال ۱۴۴۸، ص ۳۲۴.

آیت الله تبریزی: جایز نیست.^۱
 آیت الله فاضل لنکرانی: استعمال آلات لهو و لعب مطلقاً
 حرام است.^۲

۱. استفتائات جدید، آیت الله میرزا جواد آقا تبریزی، ج ۲، سؤال ۹۷۳، ص

۲۱۴

۲. جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل لنکرانی، ج ۱، سؤال ۹۹۱، ص

۲۴۴

فصل چهارم:

آسیب های اخلاقی

هرکسی در هر شأن و لباس و اعتباری که قرار دارد، در معرض خطرات اخلاقی مربوط به خویش است. در این فصل به تناسب موضوع، چند مورد از رذایل اخلاقی مرتبط با مداحان را ذکر می‌کنیم:

۱. غرور و تکبر

صدای خوب، از جمله نعمت های خدادای است؛ که اگر در مسیر صحیح قرار نگیرد، خطر نهاده شده شدن رذایل اخلاقی، از جمله غرور و تکبرانسان را تهدید می‌کند. امام سجّاد علیه السلام فرمود:

«رَبِّ مَغْرُورٍ مَفْتُونٍ يُضْبِحُ لَاهِيًا ضَا حِكًا يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ

وَهُوَلَا يَدْرِي لَعَلَّهُ قَدْ سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ سَخَطَةٌ يَصِلِي بِهَا نَارَ جَهَنَّمَ؛^۱ «چه بسیار فریفته و نیرنگ خورده‌ای که سرگرم بازی و خنده است، می‌خورد و می‌نوشد و غافل از آن است که هر لحظه امکان دارد خشمی از جانب خدا او را در برگیرد و در آتش جهنم سرنگونش سازد.»^۲

صداها در زیبایی مساوی نبوده، بعضی از صدای بهتری برخوردارند که اگر مراقبت از نفس نباشد، سبب خودبرتربینی کاذبی می‌شود که ممکن است یک مداح خود را از دیگر مداحان بالاتر بداند. صدای خوب، فرع بر اخلاص و تقواست که متأسفانه گاهی این مسئله مورد غفلت واقع می‌شود و هدف اصلی از مدح اهل بیت علیهم‌السلام در حاشیه قرار گرفته، تصور می‌کنند که کار خوب و افضل اعمال، داشتن صدای زیبا و اشک گرفتن است.

قرآن کریم در دوری از چنین خطرات اخلاقی با ظرافت خاصی هشدار می‌دهد: ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾^۳؛ «بگو: آیا به شما خبر دهیم که زیانکارترین (مردم) در کارها، چه کسانی هستند؟ آنها که

۱. تحف العقول، حسن بن علی بن شعبه حرانی، ص ۲۸۲.

۲. تحف العقول / ترجمه حسن زاده؛ ص ۴۹۷

۳. کهف/ ۱۰۳-۱۰۴.

تلاش‌هایشان در زندگی دنیا گم (و نابود) شده؛ با این حال می‌پندارند کار نیک انجام می‌دهند!»

لذا خداوند متعال معیار ارزش‌گذاری انسان‌ها را تقوا و اخلاص معرفی کرده است و می‌فرماید: **إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ**؛ «گرامی‌ترین شما نزد خداوند، باتقواترین شماست.» که این امر جز با مراقبت نفس، حاصل نخواهد شد.

۲. ریا

ریا در مداحی آن است که نیتش از مدح اهل بیت **علیهم‌السلام**، نشان دادن خود باشد. مثلاً به مستمعین بهفماند که چه اشعار زیبایی را برای خواندن انتخاب کرده و یا با چه لحن و صدای زیبایی شعر می‌خواند، و یا به همراهان نشان دهد که چه جمیعیّت زیادی در مجلس وی حاضر شده‌اند و... بنابراین، مداحانی که بیشتر در معرض چنین انحرافی هستند، باید توجه‌شان به وسوس شیطانی بیشتر باشد، بنابراین سزاوار است قبل از برگزاری عزاداری، برای رهایی از این رذیلهٔ اخلاقی، به اهل بیت **علیهم‌السلام** توسل کنند.

۳. تعریف از خود یا میزبان

یکی دیگر از آسیب‌های اخلاقی مداحان، تعریف و تمجید بیش از اندازه از بانیان و میزبانان مجلس است. متأسفانه چنین کسانی هم قصد حفظ جایگاه شخصیتی خویش را دارند و هم می‌خواهند توجه بیشتر بانیان را به خود جلب کنند؛ که هر دو امر با اخلاص مداح ناسازگاری دارد.

فصل پنجم:

آسیب های مداحی و عزاداری زنان

حرکت عاشورایی حضرت زینب کبری علیها السلام از مدینه به کربلا، و سرپرستی اسرا و عزاداری های وی در جریان پس از کربلا سبب شده که نه تنها مردان؛ بلکه زنان نیز به خیل عظیم کاروان حسینی پیوسته، در با شکوه تر شدن عزاداری ها نقش مهمی را ایفا کنند و در مبارزه با ظلم و استکبار وقت، در کنار مردان تلاش نمایند، به گونه ای که در طول قرون متمادی و خصوصاً دوران دشوار مبارزه با طاغوت در عصر حاضر، همین مجالس عزاداری زنان در زنده نگهداشتن روح حسینی و تفکر پیروزی خون بر شمشیر یکی از عوامل مهم پیروزی انقلاب اسلامی به شمار می رود.

مردان و زنان می توانند در عزای خاندان اهل بیت علیهم السلام

شرکت کرده، مجالس عزابه پا کنند؛ اما امروزه شرکت در مجالس عزاداری و در مواردی برگزاری مرثیه خوانی زنان با آسیب‌های جدی مواجه شده که لازم است در این فصل به نکاتی از آن موارد اشاره شود.

۱. اختلاط

اهتمام شرع مقدس به حفظ حریم زن و مرد و دوری از اختلاط آنها، خصوصاً در مجالس عزاء و محیط‌های مقدس، حساسیت امر را دوچندان می‌کند که به دلیل عدم برنامه‌ریزی مناسب در تفکیک زن و مرد و نیز عدم آگاهی مردم به احکام شرع مقدس در حفظ این حریم، برخی شرکت‌کنندگان در مجالس عزاداری، به این امر به صورت سطحی نگریسته و مرتکب بعضی از معاصی می‌شوند.

• استفتاء:

سؤال: حرکت زنان با وضع نامناسب به دنبال هیئت‌های عزاداری که موجب بروز گناهان و آلودگی‌هایی می‌شود، چه صورتی دارد؟ برای عزاداری بانوان چه روشی را توصیه می‌فرمایید؟

جواب: عزاداری خامس آل عبا و سایر معصومین علیهم‌السلام از افضل قربات است؛ ولی مردان و زنان باید طوری رفتار کنند

که آمیخته با خلاف شرع نشود.^۱

۲. مرثیه‌خوانی زنان

اسلام نسبت به شخصیت زن با حساسیت ویژه‌ای سخن می‌گوید. با توجه به اینکه اسلام از ظرافت خلقت وجودی زن آگاه است، به تمام ابعاد شخصیتی وی توجه داشته، احکام و آداب خاصی را برای زندگی فردی و اجتماعی آنان بیان کرده است که از جمله آنها، آداب سخن گفتن و مواجهه با نامحرمان است. قرآن کریم صراحتاً به زنان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دستور داده که مبادا به گونه‌ای سخن بگویند که انسان‌های بیمار دل نسبت به شما طمع کرده و با نگاه آلوده به شما بنگرند: «يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا»؛ «ای همسران پیامبر! شما اگر پرهیزکاری پیشه کنید [از نظر منزلت و موقعیت] مانند هیچ یک از زنان نیستید، پس در گفتار خود، نرمی و طنزازی [چنانکه عادت بیشتر زنان است] نداشته باشید، تا کسی که بیمار دل است، طمع کند، و سخن پسندیده و شایسته گویند!»^۲

مداحی زنان مستلزم تغییر صدا و ایجاد حزن است، به

۱. استفتاءات، آیت الله مکارم، ج ۳، سؤال ۵۰۴، ص ۱۷۷.

۲. احزاب / ۳۲.

خصوص مولودی خوانی زنان، که باید در نهایت پنهانی - بدون آنکه شنونده نامحرمی را به خود جذب کند - انجام شود.

• استفتاء:

سؤال: مرثیه خوانی یا مداحی زنان با بلندگو، به طوری که هر شنونده‌ای را جذب می‌کند، چه صورت دارد؟
جواب: جایز نیست.^۱

۱. استفتاءات، آیت الله مکارم، ج ۲، سؤال ۷۶۴، ص ۲۴۷.

آیت الله خامنه‌ای:

سؤال: آیا خواندن زن در مجالس عزاداری با علم او به اینکه مردان نامحرم صدای او را می‌شنوند، جایز است؟
جواب: اگر خوف مفسده باشد، باید از آن اجتناب شود. (سایت آیت الله خامنه‌ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۹).

فصل پایانی

یکی از خدمات مداحان و ذاکران، اداره مجالس ترحیم و سوگواری برای اموات است در این مجالس نیازها و نکاتی مورد توجه است که مداحان و عزاداران لازم است رعایت کنند.

وظیفه مداحان در مراسم سوگواری

عزاداری اموات منحصر به زمان خاصی نیست بلکه امکان دارد در یک هفته چند مجلس عزا برگزار شود که صاحبان عزا با دعوت مداح، قصد اقامه عزا را داشته باشند. مداح که یکی از ارکان برگزار کننده این مجالس بشمار می آید، سزاوار است با انگیزه الهی، استفاده ارزشی از این مجالس را داشته و با انتخاب اشعار پند آموز اعتقادی و اخلاقی مناسب، سعی در آشنا کردن مردم به زلال معرفت

الهی و نیز توجه دادن آنان به آخرت را داشته باشد. مداح نباید، فراق میت را بصورت گسترده در مدح خود مورد توجه قرار دهد تا عامل جزع و بی تابی بیشتر صاحبان عزا شود چرا که در لسان اهل بیت علیهم السلام از جزع و بی تابی کردن نهی شده بنابراین باید با اشعار مناسب و روضه خوانی اهل بیت علیهم السلام مایه آرامش و تسلی صاحبان عزا را فراهم سازد.

پذیرایی از مهمانان

آنچه که امروزه شاهد آن هستیم سنت نادرست پذیرایی صاحبان عزا است که هر سال با شیوه ای غیر اصولی تر رو به فزونی است. متأسفانه پذیرایی از مهمانان برای بعضی از صاحبان عزا بالخصوص افراد تنگ دست، سبب شده تا برغم و اندوه آنان افزوده شود لذا برای آنکه در مصیبت عزای خود اندوهناک باشند ناچاراً برای حفظ آبروی خویش با هزینه های سنگین و در وعده های غذایی چند روزه گرفتار قرض می شوند در حالی که سیره و روایات اهل بیت علیهم السلام تهیه غذا و فرستادن آن برای صاحبان عزا است. امام صادق علیه السلام فرمود: غذا خوردن نزد کسانی که مصیبت به ایشان وارد شده یا کسی را از دست داده اند از رسوم مردم دوران جاهلیت و کافران است، و سنت فرستادن غذا از سوی آشنایان و همسایگان برای خانواده مصیبت دار است

آنچنان که وقتی خبر کشته شدن جعفر به پیامبر ﷺ رسید در مورد خانواده جعفر بن ابی طالب ﷺ فرمود:
امام صادق ﷺ فرمود:

هنگامی که جعفر بن ابی طالب ﷺ کشته شد رسول خدا ﷺ بحضرت فاطمه ﷺ فرمود که نزد همسر جعفر اسماء بنت عمیس و سایر زنان او به تعزیت و تسلیت برود و برای ایشان تا سه روز غذا تهیه کند و بفرستد، و این سنت طعام فرستادن برای خانواده داغدار و مصیبت دیده پس از آن، جریان پیدا کرد.^۱

• مسأله:

بعد از دفن مستحب است صاحبان عزارا، سر سلامتی دهند ولی اگر مدتی گذشته است که به واسطه سر سلامتی دادن، مصیبت یادشان می آید، ترك آن بهتر است و نیز مستحب است تا سه روز برای اهل خانه میّت غذا بفرستند و غذا خوردن نزد آنان و در منزلشان مکروه است.^۲

لطمه زدن عزاداران

وابستگی به خانواده سبب شده تا بسیاری از افراد در

۱. من لا یحضره الفقیه / ترجمه غفاری، علی اکبر و محمد جواد و بلاغی،

صدر؛ ج ۱؛ ص ۲۶۵.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسأله ۶۳۲، ص ۳۴۷.

وقت از دست دادن عزیزان، صبر و شکیبایی خود را از دست داده و با زدن به سر و صورت خود سعی در دلداری دادن خود کنند در حالی که اهل بیت علیهم السلام از هرگونه لطمه زدن و خود زنی در مراسم ترحیم به شدت نهی کرده اند و بگونه ای که در بعضی از موارد کفاره ی برای آن تعیین کرده اند لذا با توجه دادن به امتحان الهی، شیعیان را به صبر و دوری از جزع، ترغیب می کردند تا از اجر فراوان آن محروم نگردند.

حضرت باقر علیه السلام فرماید:

سخت ترین جزع و بی تابی، فریاد کشیدن به وا ویلا و ناله کشیدن، و لطمه به صورت زدن و به سینه کوبیدن و موی کندن است. و کسی که جلسه نوحه سرائی برپا کند، صبر در مصیبت نکرده است، و کسی که صبر در مصیبت نماید و کلمه إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ بگوید و حمد خدای را به جا آورد، بتحقیق به کار و مشیت خدا راضی است، و اجرا بر خدا است.^۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

از ما نیست کسی که به هنگام مصیبت سیلی به

۱. ارمغان شهید (ترجمه مسکن الفؤاد)؛ عباس مخبردزفولی؛ ص ۹۷.

صورت خود زند و گریبان خود را پاره کند.^۱

پیامبر ﷺ فرمود:

خدا لعنت کند آن زنی را که در مصیبت صورت خود را بخراشد، و گریبان خویش را پاره کند، و فریاد وای و هلاکت سردهد.^۲

• حکم فقهی:

مسأله: جایز نیست انسان در مرگ کسی صورت و بدن را بخراشد (و سیلی بزند)^۳ و به خود لطمه بزند.^۴

روش صحیح مداحی

اگر آسیب‌های بیان شده در مداحی را از مداحی اصیل و سنتی منزّه و جدا کنیم، عملاً به مداحی که مطلوب شارع مقدس است، خواهیم رسید که عبارت است از:

۱. استفاده از اشعار و روضه‌های نقل شده در کتب

معتبره؛

۱. آرام بخش دل داغدیدگان (ترجمه مسکن الفؤاد)؛ حسین جناتی؛ ص ۲۵۱.

۲. همان.

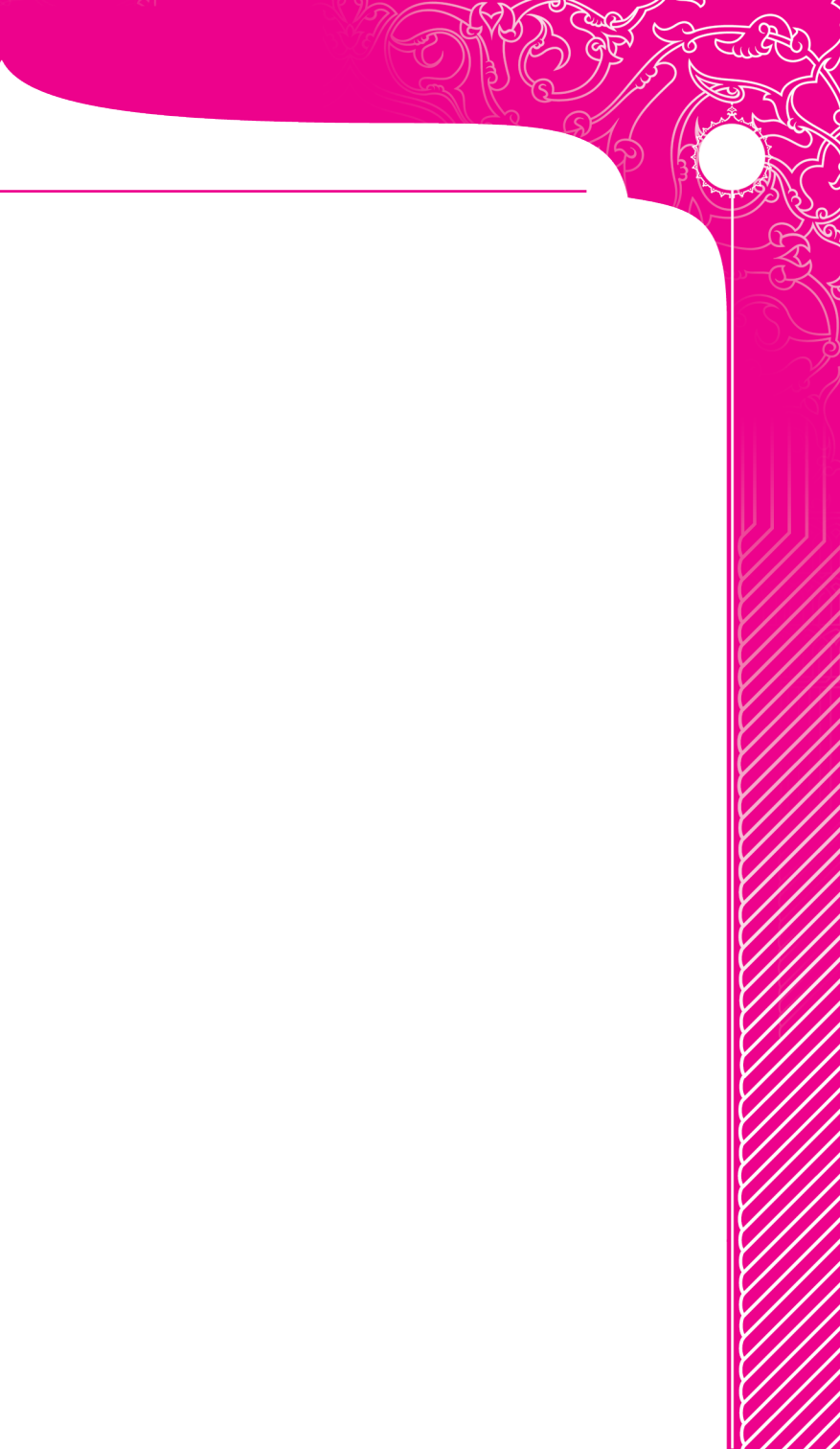
۳. آیت الله تبریزی ره، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۳۴۷، مسأله ۶۳۴.

۴. بنابر فتوای امام خمینی، آیت الله خامنه ای، آیت الله نوری همدانی، فاضل لنکرانی، صافی گلپایگانی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۳۴۷، مسأله ۶۳۴.

۲. استعمال اشعاری با محتوایی متضمن معارف اسلامی، اعم از نکات اخلاقی، تربیتی، فضایل و مناقب اهل بیت علیهم السلام و به دور از هرگونه الفاظ غلوآمیز و پرهیز از اهانت به دیگر فرق اسلامی و تفرقه افکنی؛
۳. تولید سبک‌های سنگین و اصیل مداحی و پرهیز از هرگونه تقلید آهنگ‌های مبتذل؛
۴. پرهیز از بیان خواب‌ها و داستان‌های نامعتبر در روضه‌ها؛
۵. طولانی نشدن جلسات، به ویژه شبها؛
۶. تعطیل کردن مراسم در وقت نماز؛
۷. اخلاص در مداحی و دور بودن از هرگونه انگیزه‌های مادی و دنیوی.

بخش سوم:

آسیب های عزاداری

پیشینه عزاداری

«عزاداری در اسلام سابق‌های دیرین دارد و از اخبار برمی‌آید که پیامبر ﷺ نیز آن را تأیید کرده، در برگزاری آن همت می‌گماشت. ابن هشام می‌نویسد: بعد از تمام شدن جنگ اُحد، وقتی رسول خدا ﷺ به خانه خود می‌رفت، عبورش به بعضی از محله‌ها افتاد و صدای زنان آنها که بر کشتگان‌شان گریه می‌کردند، به گوش آن حضرت ﷺ رسید و موجب شد که اشک بر صورت حضرت ﷺ نیز جاری گردد و در پی آن بفرماید: کسی نیست که بر حمزه بگرید! سعد بن معاذ و اسید بن حضیر پس از آگاهی از این موضوع، زمانی که به خانه‌های خود باز گشتند، به زنان قبیله‌شان دستور دادند که لباس عزا بپوشند و به در مسجد بروند و در آنجا برای حضرت حمزه عاشقاً اقامه عزا و ماتم کنند. وقتی رسول خدا ﷺ صدای

گریه آنها را شنید، از خانه خویش - که جنب مسجد بود - بیرون آمد (از آنها سپاسگزاری کرد و) فرمود: به خانه‌های خود بازگردید، خدایتان رحمت کند!

با شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در محرم ۶۱ عزاداری وارد مرحله ای جدید شد و در گستره‌های وسیع‌تر از جهان اسلام برگزار گردید. با این تفاوت که دیگر تنها گریه و ندبه برای از دست دادن عزیز یا عزیزان نبود؛ بلکه از یک سو ابزاری قاطع برای مبارزه با ستمگران و غاصبان تبدیل شد و از سوی دیگر، تبیین‌کننده، حافظ و حامل اسلام راستین گردید. از این رو، ائمه طاهرین علیهم السلام در اقامه و اشاعه آن از هیچ کوششی دریغ نکردند، چنان که خانواده امام حسین علیه السلام، همچون زینب علیها السلام و ام کلثوم علیها السلام و امام سجاد علیه السلام برای شهدای کربلا به نوحه‌سرایی پرداختند، به طوری که کوفیان - که در قتل امام حسین علیه السلام و یارانش نقشی مستقیم داشتند - در کوی و بازار عزاداری می‌کردند.^۱

بنابراین، این سبک عزداری‌ها از زمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم وجود داشته است؛ اما کیفیت و گسترش آن از زمان شهادت حضرت سیدالشهدا علیه السلام شروع و با عزاداری اهل بیت علیهم السلام

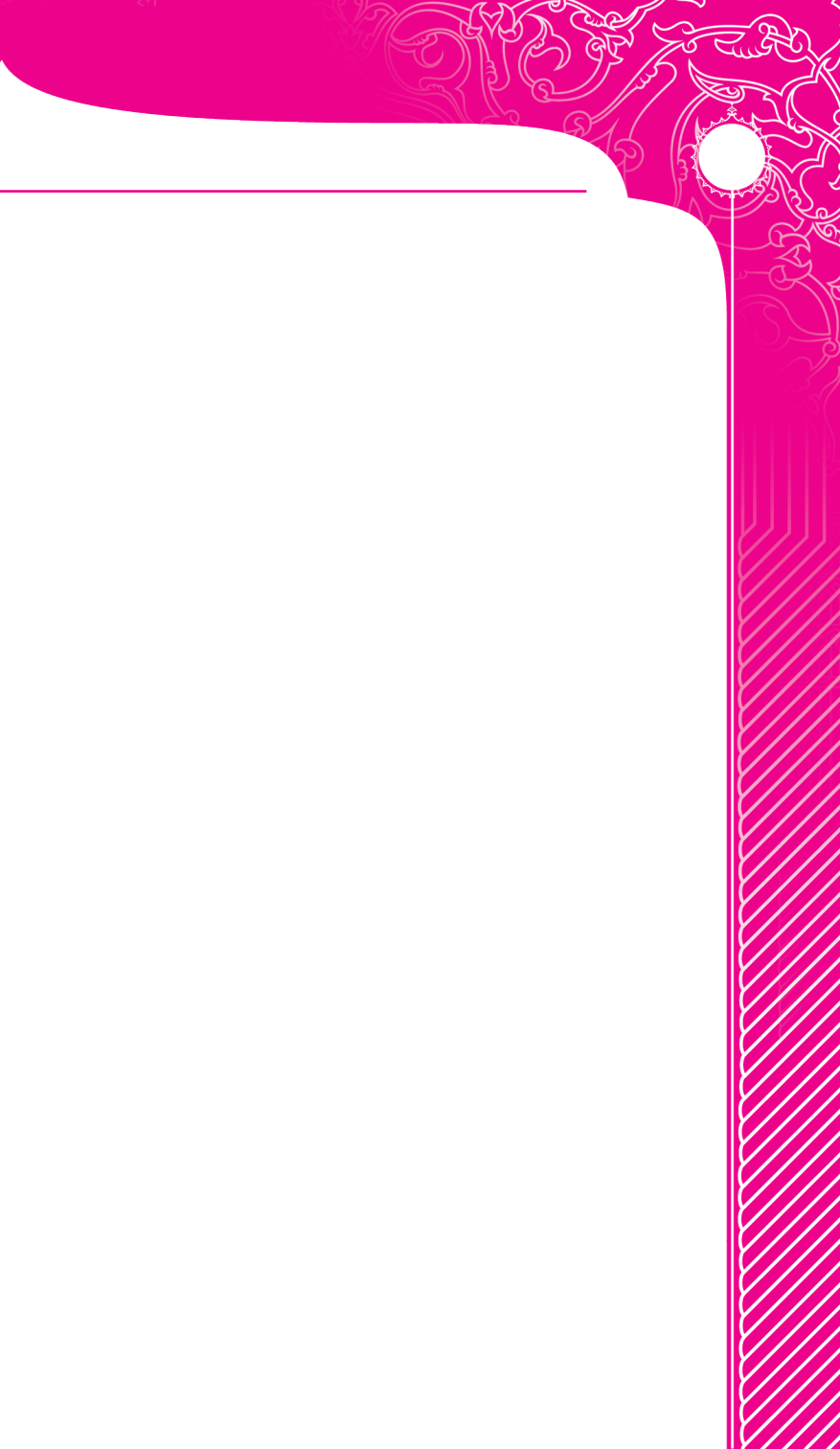
۱. مجله مشکوة، «نگاهی به پیشینه عزاداری در اسلام (قبل از صفویه)»، اصغر فروغی، شماره ۸۴ و ۸۵.

رنگ و بوی دیگری به خود گرفت، به گونه‌ای که امروزه این صدای قیام برای عدالت خواهی و مبارزه علیه ظلم در قالب عزاداری برسیدالشهدا علیهم‌السلام، نه تنها در کشورهای اسلامی؛ بلکه از کشورهای کفرنیز به گوش جهانیان می‌رسد.

آسیب‌های عزاداری

انقلاب اسلامی که برگرفته از اندیشه ناب اسلامی و حاکی از عقیده راسخ به دین مبین اسلام است، سبب شده تا دشمنان دست پلید خود را به سمت مجالس عزاداری دراز کرده و باروش‌های مختلفی به فکر ضربه زدن برآیند. آسیب‌هایی که نتیجه‌اش سُست کردن عقاید شیعه و بی‌اعتنایی به مسائل شرعی را به همراه دارد. در این بخش، سعی شده انواع آسیب‌های عزاداری را در چند دسته اجتماعی، عقیدتی و جسمانی تقسیم کرده، به شرح هریک پردازیم.

فصل اول:

آسیب های اجتماعی

۱. فاصله گرفتن از مسجد و منبر

عشق و علاقه به خاندان اهل بیت علیهم السلام سبب شده است در ماه محرم و صفر هرکسی به وسع توان خود، سعی در برپایی هرچه باشکوه تر مراسم عزاداری داشته باشد و ارادت خود را به خاندان اهل بیت علیهم السلام نشان دهد؛ اگرچه این کار قابل ستایش و دارای اجری فراوان است؛ اما با زیاد شدن خیمه های عزا، عملاً شاهد فاصله گرفتن مردم از مساجد هستیم، در حالی که ائمه علیهم السلام سعی در سوق دادن مردم به حضور پررنگ در مساجد داشتند.

ایستگاه های صلواتی نیز از جمله مکان هایی هستند که در ایام محرم به وفور در کنار مساجد و کوچه ها سر

برافراشته‌اند که سبب شده جوان‌ها به جای کسب معارف الهی در مساجد، به سمت این ایستگاه‌ها سوق پیدا کنند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: در روز قیامت سه چیز به خدا شکایت می‌کنند: قرآن، مسجد و عترت (من). قرآن می‌گوید: پروردگارا! مرا سوزاندند و در هم کوبیدند. مسجد می‌گوید: پروردگارا! مرا تعطیل کردند و ضایع نمودند. عترت می‌گوید: پروردگارا! ما را کشتند و طرد کردند و آواره ساختند!

بنابراین، برای بهره‌مندی از برکات مسجد و منبر، سزاوار است که مراسم عزاداری در خیمه‌ها و تکیه‌ها را بعد از اتمام عزاداری مساجد برگزار کنند.

• استفتاء:

سؤال: در خصوص دسته‌جات عزاداری حضرت اباعبدالله علیه السلام مواردی رؤیت می‌شود که به نحوی مقدمه فساد محسوب می‌شود و مردم به خاطر نگاه کردن به این دسته‌جات، مساجد را خالی گذاشته و بالطبع اختلاط زن و مرد صورت گرفته و منجر به یک رشته مفساد اجتماعی می‌گردد. نظر مبارک در مورد این قبیل مراسم‌ها چیست؟

جواب: مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام از بزرگ‌ترین

۱. خصال، شیخ صدوق، ترجمه جعفری، ص ۲۵۷.

شعائر دینی است و جلوی بسیاری از توطئه‌های دشمنان را می‌گیرد، و هرگز نباید تعطیل شود؛ ولی جلوی سوءاستفاده‌ها را باید گرفت و باید به مردم گوشزد نمود که مساجد را خالی نگذارند و نماز جماعت را در مساجد به موقع فراموش نکنند، و بحمدالله در این سال‌ها در مراسم عزای حسینی، نماز جماعت احیا شده است.^۱

۲. عدم رعایت حقوق وقف و بیت‌المال

یکی دیگر از آسیب‌های عزاداری، تصرفاتی است که در مال وقفی انجام می‌شود. گاهی برای خواندن زیارت و ادعیه، کُتب ادعیه وقف شده را از مساجد به حسینیه‌ها و تکایا می‌برند و گاه برای پختن غذا و نیز روضه‌خوانی و مداحی، ظروف غذا و بلندگوهای وقف شده را از محل خود خارج می‌کنند، در حالی که شرع مقدس از انجام این اعمال به شدت نهی کرده است.

• حکم فقهی:

مسأله: فرشی را که برای حسینیه وقف کرده‌اند، نمی‌شود برای نماز به مسجد ببرند؛ اگرچه آن مسجد نزدیک حسینیه باشد و اگر ندانند آن فرش مخصوص حسینیه است یا نه؛

۱. استفتاءات جدید، آیت‌الله مکارم، ج ۲، ص ۲۴۸، سؤال ۷۶۶.

باز بردن آن به جای دیگر صحیح نیست. همچنین سایر اموال وقف، حتی مهر نماز مسجدی را به مسجد دیگری نمی توان برد.^۱

• استفتاء:

سؤال: اکثر هیئت های محلی که به مدت ده روز برگزار می شوند، جهت چراغانی جلوی تکیه یا هیئت از برق اصلی شهر انشعاب گرفته و استفاده می کنند. حکم شرعی آن چیست؟

جواب: اگر با مجوز قانونی باشد، اشکال ندارد؛ اما باید وجه برق را پردازند؛ اما اگر بدون مجوز باشد، اصل کار خلاف است و موجب ضمان هم هست؛ یعنی هزینه برق مصرفی را باید پردازند. عزادار سید و سالار شهیدان به هر حال قانون نظام اسلامی را رعایت می کند و نسبت به این حقوق عمومی و بیت المال هم مواظبت دارد.^۲

۳. کم رنگ شدن منبر و وعظ

از زمان میزرای شیرازی که فتوای حرام بودن تنباکو، اعلام شد دشمنان دین به قدرت معنوی مراجع تقلید

۱. رساله توضیح المسائل، آیت الله فاضل، ص ۴۹۴، مسئله ۲۱۹۳؛ رساله

توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص ۴۵۱، مسئله ۲۳۱۹.

۲. KHAM:N:I:IR. پایگاه اطلاع رسانی مطابق با فتاوی آیت الله خامنه ای.

و علمای دین آگاه شده و تا کنون با شیوه‌های مختلفی در صدد ضربه زدن و ایجاد شکاف بین مردم و علما شدند که پس از گذشت چندین دهه و تلاش‌های مستمر معاندان دین، امروزه شاهد این فاصله و شکاف هستیم بگونه‌ای که متولیان امر با بهانه‌های واهی از دعوت علما در بعضی از عزاداری اهل بیت ع جلوگیری کرده و تنها به ذکر مصیبت و سینه زنی و زنجیر زنی توسط مداح بسنده می‌کنند.

در حالی که اگر نقش مساجد و منبرها در هدایت‌آفرینی و گسترش معارف دینی کم‌رنگ شود، بسیاری از مردم، به ویژه جوانان از هدف اصلی برپایی مجالس عزاداری غافل می‌مانند، لذا بسیار دیده شده که جمعیت حاضر در جلسات سخنرانی بسیار کم‌تر از زمانی است که مداح به جلسه وارد می‌شود و عزاداری می‌کند.

«متأسفانه عامه مردم بیش از شنیدن سخنان عالمانه و مباحث علمی، میل به شنیدن نغمه‌های حزین دارند و ذکر مصیبت را مهم‌تر از بیانات علمی درباره امام حسین علیه السلام می‌دانند. به همین دلیل، به مرور زمان حضور عالمانه خطیبان هر روز کم‌رنگ‌تر می‌شود و در عوض سوگ‌خوانان هر روز سهم بیش‌تری از این مجالس را می‌گیرند.»^۱

۱. مجله پیام، مقاله «آسیب‌شناسی مجالس عزاداری»، رضا بابایی،

مدت زمان تبلیغ طلاب و اهل علم در ایام محرم، ماه رمضان، فاطمیه و... بسیار محدود است و بسیاری از افرادی که (اعم از زن و مرد) طالب کسب احکام دین هستند، تنها در همین ایام به اهل علم دسترسی مستقیم دارند و عدم حضور علما در مجالس عزا، به نوعی در جهالت نگهداشتن مردم و دور کردن آنان از احکام دین است، در حالی که هدف از قیام سیدالشهدا علیه السلام و برگزاری مجالس عزا، آشنا کردن مردم با معارف دین و احکام اسلامی و نیز دور کردن آنان از جهل و گمراهی است.

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرمایند: «إِلَى اللَّهِ أَشْكُوا مِنْ مَعْشَرٍ يَعْيشُونَ جُهَالًا وَيَمُوتُونَ ضَلَالًا؛ به خدا شکوه و ناله می کنم از گروهی که جاهلانه زندگی می کنند و در گمراهی می میرند.» بنابراین، لازم است متولیان هیئت و مساجد، با دعوت از روحانیون، زمینه حداکثری را برای بیان احکام دین به وجود آورند و از اکتفا کردن به سینه زنی و زنجیرزنی (بدون بیان احکام الهی و معارف دین)، خودداری کنند. همچنین از دعوت افراد غیرروحانی خودداری کنند؛ که این کار مستلزم این است که بیان معارف اسلامی به دست کسانی بیفتد که دین را بر مبنای هوا و هوس خویش تفسیر

به رأی می‌کنند. متأسفانه امروزه ظهور فرقه‌های انحرافی در جامعه، حاصل چنین فاصله‌هایی است.

• استفتاء:

سؤال: آیا تشکیل مجلس فقط به صورت مداحی و بدون استفاده از ارشادات خطبا، جایز است؟

جواب: باید از این کار جداً پرهیز کرد؛ چراکه اهداف مقدس امام حسین علیه السلام را به خطر می‌اندازد. به علاوه، مردم بسیاری از اصول و فروع و تعلیمات اسلام و ارزشهای والای آن را در این مجالس از خطبا فراموش می‌گیرند و گاه در غیر این مجالس، برای آنها ممکن نیست^۱.

۴. تداخل عزاداری با وقت نماز

وقت نماز ظهر عاشورا فرا رسید. امام حسین علیه السلام به «زهیر بن قین» و «سعید بن عبدالله» امر کرد که با نصف کسانی که باقی مانده بودند، پیش روی آن حضرت علیه السلام بایستند. آنگاه حضرت علیه السلام با سایر اصحاب، نماز خوف خود را خواند. در این هنگام تیری به طرف حضرت علیه السلام آمد، سعید بن عبدالله به پیش آمد و خود را سپر امام حسین علیه السلام نمود، و همچنان استوار ایستاد و تیرها را به جان خرید، تا اینکه بر اثر

۱. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۲۹.

شدت جراحات به زمین افتاد... سپس به شهادت رسید.^۱
 قیام امام حسین علیه السلام در روز عاشورا اعلانی بر اصل
 بودن نماز و فرع بودن جنگ بود که متأسفانه در بعضی از
 عزاداریها، با وجود شنیدن بانگ اذان، شاهد بی اعتنایی
 عملی به این مسئله هستیم و مداحان به جای اتمام
 مجلس عزا، همسوبا جمعیت به عزاداری پرداخته و از تذکر
 عادی به متصدیان امر، برای اتمام عزاداری و اقامه نماز اول
 وقت نیز دریغ می‌ورزند.

شهید مطهری رحمته الله علیه می‌فرماید:

تمایل مخاطب عام بیشتر به مطالبی است که در
 جهت تأیید و امید بخشیدن به او و مطابق ذوق
 و سلیقه او باشد، نه در جهت اعتراض و اصلاح و
 فرهنگ سازی، لذا مداح باید خود را از این آفت بر حذر
 دارد. مثلاً مداح، خود مقید به نماز اول وقت است؛
 ولی وقتی در یک جو خاص که به عزاداری بیش از
 نماز اهمیت می‌دهند، قرار می‌گیرد، نه خود نماز اول
 وقت می‌خواند و نه دیگران را امر به معروف می‌کند
 و از یک تذکر عادی و دوستانه ابا دارند و ترجیح
 می‌دهند همه چیز را به امام حسین علیه السلام بسپارند.^۲

۱. غم نامه کربلا، ترجمه اللهوف علی قتلی الطفوف، محمد محمدی
 اشتهازدی، ص ۱۳۵.

۲. مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، «خرافه‌گرایی در عزاداری، دلایل

• استفتاء:

سؤال: در ایام سوگواری ابا عبدالله الحسین علیه السلام نماز مقدم است یا عزاداری؟

جواب: بهتر آن است که نماز را مقدم دارند، همانطور که امام حسین علیه السلام در روز عاشورا هنگام ظهر، نماز ظهر اقامه کردند.^۱

۵. پیراهن کندن برای سینه‌زنی

احساسات و هیجاناتی که در جوانان وجود دارد، بر هیچ کس پوشیده نیست، خصوصاً اگر این عواطف و احساسات، در راه هدف مقدسی مثل عزاداری برای خاندان اهل بیت و اصحاب کربلا قرار گیرد که طبعاً به هر شیوه‌ای که باشد، تمایل دارند این احساسات و هیجانات را به گونه‌ای تخلیه کنند، لذا در عزاداری‌ها گاه فریاد زده و گاهی بدون پیراهن شده و این برهنگی رانه در محیط بسته؛ بلکه حتی در محیط‌های باز و مکان‌های عمومی نیز به نمایش می‌گذارند و طبیعی است که در اغلب عزاداریها، خانم‌ها نیز شرکت دارند و برهنه شدن در برابر نامحرم‌ان - اگرچه برای عزاداری باشد - عامل کم‌حیایی افراد جامعه و

۱. شکل‌گیری و راه برون رفت از آن»، محمد اسماعیل عبداللہی، شماره ۹۰. جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل، ج ۱، ص ۵۸۳، سؤال ۲۱۷۷.

دستاویزی برای دشمنان دین خواهد شد. مقام معظم رهبری به برخی از مداحان توصیه می‌فرمودند که در عزاداری‌ها برهنه نشوند. اگر نامحرمانی نیستند، اگر مسئله‌سویی بر آن مترتب نیست، دشمنان سوءاستفاده نمی‌کنند... مثلاً یک جمع محدودی هستند، فیلمبرداری هم نمی‌کنند، فقط مردان هستند، حالا پیراهن را از تن درآوردند و سینه می‌زنند...؛ اما به طور کلی توصیه‌ی ایشان این است که در عزاداری‌های مردها برهنه نشوند؛ چرا؟ چون ممکن است هم در معرض دید نامحرمان باشند و هم دشمنان باز از این مسئله سوءاستفاده کنند برای تبلیغ علیه مکتب اهل بیت علیهم‌السلام!

• استفتاء:

سؤال: مردانی هستند که هنگام عزاداری برای امام حسین علیه‌السلام لخت می‌شوند، در حالی که در مجلس، زنان نیز حضور دارند. می‌خواستم بدانم حکم مسئله چیست؟ و حتی اگر مجلس مردانه نیز باشد، در آن صورت حکم چیست؟

جواب: برهنه شدن هنگام سینه‌زنی؛ اگر در مقابل نامحرم باشد، حرام است و در غیر این صورت نیز؛ چون

۱. KHAM:N:I.IR پایگاه اطلاع‌رسانی، مطابق با فتاوی‌ای آیت الله خامنه‌ای.

سبب وهن است، بنا بر احتیاط باید ترک شود؛ ولی باز گذاشتن کمی از جلوی سینه برای سینه زدن یا کمی از پشت برای زنجیرزنی، مانعی ندارد.^۱

۶. قلاده به گردن انداختن

• استفتاء:

سؤال: آیا جایز است در عزاداری‌ها قلاده به گردن آویزان کنند؟

جواب: هرکاری که در عزاداریها، مثل (قلاده) باعث وهن مذهب شود یا دشمنان از آن سوءاستفاده کنند، اشکال دارد و باید ترک شود.^۲

۷. هروله کردن هنگام سینه‌زنی

• استفتاء:

سؤال: آیا هروله کردن در سینه‌زنی صحیح است یا خیر؟

جواب: انجام چنین حرکاتی در شأن عزاداری سیدالشهدا علیه السلام که از افضل قربات محسوب می‌شود، نیست.^۳

۱. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۱۵.

۲. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۵/۶.

۳. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۲۰.

۸. گلی مالی در عزاداری

در بعضی مناطق روز عاشورا سر یا بدن را گِل می مالند یا کاه بر سر می ریزند که نشان دهند عزادار هستند. اگر این کار به حدی برسد که سخیف یا زشت باشد و طرف انگشت نما شود، یا اینکه دشمنان از این عمل علیه مکتب و پیروان اهل بیت علیهم السلام سوء استفاده کنند و موجب وهن مکتب باشد، حرام است. بنابراین، اگر در حد سادهای باشد که به آن مراتب نرسد و طرف صرفاً خود را عزادار نشان دهد، این اشکالی ندارد؛ اما اگر در حدی باشد که طرف یا انگشت نما می شود و زشت و سبک است، یا موجب وهن باشد، این جایز نیست.^۱

۹. تحت الشعاع قرار گرفتن عزاداری

افراط و تفریط در تمام مسائل زندگی مطرود دین بوده و مقبول جامعه نمی باشد و همه عقلا نسبت به این امر مذمت می کنند. حال اگر افراط و تفریط در مسائل دینی و به خصوص عزاداری ها وارد شود، نتیجه اش انزجار عمومی و دوری مردم از عزاداریهاست.

در متون دینی توجه به عزاداری دهه محرم و به خصوص روز عاشورا تأکید فراوان شده است و توجه ائمه علیهم السلام نسبت

۱. KHAM:N:I.IR پایگاه اطلاع رسانی، مطابق با فتاوی آیت الله خامنه ای.

به شهادت امام حسین علیه السلام، حاکی از اهتمام آن بزرگواران نسبت به زنده نگهداشتن این عزاداریهاست. امام رضا علیه السلام فرمود: «زمانی که ماه محرم می‌شد، کسی پدرم (امام کاظم علیه السلام) را خندان نمی‌دید.»^۱ و در روایت دیگری دربارهٔ امام صادق علیه السلام نقل شده است که حضرت در روز عاشورا رنگش متغیّر و اشک از گونه‌هایش سرازیر می‌شد.^۲

اما امروزه شاهد عزاداری‌های متعدد با دهه‌های مختلف هستیم که با نام‌های دههٔ محسنیه، دههٔ باقریه، دههٔ آخر صفر و دهه‌های دیگر هستیم. تعدّد دهه‌های عزاداری باعث می‌شود دههٔ عاشورا که مورد توجه ائمه علیهم السلام بوده، تحت الشعاع قرار گرفته و به حاشیه رود و از عظمت آن کاسته شود و این نیز از جمله آسیب‌هایی است که امروزه در هیئت‌های مختلف شاهد آن هستیم و متأسفانه بعضی افراد این کثرت عزاداری‌ها را دستاویزی علیه تشیع قرار داده، صراحتاً شبیه می‌کنند که اسلام مخالف نشاط و شادی است و عزاداری‌های طول سال را نیز شاهد بر این

۱. «قَالَ الرَّضَا علیه السلام: ... كَانَ أَبِي علیه السلام إِذَا دَخَلَ شَهْرَ الْمُحَرَّمِ لَا يُرَى صَاحِبًا.» (امالی، شیخ صدوق، ص ۱۲۸).

۲. «عبد الله بن سنان قال: دخلت على مولاي أبي عبد الله جعفر بن محمد يوم عاشورا وهو متغير اللون ودموعه تنحدر على خديه كاللؤلؤ.» (الإقبال بالأعمال الحسنة، سيد بن طاووس، ج ۳، ص ۶۵).

مسئله عنوان می‌کنند.

۱۰. اذیت و آزار دیگران

گاهی افراد تصور می‌کنند که محبت و علاقه شیعیان به خاندان عصمت و طهارت علیهم‌السلام مجوز مزاحمت برای دیگران می‌شود، به گونه‌ای که اگر کسانی مریضی داشته باشند و یا کودکی خوابیده باشد، و در این حال مراسم عزا و تعزیه برقرار شود، آن را عیب ندانسته و ایرادی به صدای طبل‌ها و بلندگوها نمی‌گیرند.

این نکته قابل توجه است که همه مردم که از ایمان قوی و صبر برخوردار نیستند و چه بسا افرادی هستند که نسبت به این صداها ابراز نگرانی می‌کنند؛ ولی از باب شرم و یاترس از تهمت بی دینی آن را بیان نمی‌کنند، لذا متولیان هیئت‌ها باید به این نکته توجه داشته باشند که در عزاداری‌ها سرو صدا نکرده، بلندگوها را به گونه‌ای تنظیم کنند که از بیرون قطع باشد و یا اگر در فضای باز و حیاط مساجد عزاداری برگزار می‌کنند، صدای بلندگوها برای همسایه‌ها ایجاد مزاحمت نکند و قابل تحمل باشد.

• استفتاء:

سؤال: نظر شریف حضرت عالی نسبت به ادامه حرکت

دسته‌های عزاداری در شبهای محرم تا نصف شب، همراه با استفاده از طبل و نی چیست؟

جواب: به راه انداختن دسته‌های عزاداری برای سیدالشهدا و اصحاب او علیهم‌السلام و شرکت در امثال این مراسم، امر بسیار پسندیده و مطلوبی است و از بزرگ‌ترین اعمالی است که انسان را به خداوند نزدیک می‌کند؛ ولی باید از هر عملی که باعث اذیت دیگران می‌شود و یا فی نفسه از نظر شرعی حرام است، پرهیز کرد.^۱

۱۱. کثیف کردن کوچه و خیابان

اسلام، دین پاکیزگی است. حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «هرچه می‌توانید، پاکیزه باشید؛ زیرا خدای متعال اسلام را بر پاکیزگی بنا نهاده و جز انسان پاکیزه، کسی وارد بهشت نمی‌شود.»^۲

این توصیه حضرت صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، نه تنها در زندگی شخصی؛ بلکه در زندگی اجتماعی و عزاداری‌ها نیز عمومیت دارد؛ که متأسفانه کثیف کردن خیابان‌ها و کوچه‌ها در ایام عزاداری و حواله دادن آن به کارگران شهرداری برای تمیز کردن، امری

۱. سایت آیت الله خامنه‌ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۸.

۲. «تَنْظَّفُوا بِكُلِّ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَنَى الْإِسْلَامَ عَلَى التِّبْطِافَةِ وَ لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا كَلَّ نَظِيفٍ.» نهج الفصاحة (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول-)، ابوالقاسم پاینده، ص ۳۹۱، ح ۱۱۸۲.

عادی شده و ریختن ظروف و لیوان‌های یک بار مصرف و غیره، زحمات کارگران شهرداری را دوچندان می‌کند که این کار قطعاً با روح عزاداری و دستورات دین ما منافات دارد.

۱۲. ایجاد ترافیک در خیابانها

امروزه تنگ بودن برخی خیابانها، کثرت جمعیت و ماشین‌ها و رعایت نکردن امور ترافیکی برای انتقال بیماران به بیمارستان‌ها - که کوتاهی زمان در این مسئله نقش بسیار مهمی دارد تا بتوان یک بیمار را در کم‌ترین زمان به بیمارستان انتقال داد - مشکلات عدیده‌ای را به وجود آورده است. ایام عزاداری و ورود دسته‌جات عزاداری به خیابانها نیز سبب ایجاد ترافیک مضاعف شده و این انتقال را با وقفه دوچندان مواجه کرده که نتیجه‌اش ایجاد تنفرو بیزاری نسبت به مراسم عزاداری در افراد ضعیف‌النفس و دستاویزی برای افراد سودجود می‌شود که لازم است برای این امر، با راهنمایی و رانندگی هماهنگی لازم صورت گیرد تا مسیری را انتخاب نمایند که این مزاحمت‌ها را به وجود نیاورد.

۱۳. نجس کردن خیابانها

ذبح حیوان و قربانی کردن به عنوان نذر جلوی دسته‌جات عزاداری، علاوه بر اینکه وجهه شرعی ندارد، مشکلات متعددی را برای مردم و عزاداران به وجود می‌آورد. بعضی تصور می‌کنند که اگر ذبح حیوان در منزل، کشتارگاه و غیره انجام شود، مورد توجه خاندان عصمت علیهم‌السلام واقع نمی‌شود، لذا با وجود نهی از ذبح حیوان در جلوی دسته‌های عزاداری دوباره به چنین کاری اقدام می‌کنند که این تفکر نادرست، نتیجه فاصله گرفتن از احکام عملی و دستورات دین است علاوه بر آنکه امکان آلوده شدن گوشت به میکروب‌های خیابان نیز وجود دارد.

۱۴. تداخل ایام عزاداری با اعیاد

در بعضی از سال‌ها شاهد بوده‌ایم که شهادت ائمه اطهار علیهم‌السلام و نیز ایام دهه محرم با عید نوروز تداخل کرده و عده‌ای به احترام خاندان اهل بیت علیهم‌السلام به سوگواری نشسته و نسبت به خانه تکانی، خرید عید، و اعمال مختص به عید نوروز، دوری کرده و در مقابل، عده‌ای بدون توجه به ایام عزاء، به کارهای عید پرداخته و یک سال انتظار خویش برای رسیدن عید را بر هر چیز دیگر مقدم دانسته، به نشاط و شادی می‌پردازند و توجهی به نگهداشتن احترام عزاداری‌ها

نمی‌کنند.

مقام معظم رهبری می‌فرمایند:

«شما امروز بعد از گذشتن قرن‌ها، مشاهده می‌کنید که نوروز بهانه و وسیله‌ای است برای ارتباط قلبی میان مردم و میان مبدأ عظمت و عزت؛ یعنی ذات مقدّس باری تعالی. در نوروز ایرانی، حقیقت نوروز یک حقیقت مردمی است؛ مردم به مناسبت نوروز با یکدیگر با صفا و محبت رفتار می‌کنند، به یکدیگر تبریک می‌گویند و هدیه می‌دهند. رسم و سنت باستانی و پادشاهی، امروز بعد از گذشت سال‌ها و قرن‌ها، در نوروز وجود ندارد.

در ایام نوروز و تحویل سال نو، شلوغ‌ترین و پرازدهام‌ترین مراکز در کشور پهناور ما عبارت است از بارگاه‌های مقدّس ائمه و امام‌زادگان علیهم‌السلام. در نیمه شب در این آستان مقدّس رضوی، صدها هزار مؤمن با دل‌های پاکیزه، متوجّه مرکز عظمت و قدرت شدند، با خدای خود سخن گفتند، از گرداننده‌ها، گردش‌نیکوی حالت خود را طلب کردند و مراسم دینی به جا آوردند.

بنابراین، این نوروزی که امروز ما داریم، نوروز باستانی نیست؛ نوروز ایرانی است؛ نوروز ملت مسلمانان است که از قالب این مراسم کهن، توانسته است برای خود

سرمایه‌ای فراهم کند و به سمت هدف‌های خود پیش برود... امسال که ایام نوروز با شهادت بانوی بزرگ جهان اسلام، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام مصادف است، یقیناً مراسم نوروز نباید هیچ‌گونه منافاتی با تکریم و احترام به نام آن بزرگوار و یاد آن بزرگوار داشته باشد و یقیناً منافاتی پیدا نخواهد کرد.^۱

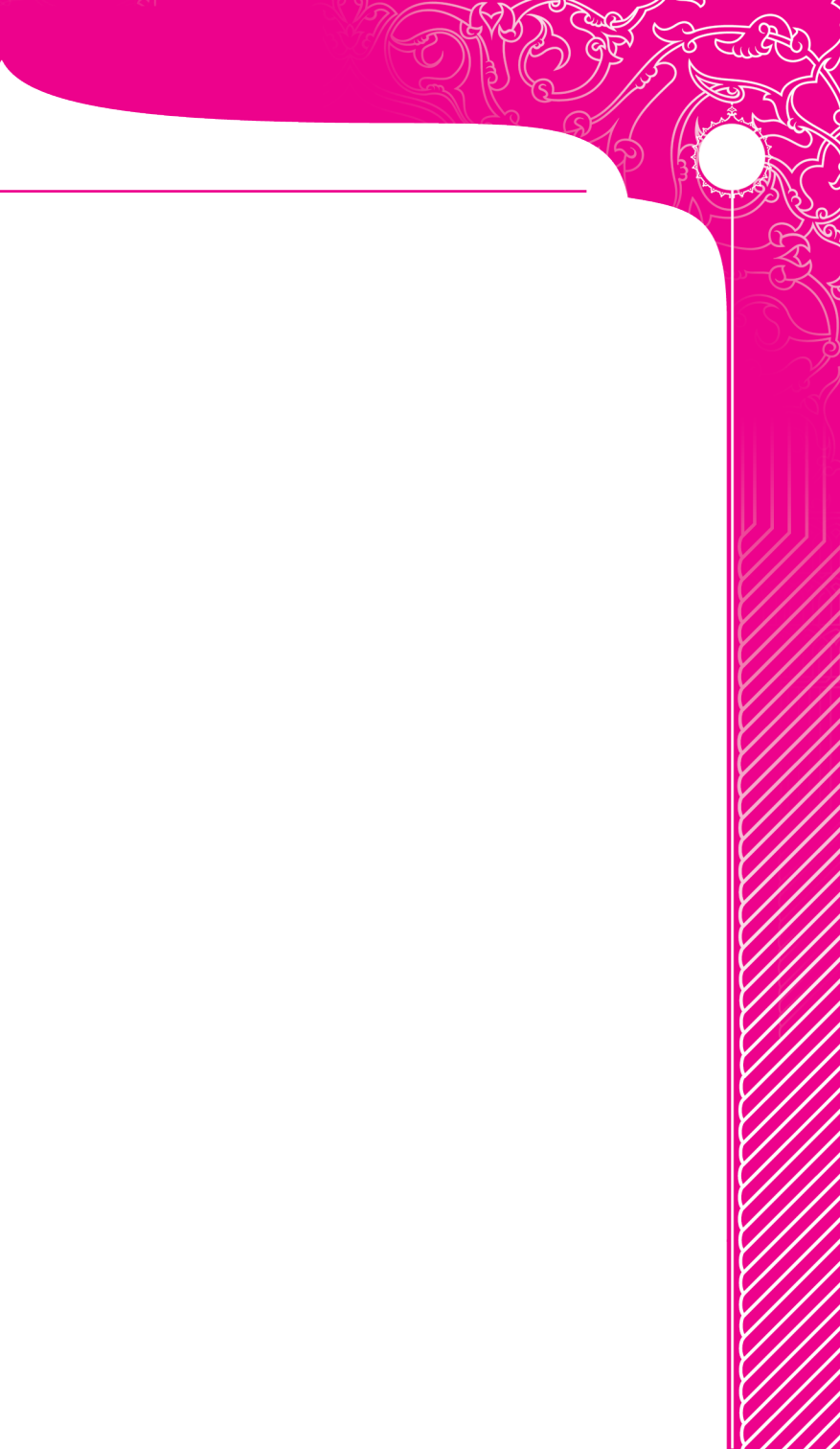
• استفتاء:

سؤال: در مورد کیفیت برپایی مراسم عزاداری اهل بیت علیهم السلام که گاهی با اعیاد باستانی همراه می‌شود، حکم چیست؟

جواب: در چنین شرایطی بهتر آن است که آنچه آثار شادی و خوشحالی است، اظهار نکنند؛ ولی صلۀ رحم و دید و بازدید و خانه‌تکانی و نظافت و مانند آن مانعی ندارد.^۲

۱. بیانات آیت الله خامنه‌ای، مشهد مقدس، ۱۳۹۴/۱/۱.

۲. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۵.

فصل دوم:

آسیب های عقیدتی

۱. خرافات

خرافات؛ یعنی باورهای باطل و بی اساس که فاقد مبنای عقلی و شرعی باشد.^۱

«امروزه به نوعی شاهد بازگشت برخی برنامه ها و تفکرات نادرست در عزاداری ها هستیم که به شدت در گذشته تضعیف شده و یا از بین رفته بودند. موضوع خرافات در سه جا بیشتر خود را نمایان ساخته است؛ روضه ها و برنامه های مربوط به حضرت زهرا علیها السلام، امام حسین علیه السلام و امام زمان ارواحنا الفداء. این سه مورد، در مجموع بر آیند تمایزات تفکر کلامی

۱. مجله مبلغان، «ما و خرافات»، احمد اکبری، شماره ۷۵.

و سیاسی شیعه است و مهم‌تر از آن، از بار عاطفی و ظرفیت احساساتی قوی‌تری نیز برخوردار است. اگر خوب به هیئت‌ها، دسته‌ها و تکایای تأسیس شده در سال‌های اخیر بنگریم، بیشتر نام‌ها به این سه محور مرتبط است. موضوع، انبوه شدن هیئت‌ها می‌تواند به فراوانی غلوها و خرافه‌ها بینجامد؛ چراکه گاه میان این هیئت‌ها رقابت و چشم و هم‌چشمی وجود دارد و همین مسئله موجب تولید خرافه‌ها و غلو می‌شود.^۱

اگرچه دست‌های پلیدِ پشتِ پردهٔ دشمنان دین، در تولید و گسترش این دسته خرافات را نباید از نظر دور داشت. اما حقیقت خرافات، نشستن فرع به جای اصل و جایگزین شدن حواشی به جای متن است. حضرت امیر علیه السلام فرمود: «وَمَا أُحْدِثْتُ بِدَعَةٍ إِلَّا تَرَكْتُ بِهَا سُنَّةً فَاتَّقُوا الْبِدْعَ وَالزَّمُوا الْمُهَيِّعَ إِنَّ عَوَازِمَ الْأُمُورِ أَفْضَلُهَا وَإِنَّ مُحَدِّثَاتِهَا شِرَارُهَا»^۲ بدعتی ایجاد نمی‌شود، جز اینکه سنتی ترک شود. از بدعت‌ها بپرهیزید و ملازم راه هدایت شوید! امور ریشه‌دار برترین امور و پدیده‌های تازهٔ خلاف حق، بدترین پدیده‌ها هستند.»

۱. فرهنگ عاشورا، آسیب‌ها و تحریف‌ها، علی آقاجانی قناد، مجله: پگاه

حوزه، دهم اردیبهشت ۱۳۸۴، ش ۱۵۷.

۲. نهج البلاغه صبحی صالح، خطبه ۱۴۵، با ترجمه حسین انصاریان.

در این قسمت به انواع خرافات مرسوم در عزاداری‌ها به همراه حکم فقهی آن می‌پردازیم:

الف) استفاده از عَلم

آیت الله جوادی آملی می‌فرماید:

«اکنون نیز برخی سنّت‌های نادرست در عزاداری سالار شهیدان راه یافته است و در دسته‌روی‌ها، عَلم سنگین و بی‌خاصیت بر دوش کشیده می‌شود. این کار نه خردمندانه است و نه در قرآن و روایات به آن توصیه شده است. در ماتم امام حسین علیه السلام اشک و آه و ناله... انسان ساز است و از آهن سنگین و سرد، کاری بر نمی‌آید. لازم است رهبران فکری حوزه و دانشگاه و متدینان اصناف و حِرَف، هرچه بهتر و کامل‌تر مراسم سوگ سالار شهیدان علیه السلام را اقامه نمایند، به طوری که مردانه هزینه کنند و زنانه بنالند؛ که هم آن هزینه مقبول است، هم این ناله جانسوز، کارساز.»^۱

• استفتاء:

سؤال: استفاده از عَلم در مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام با قرار دادن آن در مجلس عزایا حمل آن در دستۀ عزاداری چه حکمی دارد؟

۱. شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، عبدالله جوادی آملی، ص ۲۵۵.

جواب: فی نفسه اشکال ندارد؛ ولی نباید این امور جزء دین شمرده شوند.^۱

سؤال: در شهر... سنتی است که مردم به آن اعتقاد راسخ دارند. مسئله بدین صورت است که روز تاسوعا و عاشورا عَلمی که در تمام مناطق مرسوم است، در دست افراد خاصی می دهند که آن فرد با حرکت های مخصوص و حتی گاهی با حمله ور شدن به زنان و مردان و ترساندن بچه ها - به تعبیر مردم - عَلم را جوش می آورند و آن را به امام حسین علیه السلام نسبت می دهند، مردم دور آن جمع می شوند و می گویند: عَلم فرد را دنبال خود می برد. وقتی عَلم بعضی از افراد را زخمی می کند، به معنای آن است که آن فرد، انسان بدی است و با دیده تردید به عَلم نگاه کرده است. متأسفانه عَلم در دست افراد معلوم الحال به جوش می آید و گاهی افراد متدیّن و وجیه را زخمی می کند. نظر شما را در این مورد خواستاریم!

جواب: عزاداری حضرت خامس آل عبا علیهم السلام از موجبات مهمّ تقویت دین است؛ ولی نباید آن را آلوده به این گونه کارهای نادرست کرد که موجب اذیت و آزار عزاداران و هتک حرمت افراد آبرومند شود.^۲

۱. همان، سؤال ۱۴۴۴.

۲. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۱، ص ۱۶۴، سؤال ۵۷۶.

ب) قفل زدن به بدن

مقام معظم رهبری در مذمت این نوع عزاداری‌ها می‌فرمایند:

«بنده خیلی متأسفم که بگویم در این سه، چهار سال اخیر، برخی کارها در ارتباط با مراسم عزاداری ماه محرم دیده شده است که دست‌هایی به غلط، آن را در جامعه ما ترویج کرده‌اند. کارهایی را باب می‌کنند و رواج می‌دهند که هر کس ناظر آن باشد، برایش سؤال به وجود می‌آید. به عنوان مثال، در قدیم الایام بین طبقه عوام الناس معمول بود که در روزهای عزاداری، به بدن خودشان قفل می‌زدند!

البته پس از مدتی بزرگان و علما آن را منع کردند و این رسم غلط ورافتاد؛ اما باز مجدداً شروع به ترویج این رسم (غلط) کرده‌اند و شنیده‌ام که بعضی افراد، در گوشه و کنار این کشور، به بدن خودشان قفل می‌زنند! این چه کار غلطی است که بعضی افراد انجام می‌دهند؟»^۱

• استفتاء:

سؤال: آیا آنچه متداول شده که به عنوان عزاداری برای

۱. بیانات آیت الله خامنه‌ای در جمع روحانیون استان کهگیلویه و بویراحمد،

امام حسین علیه السلام گوشت بدن را سوراخ کرده و قفل و سنگ کیلوبه آن آویزان می کنند، جایز است؟
جواب: این گونه اعمال که موجب وهن مذهب می شود، جایز نیست.^۱

ج) به خاک غلتیدن و سینه خیز رفتن

مقام معظم رهبری می فرمایند:

«اخیراً یک بدعت عجیب و غریب و نامأنوس دیگر هم در باب زیارت درست کرده اند! بدین ترتیب که وقتی می خواهند قبور مطهر ائمه علیهم السلام را زیارت کنند، از درِ صحن که وارد می شوند، روی زمین می خوابند و سینه خیز خود را به حرم می رسانند! شما می دانید که قبر مطهر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و قبور مطهر امام حسین علیه السلام، امام صادق علیه السلام، موسی بن جعفر، امام رضا و بقیه ائمه علیهم السلام را همه مردم، ایضاً علما و فق های بزرگ، در مدینه و عراق و ایران، زیارت می کردند. آیا هرگز شنیده اید که یک نفر از ائمه علیهم السلام و یا علما، وقتی می خواستند زیارت کنند، خود را از درِ صحن به طور سینه خیز به حرم برسانند؟! اگر این کار، مستحسن و مستحب بود و مقبول و خوب می نمود، بزرگان ما به انجامش مبادرت می کردند؛ اما نکردند و حتی نقل

۱. أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، آیت الله خامنه ای، ص ۳۲۴، سؤال ۱۴۴۹.

شده که مرحوم آیت الله العظمی آقای بروجردی رحمته، آن عالم بزرگ و مجتهد قوی و عمیق و روشنفکر، عتبه‌بوسی را، با اینکه شاید مستحب باشد، منع می‌کرد. احتمالاً استحبابِ بوسیدن عتبه، در روایت وارد شده است. در کتب دعا که هست. به ذهنم این است که برای عتبه‌بوسی روایت هم وجود دارد. با اینکه این کار مستحب است؛ (اما) ایشان می‌گفتند انجامش ندهید، تا مبادا دشمنان خیال کنند سجده می‌کنیم و علیه شیعه، تشنیعی درست نکنند.

اما امروزه، وقتی عده‌ای وارد صحن مطهر علی بن موسی الرضا علیه السلام می‌شوند، خود را به زمین می‌اندازند و دویست متر راه را به طور سینه‌خیز می‌پیمایند تا خود را به حرم برسانند! آیا این کار درستی است؟ نه؛ این کار غلط است. اصلاً اهانت به دین و زیارت است. چه کسی چنین بدعت‌هایی را بین مردم رواج می‌دهد؟ نکند این هم کار دشمن باشد؟! این‌ها را به مردم بگویید و ذهن‌ها را روشن کنید.^۱

• استفتاء:

سؤال: اگر انسان در زیارتگاه‌های ائمه علیهم السلام خود را به زمین

۱. بیانات آیت الله خامنه‌ای در جمع روحانیون استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۳۷۳/۳/۱۷.

بیندازد - و همانند بعضی از مردم که صورت و سینه خود را بر زمین می مالند تا از آن خون جاری شود و به همان حالت وارد حرم می شوند - عمل کند، چه حکمی دارد؟

جواب: این اعمال که به عنوان اظهار حزن و عزاداری سنتی و محبت ائمه علیهم السلام محسوب نمی شوند، از نظر شرعی اعتباری ندارند؛ بلکه اگر منجر به ضرر بدنی قابل توجه و یا وهن مذهب شوند، جایز نیست.^۱

د) استفاده از نمادها

• استفتاء:

سؤال: آیا استفاده از وسایلی که به شکل صلیب هستند و در ماه محرم الحرام در جلوی صف عزاداری حمل می شود، جایز است؟

جواب: این علامت ها تداعی صلیب را نمی کنند؛ ولی عزاداری هرچه ساده تر باشد، بهتر است.^۲

و) راه رفتن روی آتش یا ذغال

• استفتاء:

سؤال: در روز عاشورا مراسمی مانند قمه زنی و پابرهنه وارد

۱. سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۵۱.

۲. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۱، ص ۱۶۶، سؤال ۵۷۹.

آتش و ذغال روشن شدن برگزار می‌شود که علاوه بر اینکه باعث بدنام شدن مذهب شیعه^۱ اثنی عشری در انظار علما و پیروان مذاهب اسلامی و مردم جهان می‌شود، ضررهای جسمی و روحی هم به این اشخاص وارد می‌کند و همچنین موجب توهین به مذهب می‌گردد. نظر شریف حضرت عالی در این باره چیست؟

جواب: هر کاری که برای انسان ضرر داشته و یا باعث وهن دین و مذهب گردد، حرام است و مؤمنین باید از آن اجتناب کنند و مخفی نیست که بیشترین امور باعث بدنامی و وهن مذهب اهل بیت علیهم‌السلام می‌شود و این از بزرگ‌ترین ضررها و خسارت‌هاست.^۱

ز) تقدس و توسل به درخت

سؤال: در بعضی از نقاط کشور، درخت‌هایی از قبیل درخت گزو و انگور مشاهده می‌شود که عده‌ای از عوام نخ‌هایی به آنها گره می‌زنند و اعتقاد به تقدس، یا شفا گرفتن، یا روا شدن حاجت، و بعضاً شفاعت توسط آن درختان دارند و می‌گویند: در صورت کج اعتقادی و شك نسبت به درخت، حادثه ناگواری برای شخص پیش می‌آید! عده‌ای درختان مزبور را متعلق به امام علی علیه‌السلام،

۱. أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، آیت الله خامنه‌ای، ص ۳۲۶، سؤال ۱۴۵۹.

حضرت أبو الفضل علیه السلام یا دیگر اولیای الهی علیهم السلام دانسته، می‌گویند: ما به این درخت‌ها معتقد بوده و توسل جسته و حاجت گرفته ایم. و کسانی که درختان مزبور را سوزانده‌اند، مصیبتی به آنها یا فرزندان یا بستگان‌شان رسیده، یا بیمار شده‌اند. خواهشمند است بفرمایید: اولاً: عقیده به تقدس این گونه درخت‌ها صحیح است یا باطل؟ ثانیاً: گره زدن نخ یا بستن پارچه به این درخت‌ها و گرفتن حاجت از آنها جایز است؟ ثالثاً: آیا سوزاندن یا از بین بردن چنین درختانی به عنوان مبارزه با خرافات، باعث گرفتاری و مصیبتی برای سوزاننده یا بستگان او خواهد شد؟

جواب: این اعتقادات قطعاً از خرافات است و حاجت خواستن از آنها نوعی شرک می‌باشد، و بر همه لازم است نهی از منکر کنند و پاداش (و حاجات) خود را از خداوند بخواهند!

ح) خوردن تخمه و آجیل در ایام عزاداری

• استفتاء:

سؤال: استفاده از تخمه و آجیل و مانند آن در ایام عزاداری چه حکمی دارد؟

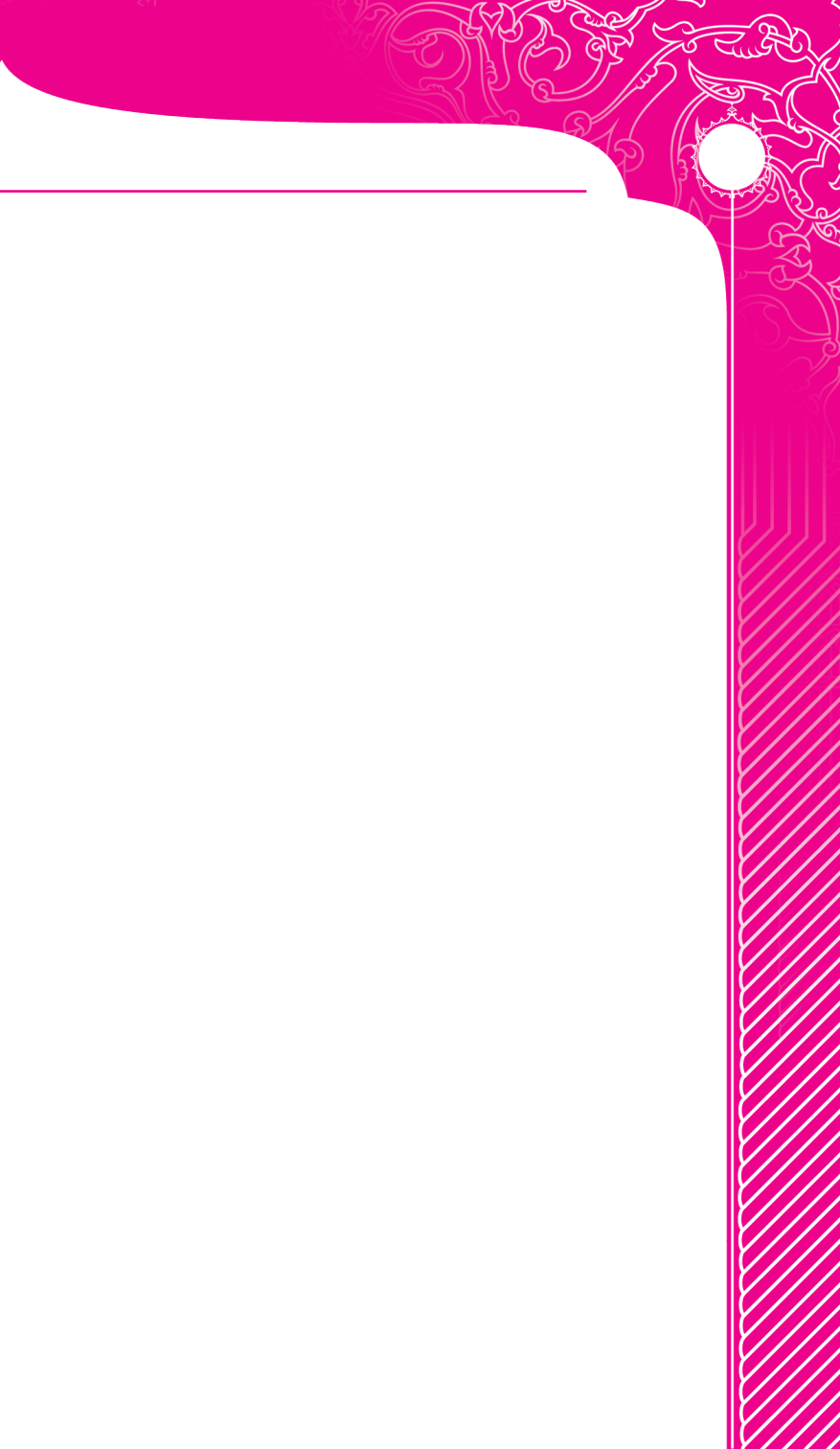
۱. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۳، ص ۵۷۰، سؤال ۱۵۹۷.

جواب: اشکالی ندارد؛ اما اگر در عرف محل این کار را نشانه شادی می‌دانند، بهتر است از این کار پرهیز شود.^۱

---

۱. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری: منظور از عُرف: عرف مردم متدین است.

فصل سوم:

آسیب های جسمانی

۱. قمه زنی

ارادتمندی شیعیان و به خصوص مردم ایران به حضرت سیدالشهدا علیه السلام و اهتمام ویژه به عزاداری ایشان - که به عنوان تأثیرگذارترین عامل در پیروزی انقلاب اسلامی یاد می شود - توجه دشمنان دین را بیش از پیش به خود جلب کرده است و از آنجایی که دشمنان توان جلوگیری از این عزاداری ها را نداشتند، سعی در به انحراف کشاندن آن کرده اند که بهترین شیوه انحراف را در تغییر شکل عزاداری، مانند ترویج قمه زنی یافته اند و با توجه به گستردگی تبادل اطلاعات و انعکاس های داخلی و خارجی آن، در ایجاد تنقرو دوری از اسلام (اجمالاً) موفق بوده اند؛ به گونه ای که

افراد تمایل یافته به این مکتب را مجبور به فرار از اسلام شیعی و مجذوب مذاهب دیگر کرده‌اند.

مقام معظم رهبری در سوءاستفاده دشمنان از قمه زنی می‌فرمایند:

«آن زمان که کمونیست‌ها بر منطقه آذربایجان شوروی سابق مسلط شدند، همه آثار اسلامی را از آنجا محو کردند. مثلاً مساجد را به انبار تبدیل کردند، سالن‌های دینی و حسینیه‌ها را به چیزهای دیگری تبدیل کردند و هیچ نشانه‌ای از اسلام و دین و تشیع باقی نگذاشتند. فقط یک چیز را اجازه دادند، و آن قمه زدن بود! دستورالعمل رؤسای کمونیستی به زیردستان خودشان این بود که مسلمانان حق ندارند نماز بخوانند، نماز جماعت برگزار کنند، قرآن بخوانند، عزاداری کنند، هیچ کار دینی نباید بکنند؛ اما اجازه دارند قمه بزنند؛ چرا؟ چون قمه زدن برای آنها یک وسیله تبلیغ بر ضد دین و بر ضد تشیع بود. بنابراین، گاهی دشمن از بعضی چیزها این گونه علیه دین استفاده می‌کند. هر جا خرافات به میان آید، دین خالص بدنام خواهد شد.»^۱

«امروز روز حاکمیت اسلام و روز جلوه اسلام است.»

۱. بیانات آیت الله خامنه‌ای، مشهد مقدس، ۱۳۷۶/۱/۱.

نباید کاری کنیم که آحاد جامعه اسلامی برتر؛ یعنی جامعه محبّ اهل بیت علیهم‌السلام که به نام مقدس ولی عصر - ارواحنا فداه - به نام حسین بن علی علیه‌السلام و به نام امیرالمؤمنین علیه‌السلام مفتخرند، در نظر مسلمانان و غیرمسلمانان عالم، به عنوان یک گروه آدم‌های خرافی بی‌منطق معرفی شوند... این کار را نکنند. بنده راضی نیستم. اگر کسی تظاهر به این معنا کند که بخواهد قمه بزند، من قلباً از او ناراضی‌ام. این را من جداً عرض می‌کنم. یک وقت بود در گوشه و کنار، چند نفر دور هم جمع می‌شدند و دور از انظار عمومی مبادرت به قمه زنی می‌کردند و کارشان، تظاهر - به این معنا که امروز هست - نبود. کسی هم به خوب و بد عملشان کار نداشت؛ چرا که در دایره محدودی انجام می‌شد؛ اما یک وقت بناست که چند هزار نفر، ناگهان در خیابانی از خیابان‌های تهران یا قم یا شهرهای آذربایجان و یا شهرهای خراسان ظاهر شوند و با قمه و شمشیر بر سر خودشان ضربه وارد کنند. این کار، قطعاً خلاف است. امام حسین علیه‌السلام به این معنا راضی نیست. من نمی‌دانم کدام سلیقه‌هایی و از کجا این بدعت‌های عجیب و خلاف را وارد جوامع اسلامی و جامعه انقلابی ما می‌کنند؟^۱، «نباید این

۱. همان، در جمع روحانیون استان کهگیلویه و بویراحمد، ۱۷/۳/۱۳۷۳.

کار «قمه زنی» انجام بگیرد؛ این، مایه دراز شدن زبان دشمنان علیه دوستان اهل بیت علیهم السلام است.^۱

در همین جهت مراجع معظم تقلید در پاسخ به سؤالات متعددی که در این زمینه شده است، قمه زنی را نه به عنوان افضل قربات؛ بلکه به عنوان وهن مذهب شیعه اثنی عشری معرفی کرده‌اند و حکم به حرمت و لزوم اجتناب از این عمل قبیحانه داده‌اند و خون ریخته شده در قمه زنی را نجس و تبرک دانستن آن را بی اعتبار دانسته‌اند؛ به گونه‌ای که اگر کسی ندی هم در این باره کرده باشد، عمل به آن را جایز ندانسته و عمل فرد کشته شده به خاطر قمه را، قتل نفس معرفی کرده‌اند که در اینجا لازم است فتوای مراجع تقلید در این بحث و ابعاد مختلف آن را بیان کرده، در پایان به ادله موافقین و مخالفین قمه زنی و اثبات و ردّ هر یک از آنها اشاره و بحث مستقلی را بیان کنیم.

• تبرک جستن به خون‌های قمه زنی

سؤال: آیا خونی که از بدن سینه‌زنان و عزاداران، یا به سبب قمه زدن و غیره بیرون می‌آید، باعث تبرک و شفای مریض‌ها و زن‌های عقیم و مانند آن می‌شود؟

جواب: این سخنان پایه و اساسی ندارند و سزاوار است

۱. همان، در دیدار جمعی از طلاب و روحانیون، ۲۲/۹/۱۳۸۸.

عزاداری به صورتی باشد که باعث هتك دين و مقدّسات نشود.^۱

• قمه زنی مخفیانه

سؤال: آیا قمه زدن به طور مخفی، حلال است؟
جواب: قمه زنی علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه محسوب نمی‌شود و سابقه‌ای در عصرائمه ع و زمانهای بعد از آن ندارد و تأییدی هم به شکل خاص یا عام از معصوم ع در مورد آن نرسیده است، در زمان حاضر موجب وهن و بدنام شدن مذهب می‌شود. بنابراین، در هیچ حالتی جایز نیست.^۲

• نذر قمه زدن

سؤال: آیا قمه زنی جایز است؟ چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، وظیفه چیست؟
جواب: با توجه به گرایش که نسبت به اسلام و تشیع بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اکثر نقاط جهان پیدا شده، و ایران اسلامی به عنوان امّ القرای جهان اسلام شناخته می‌شود، و اعمال و رفتار ملت ایران به عنوان الگو و بیانگر اسلام مطرح است، لازم است در رابطه با مسائل

۱. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۲، ص ۲۴۷، سؤال ۷۶۵.

۲. همان، سؤال ۱۴۶۰.

سوگواری و عزاداری سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام به گونه ای عمل شود که موجب گرایش بیشتر و علاقه مندی شدیدتر به آن حضرت علیه السلام و هدف مقدس وی گردد. پیداست در این شرایط، مسئله قمه زدن، نه تنها چنین نقشی ندارد؛ بلکه به علت عدم قابلیت پذیرش و نداشتن هیچ گونه توجیه قابل فهم مخالفین، نتیجه سوء بر آن مترتب خواهد شد، لذا لازم است شیعیان علاقه مند به مکتب امام حسین علیه السلام از آن خودداری کنند و چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، نذر واجد شرایط صحت و انعقاد نیست.^۱

سؤال: پدر و مادری نذر می کنند که اگر خدا به آنان فرزند پسر بدهد، روز عاشورا بر سر او تیغ بزنند. آیا با توجه به اینکه انجام این گونه اعمال باعث وهن شیعه و عزاداری سیدالشهدا علیه السلام و موجب سوءاستفاده دشمنان اسلام می گردد؛ آیا عمل به این نذر واجب است؟

جواب: این نذر صحیح نیست؛ چون در نذر «رجحان عمل» شرط است و این عمل با توجه به اینکه بهانه ای به دست دشمنان اسلام برای زیر سؤال بردن کل مسائل سوگواری خامس آل عبا علیه السلام که از افضل قربات است،

۱. جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل، ج ۱، ص ۵۸۲، سؤال ۲۱۷۳.

می‌دهد، خالی از اشکال نیست و بر فرض رجحان این عمل، نذر دربارهٔ دیگری کردن صحیح نیست.^۱

• مرگ به خاطر قمه زنی

سؤال: اگر قمه زدن در عزاداری ائمه علیهم‌السلام موجب مرگ شخص شود، آیا این عمل خودکشی محسوب می‌شود؟
 جواب: اگر این عمل عادتاً منجر به فوت نمی‌شود، حکم خودکشی را ندارد؛ ولی اگر از همان ابتدا خوف خطر جانی برای او وجود داشته و در عین حال این کار را انجام داده و منجر به فوت وی شده است، حکم خودکشی را دارد.^۲

نقد ادلهٔ قمه زنی

متأسفانه موافقان قمه زنی، حرمت ذکر شده در احکام شرع را در جهت مصالح سیاسی کشور توجیه کرده و بدون اعتنا به احکام صادره از سوی مراجع، به ویژه مقام معظم رهبری در حرمت قمه زنی، به دلایلی استناد می‌کنند که بدون توجه به پیامدهای فرهنگی و سیاسی آن، در نهان و آشکار اقدام به قمه زنی می‌کنند.

ادله‌هایی مثل به صورت خویش زدن زنان حرم (لطمه)

۱. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۱، ص ۲۹۱، سؤال ۱۰۰۸.

۲. استفتاءات، سایت آیت الله خامنه‌ای، سؤال ۱۴۵۶.

که در زیارت ناحیه مقدسه بیان شده^۱ و نیز شکستن سر توسط حضرت زینب علیها السلام زمانی که سر برادر را بر روی نیزه مشاهده کرد^۲ و دیگر ادله‌هایی که هیچ کدام نمی‌تواند مستند قمه زنی واقع شود. در نقد این ادله باید گفت:

اولاً، امام زمان ارواحنا الفداء در حال مرثیه‌سرایی است نه اینکه بخواهد حکم فقهی کیفیت عزاداری زنان حرم را بفرماید علاوه بر آنکه عملکرد زنان حرم، حجت شرعی نیست خصوصاً در فضای آشفته‌ای که در آن لحظات پیش آمده بود.

ثانیاً، آنچه از حضرت زینب کبری علیها السلام در شکسته شدن سر نقل شده، باید گفت: آن حضرت علیها السلام در آن وضعیت بحرانی - که برای اولین بار سر برادرش را بر روی نیزه‌ها دید - سر خود را به چوبه‌محمل زد که این حاکی از شدت تأثر و اندوه آن حضرت علیها السلام است و هیچ معلوم نیست که ایشان به قصد سر شکستن این کار را کرده باشند، و حتی اگر چنین عملی را هم به قصد انجام داده باشند، باز دلیلی بر جواز از این کار در شرایط عادی نیست؛ بلکه تنها می‌توان در شرایط مشابه آن را تجویز کرد.

۱. بحار الأنوار، ج ۹۸، ص ۳۲۲.

۲. همان، ج ۴۵، ص ۱۱۵.

مؤید این مطلب آن است که نه در مورد حضرت زینب علیها السلام و نه در مورد سایر زنان حرم، نقل نشده که همیشه در سالگرد عاشورا موهایشان را پیریشان کرده و به سرو صورت خود می‌زدند. همچنین در مورد امام سجاد علیه السلام که در کربلا حضور داشت، هیچ‌یک از این مسائل نقل نشده است؛ بلکه روایات بسیاری به گریه کردن و عزاداری ایشان اشاره کرده‌اند؛ اما در یک روایت هم نیامده است که حضرت علیه السلام لطمه‌ای به صورت خود وارد کرده باشند.^۱

نکته پایانی: بر فرض اگر روایتی بر استحباب قمه زنی وجود داشت - که هیچ روایتی در این باره وجود ندارد - و اگر اضرار به نفس در اسلام حرام نبود و اگر فتوای حرمت قمه زنی از علما شنیده نشده بود، باز هم این عمل - حداقل در این شرایط کنونی - شایسته نبود؛ چراکه باعث شده است دشمنان، شیعه را فاقد احساس انسانی و افرادی خونخوار و تروریست معرفی نمایند و با این حربه، تبلیغات گسترده‌ای را علیه شیعه به راه انداخته، عکس‌ها و فیلم‌های متعددی را برای اثبات ادعای خود پخش کنند که با جست‌وجودر اینترنت درباره قمه زنی و مشاهده عکس‌ها و فیلم‌های

۱. مجله فقه اهل بیت علیهم السلام، تلخیص از مقاله «قمه زنی و اعمال نامتعارف»، محمد تقی اکبرنژاد، ج ۴۸، ص ۱۹۶.

مرتبط با این موضوع، گویای سوءاستفاده دشمنان از این موضوع و وهن دین و مذهب می باشد. توجه به این نکته نیز ضروری است که برخی با این ادعا که بعضی از فقهای پیشین دربارهٔ قمه زدن سکوت کرده و حرمتی برای آن ذکر ننموده اند، برانجام این عمل پای می فشرند، در حالی که لازم است توجه داشته باشند که اگر آن بزرگان نیز در عصر ما بودند و عواقب سوء داخلی و خارجی این برنامه را مشاهده می نمودند، مسلماً نظر دیگری ابراز می کردند.^۱

۲. آسیب رساندن به بدن

در عزاداری های ائمه علیهم السلام افرادی با عزاداری خاصی، آسیب هایی به بدن خود وارد می کنند. دستورات وارده و حکم اولی از سوی اهل بیت علیهم السلام نهی از انجام چنین اعمالی است و این بزرگواران با بیان های مختلف، شیوه صحیح عزاداری را که همان اشک ریختن و صبر کردن است، به شیعیان خویش آموخته اند و خود نیز چنین عمل می کردند. گریه های امام سجاد علیه السلام در مصائب کربلا بدون آسیب رساندن به بدن، نمونه بارزی از عزاداری های صحیح است. رسول خدا صلی الله علیه و آله به فاطمه زهرا علیها السلام فرمودند:

۱. مجله مبلغان، «آسیب شناسی عزاداری»، محمد مهدی فجرى، ش ۱۳۵.

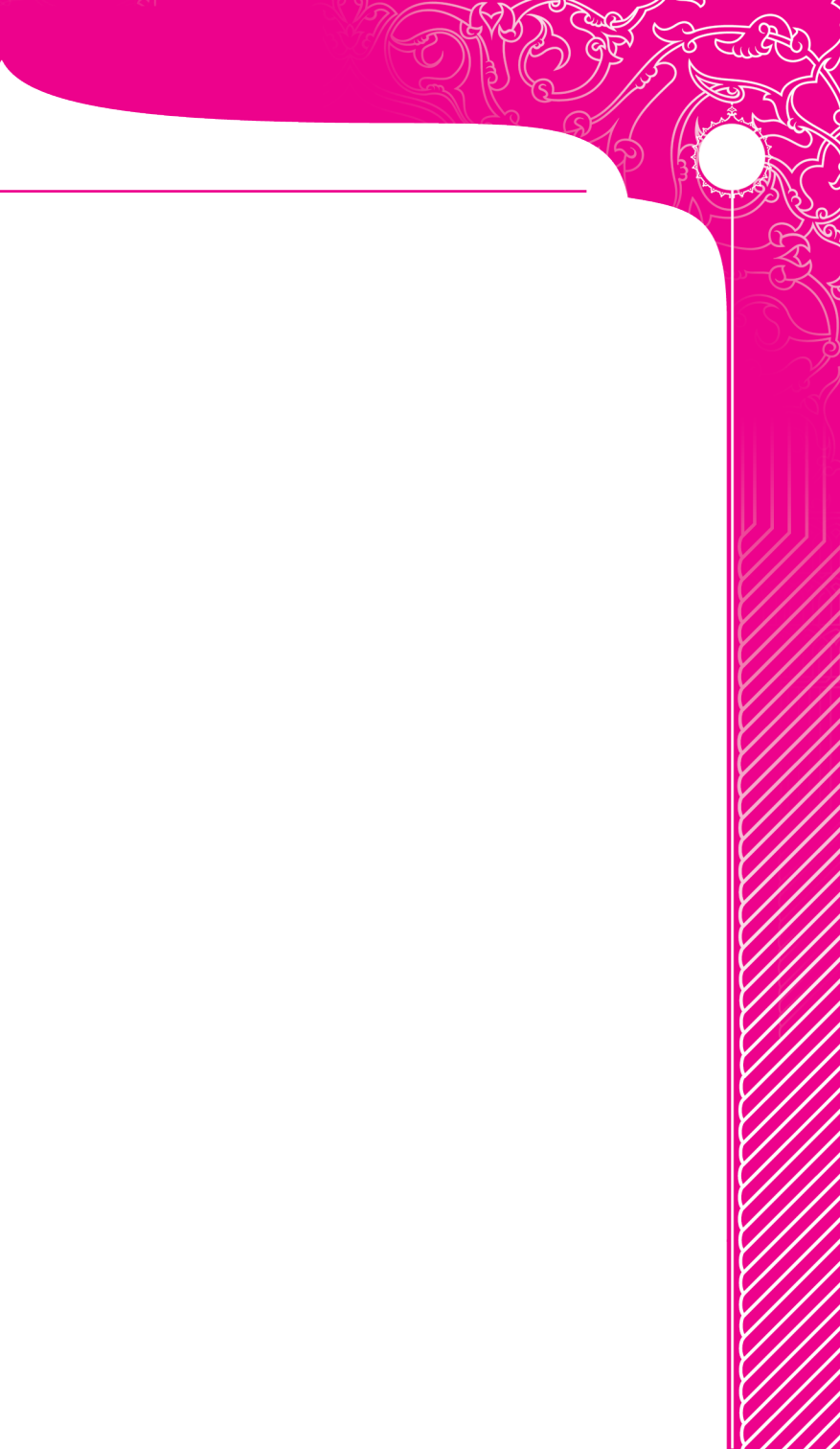
زمانی که من وفات کردم، به صورتت چنگ مزن و موهایت را پریشان مکن و صدایت را به واویلا گفتن بلند مکن و بر من نوحه مخوان!^۱

• استفتاء:

سؤال: سینه زدن با تیغ و یا زنجیر زدن با زنجیری که دارای چاقو و یا تیغ باشد و منجر به زخمی شدن بدن و جاری شدن خون می‌شود، چه حکمی دارد؟

جواب: مسئله عزاداری حضرت سیدالشهدا علیه السلام در هر زمان و در هر مکان از افضل قربات و مایه تقویت روح ایمان و شهادت اسلامی و ایثار و فداکاری و شجاعت در مسلمین است؛ ولی کیفیت عزاداری باید چنان باشد که بهانه‌ای به دست دشمنان اسلام ندهد و موجب سوءاستفاده از آن نشود و این مراسم عظیم و پرشکوه تضعیف نگردد و به همین جهت، از کارهایی که موجب وهن مذهب است، باید پرهیز شود.^۲

۱. وسائل الشیعة، شیخ حرعاملی، ج ۳، ص ۲۷۲.
 ۲. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۳۵.

فصل چهارم:

تعزیه خوانی

معنا و تاریخچه تعزیه

تعزیه؛ گونه‌ای از نمایش مذهبی منظوم (از روی اشعار) است که در آن عده‌ای اهل ذوق و کار آشنا در جریان سوگواری‌های ماه محرم و برای نشان دادن ارادت و اخلاص به اهل بیت علیهم‌السلام، طی مراسم خاصی، بعضی از داستان‌های مربوط به واقعه کربلا را پیش چشم تماشاچی‌ها بازآفرینی می‌کنند.^۱

تاریخ پیدایش تعزیه به صورت دقیق معلوم نیست. برخی اصل تشکیل آن را به ایران پیش از اسلام نسبت

۱. سایت ویکی‌پدیا، تعزیه.

داده‌اند و برخی دیگر، با استناد به گزارش‌هایی، پیدایش تعزیه را مشخصاً از ایران پس از اسلام و مستقیماً از ماجرای کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش می‌دانند، چنان که ابوحنیفه دینوری، ادیب، دانشمند و تاریخ‌نگار عرب، در کتاب «اخبار الطوال»^۱ خود از سوگواری برای خاندان امام علی علیه السلام در روزگار امویان خبر می‌دهد.

اما به روایت ابن‌کثیر، شکل رسمی و آشکار این سوگواری، برای نخستین بار در زمان حکمرانی دودمان ایرانی شیعه مذهب آل بویه صورت گرفت. این سوگواری به گونه‌ای بود که «معزالدوله احمد بن بویه» در دهم محرم سال ۳۵۲ ق در بغداد به مردم دستور داد که برای سوگواری، دکان‌هایشان را بسته و بازارها را تعطیل کنند، نوحه بخوانند و جامه‌های خشن و سیاه بپوشند. از این دوره، دسته‌های عزاداری و نوحه‌خوانی رایج و پایه‌های نمایش و شبیه‌گردانی ایران گذاشته شد.

تعزیه در دوره ناصرالدین شاه قاجار به اوج خود رسید و بسیاری این دوره را عصر طلایی تعزیه نامیده‌اند. تعزیه که پیش از آن در حیاط کاروانسراها، بازارها و گاهی منازل شخصی اجرا می‌شد، اینک در اماکن باز یا سربسته تکایا و

۱. تعزیه و تاریخچه آن، داود حاتمی، سایت مجله حوزه.

حسینیه‌ها به اجرا در می‌آمد. در سال‌های آغاز دیکتاتوری رضاشاه (پس از ۱۳۰۴ ش) اجرای تعزیه رفته رفته ممنوع اعلام گردید و پای به دوران افول خویش نهاد و در روستاها و شهرهای دور افتاده نیز دوران انحطاط خود را پیمود.

پس از شهریور ۱۳۲۰ ش دیگر بار سر بر آورد؛ اما در برابر انواع سرگرمی‌های جدید، به ویژه سینما و تئاتر نتوانست موقعیت و عظمت پیشین خود را باز یابد. تعزیه از درون سوگواری‌های مذهبی برآمده و خود نیز جزیی از سوگواری به شمار می‌رفت؛ اما رفته رفته با پیمودن مسیر تکاملی، تنوع‌هایی نیز از نظر ترتیب، شکل و مضمون در آن پدید آمد.^۱

آفات تعزیه

تعزیه نمایش نیست؛ بلکه یک آیین است. آیینی که می‌تواند وقایع عاشورا را به خوبی ترسیم کند. استقبال خوب مردم از این آیین سبب شده تا تعزیه در شهرها و روستاها و حتی در صدا و سیما، با زیبایی هرچه بیشتر به نمایش گذاشته شود؛ اما متأسفانه در بسیاری از موارد با آسیب‌هایی همراه شده است که به مواردی از آنها اشاره می‌شود:

۱. همان.

۱. تعریف نشدن زمان

شاید تنها چیزی که در بعضی از تعزیه‌ها موضوعیت نداشته و مورد اهتمام نیست، «عدم تعیین مقدار زمان» برای برگزاری این آیین زیباست که در بعضی موارد تا ساعاتی طولانی - شش ساعت - و حتی تا بعد از نیمه‌های شب هم به طول می‌انجامد که نتیجه آن قضا شدن نماز صبح است که با اهداف قیام عاشورا کاملاً در تضاد است. تعریف نشدن زمان تعزیه‌ها سبب شده است متولیان امر هر مقدار زمانی که می‌خواهند، از مردم بگیرند که گاهی با وقت نماز در تداخل می‌افتد و در این صورت، نماز فدای تعزیه می‌شود.

پس لازم است افرادی که گروه تعزیه‌خوانان را برای برگذاری اجرای این آیین دعوت می‌کنند، قبل از شروع اجرای نمایش، مدت زمان خاصی را برای آنان تعیین کنند و اجرای مراسم را مشروط به تعطیلی در وقت اذان یا آغاز نمایش بعد از نماز کنند.

• استفتاء:

سؤال: اگر بعضی از واجبات از مکلف به سبب شرکت در مجالس عزاداری فوت شود، مثلاً نماز صبح قضا شود، آیا بهتر است بعد از این در این مجالس شرکت نکند یا

اینکه عدم شرکت او باعث دوری از اهل بیت علیهم السلام می شود؟
جواب: بدیهی است که نماز واجب، مقدم بر فضیلت شرکت در مجالس عزاداری اهل بیت علیهم السلام است و ترک نماز و فوت شدن آن به بهانه شرکت در عزاداری امام حسین علیه السلام جایز نیست؛ ولی شرکت در عزاداری به گونه ای که مزاحم نماز نباشد، ممکن و از مستحبات مؤکد است.^۱

۲. استفاده از آلات موسیقی

• استفتاء:

سؤال: استفاده از طبل، سنج، شیپور، ویلون، نی و... در تعزیه و شبیه خوانی اهل بیت علیهم السلام چه حکمی دارد؟
آیت الله خامنه ای: استفاده از طبل، سنج، شیپور، ویلون، نی و... در تعزیه و شبیه خوانی اهل بیت علیهم السلام در صورتی که به صورت لهوی اجرا کنند و یا موجب هتک به اهل بیت علیهم السلام و یا مراسم اهل بیت علیهم السلام شود، حرام است.^۲

آیت الله مکارم: موسیقی در مسجد و حسینیه به طور کلی جایز نیست و در غیر آن، استفاده از طبل و سنج، در صورتی که آهنگ مناسب مجالس لهو و فساد زنند و به گونه ای نباشد که باعث ایدای دیگران گردد، جایز است؛

۱. سایت آیت الله خامنه ای، احکام عزاداری، سؤال ۱۴۴۵.

۲. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۴/۲/۶.

ولی استفاده از سایر آلات موسیقی از جمله نی و دف جایز نیست.^۱

۳. استفاده از الفاظ قبیح و رکیک

• استفتاء:

سؤال: در نسخه‌های تعزیه‌های موجود، گاهی الفاظ رکیک توسط ایفاگر نقش معصوم علیه السلام بر زبان جاری می‌شود، آیا چنین زبان حالی که دون مقام اهل بیت علیهم السلام اما برازنده سپاه مخالفین است، تلفظش مجاز است؟

جواب: باید تمام نسخه‌های موجود توسط آگاهان بررسی شود و الفاظ رکیک و آنچه دون شأن امام علیه السلام است،

۱. استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، ۱۳۹۴/۲/۶.

سؤال: استفاده از طبل، سنج، شیپور، ویلون، نی زدن و... در تعزیه و شبیه‌خوانی اهل بیت علیهم السلام چه حکمی دارد؟
آیت الله سیستانی: اگر از آلات مشترک باشد، جایز است آن را به روش متعارف در عزاداری استفاده کنید. (استفتاء پیامکی، آیت الله سیستانی، ۱۳۹۴/۲/۶).

آیت الله شبیری زنجانی: نواختن و گوش دادن به آهنگی که نوعاً مطرب باشد، حرام است و چنانچه مطرب نباشد؛ ولی موجب هتک حسینیه یا مسجد یا بی احترامی به مؤمنین یا باعث مفسده دیگری مانند ترویج فرهنگ غیراسلامی گردد، باید از آن اجتناب نمود. در غیراین صورت هم استفاده از ادوات موسیقی زیننده مجالس اهل بیت علیهم السلام نیست؛ بلکه احتیاط مستحب آن است که مطلقاً از آلات موسیقی اجتناب شود. (استفتاء پیامکی، آیت الله شبیری زنجانی، سؤال ۱۴۸۱۹، ۱۳۹۴/۲/۷).

از آن حذف گردد و به صورت معقول و متین در آید، تا استفاده از آنها شرعاً مجاز باشد.^۱

۴. تشبیه به زن

• استفتاء:

سؤال: پوشیدن لباسی که مخصوص زن نمی باشد و صرفاً برای پوشیدن در شبیه خوانی درست شده است (این لباس از قطعه ای پارچه سیاه که تا اندازه ای شبیه چادر دوخته شده می باشد، تشکیل شده است) و مردانی که در نقش زن انجام وظیفه می نمایند از آن استفاده می کنند، چه صورتی دارد؟

آیت الله خامنه ای: پوشیدن لباسی که مخصوص زن نمی باشد و صرفاً برای پوشیدن در شبیه خوانی درست شده است، اشکالی ندارد.^۲

آیت الله مکارم: اشکالی ندارد.^۳

۱. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۲، ص ۲۴۸، سؤال ۷۶۸.

۲. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، ۱۳۹۴/۵/۵.

۳. سایت آیت الله مکارم، احکام عزاداری، سؤال ۴۸.

سؤال: بعضی مناطق رسم است که در شبیه خوانی یا تعزیه، مردان خود را به شکل زنان (به ویژه نقش حضرت زهرا علیها السلام و زینب علیها السلام) درآورده و سوگواری می کنند، آیا این کار جایز است؟

جواب: باسمه تعالی، چنانچه مشتمل بر حرام یا وهن به معصومین علیهم السلام باشد، جایز نیست. (استفتاءات جدید، آیت الله میرزا جواد آقا تبریزی، ج

۵. اذیت و آزار همسایه‌ها

تعزیه همیشه با یک چالش مواجه بوده و آن، اجرای نمایش در محیطی باز و به خصوص حیاط مساجد یا حسینیه‌هاست که با وجود همسایگان مختلف و طولانی بودن زمان تعزیه و نیز سروصدای زیادی که به همراه دارد، سبب سلب آرامش و اذیت و آزار عده‌ای از همسایگان می‌شود.

از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نقل شده است:

هر کسی که مؤمنی را ناراحت و محزون کند، سپس تمام دنیا را به او عطا کنند، نه کفاره‌اش به حساب می‌آید و نه اجری برای آن داده می‌شود.^۱

بنابراین، بانیان و متصدیان تعزیه باید قبل از برگزاری

۱، ص ۴۵۹، سؤال ۲۰۲۵).

سؤال: تعزیه و شبیه‌خوانی اشکال دارد یا نه؟ پوشیدن لباس زنان توسط مردان در شبیه‌خوانی و استفاده از طبل و شیپور چگونه است؟
 جواب: تعزیه و شبیه‌خوانی به تنهایی اشکال ندارد؛ ولی مرد لباس زن نپوشد و صدای آلات مذکوره و استفاده از آنها مانعی ندارد. (جامع المسائل (فارسی)، آیت الله فاضل، ج ۱، ص ۵۸۰، سؤال ۲۱۶۹).
 توضیح مؤلف: با توجه به متن سؤال استفتاء شده، مراد از پوشیدن لباس زنان توسط مردان، همان لباس مخصوص زنان است که در جواب استفتاء، از این نوع پوشش منع شده است. والله العالم.
 ۱. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ -: مَنْ أَحْزَنَ مُؤْمِنًا ثُمَّ أَعْطَاهُ الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ كَفَّارَتَهُ وَلَمْ يُؤْجَزْ عَلَيْهِ». (مستدرک الوسائل، ج ۹، ص ۹۹، ح ۱۰۳۳۶).

تعزیه، تدبیری بیندیشند تا این نمایش زیبا در محیطی آرام و بدون هیچ اذیت و آزاری، به خوبی برگزار شود.

• استفتاء:

سؤال: برگزاری تعزیه ای که در حیاط مسجد یا حسینیه برگزار می شود و مستلزم اذیت همسایگان است، چه حکمی دارد؟

جواب: نباید بلندگوهای مجالس عزاداری مزاحمتی برای همسایه ها داشته باشد. بنابراین، بلندگوها برای داخل مسجد روشن باشد؛ ولی برای پخش اذان اشکالی ندارد؛ البته صدای بلندگو، خصوصاً در مورد اذان صبح، باید به گونه ای باشد که حال همسایه ها نیز رعایت شود.^۱

بهترین شیوه برگزاری تعزیه

• استفتاء:

سؤال: لطفاً نظر خود را در مورد تعزیه ای که با شرایط ذیل خوانده می شود و مرسوم محل می باشد، مرقوم فرمایید تا به آن عمل شود!

۱. از طبل و شیپور و سایر ادوات طرب انگیز هیچ گونه استفاده ای نمی شود؛

۱. استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم، ۱۳۹۴/۵/۷.

۲. تعزیه را با صدای ساده که غنا به آن گفته نمی شود، می خوانند؛
۳. اجتماع مرد و زن به صورتی است که زن ها و مردها جداگانه و با فاصله پنجاه متر از هم می نشینند؛
۴. کسی که نسخه زنانه را می خواند، فقط عبا به دوش دارد و يك دستمال سیاه به سر می پیچد؛
۵. اشعار معمولی به زبان محلی - که در اغلب مجالس مرسوم است - خوانده می شود؛
۶. مزاحم وقت نماز و روضه خوانی و مانع و عطف نیست و خواننده هم اهل محل است.

جواب: با خصوصیات مذکوره، اشکالی ندارد.^۱

نکته:

۱. در شبیه خوانی، افرادی که قصد دارند در نقش ائمه علیهم السلام ظاهر شوند، باید مهذب، پاك و خوشنام باشند و چه بهتر که آن بزرگواران به طور وضوح نشان داده نشوند.^۲
۲. اگرچه تعزیه، بیان واقعه تاریخی و به تصویر کشاندن مصائب اهل بیت علیهم السلام است؛ اما نباید به همین مقدار بسنده کرد؛ بلکه باید از آن به عنوان یک وسیله تبلیغی بهره

۱. استفتاءات (امام خمینی)، ج ۳، ص ۵۷۹، سؤال ۳۲.

۲. استفتاءات جدید، آیت الله مکارم، ج ۲، ص ۲۴۶، سؤال ۷۶۲.

جست؛ به گونه‌ای که در آن، مسائل حلال و حرام، امر به معروف و نهی از منکر، بیان مواعظ و نصایح آیات و کلمات معصومین علیهم‌السلام، و ذکر فضایل و مناقب آنان، به زیبایی ترسیم شود تا علاوه بر ثواب عزاداری، از ثواب بیان احکام و مواعظ - که از اهداف عالیّه ائمه علیهم‌السلام بوده - برخوردار شوند.

۳. چون بسیاری از مردم علاقه دارند که نمایش تعزیه را مشاهده کنند، بهتر است مکان اجرای مراسم تعزیه در غیر مسجد انجام شود تا کسانی که برای حضور در مسجد منع شرعی دارند (مثل افراد جنب یا زنان حائض) بتوانند در مجلس تعزیه شرکت کنند.

نکته پایانی: اگر بعضی از آسیب‌های مداحی و عزاداری؛ اعم از اشعار بی‌محتوا (مثل به کار بردن نام سگ و تقلید صدای آن)، آهنگ‌های مبتذل و نامناسب، قفل زدن و قلاده انداختن، اذیت همسایه‌ها، توهین به مقدسات دیگران را در یک مجلس عزاداری تصور کنیم، چه ترسیمی می‌توانیم از این نوع عزاداری داشته باشیم؟ و چگونه می‌خواهیم با عزاداری‌های خود معرّف امام شهید علیه‌السلام خود باشیم؟ آیا نباید از انحراف اصل تشیّع به دست مدعیان حافظ دین، خوف داشته و بر حذر باشیم؟

بهترین راه حل و برون رفت از این انحرافات و آسیب‌ها،

تبعیت از احکام شرع مقدس و اطاعت از سخنان و رهنمودهای مقام معظم رهبری است که مستلزم جلوگیری از هرگونه افراط و تفریط می باشد.

والحمد لله رب العالمین

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه، صبحی صالح
۳. الأمالی، محمد بن حسن شیخ طوسی، دار الثقافة، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۴. الکنی واللقاب، شیخ عباس قمی، جامعه مدرسین، قم، چاپ دوم، ۱۴۲۹ق.
۵. الأمالی (للمفید)، محمد بن محمد، کنگره شیخ مفید - قم، چاپ: اول، ۱۴۱۳ق.
۶. الکافی، محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی، دار الحدیث، قم، چاپ اول، ۱۴۲۹ق.
۷. توضیح المسائل مراجع (محشّی)، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ هشتم، ۱۴۲۴ق.
۸. توضیح المسائل، حسین وحید خراسانی، مدرسه امام

- باقر علیه السلام، قم، چاپ نهم، ۱۴۲۸ق.
۹. **وسائل الشیعه**، شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، چ اول، ۱۴۰۹ق.
۱۰. **الأمالی**، محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، کتابچی، تهران، چاپ ششم، ۱۳۷۶ش.
۱۱. **امام شناسی**، سید محمد حسین حسینی طهرانی، نشر علامه طباطبایی، چاپ پنجم، ۱۴۲۸ق.
۱۲. **المزار الکبیر**، محمد بن جعفر بن مشهدی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ اول، ۱۴۱۹ق.
۱۳. **استفتاءات**، سید روح الله موسوی خمینی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، چاپ پنجم، ۱۴۲۲ق.
۱۴. **جامع المسائل (فارسی)**، محمد فاضل موحدی لنکرانی، انتشارات امیر قلم، قم، چاپ یازدهم.
۱۵. **رساله توضیح المسائل**، سید موسی شبیری زنجانی، انتشارات سلسبیل، قم، چاپ اول، ۱۴۳۰ق.
۱۶. **کامل الزیارات**، جعفر بن محمد بن قولویه، دارالمرتضویه، نجف اشرف، چاپ اول، ۱۳۵۶ش.
۱۷. **منیة المرید**، زین الدین بن علی (شهید ثانی)، مکتب الإعلام الإسلامی، قم، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.
۱۸. **استفتاءات جدید**، ناصر مکارم شیرازی، انتشارات مدرسه امام علی علیه السلام، قم، چاپ دوم، ۱۴۲۷ق.
۱۹. **خصال**، محمد بن علی بن بابویه، ترجمه: یعقوب جعفری،

- نسیم کوثر، قم، چاپ اول، ۱۳۸۲ش.
۲۰. المحاسن، برقی، احمد بن محمد بن خالد، ۲۱ جلد، دار الکتب الإسلامية - قم، چاپ: دوم، ۱۳۷۱ ق.
۲۱. عیون أخبار الرضا علیه السلام، ابن بابویه، محمد بن علی، ۲ جلد، نشر جهان - تهران، چاپ: اول، ۱۳۷۸ ق.
۲۲. الغیبة للحجة، محمد بن الحسن (للطوسی)، دار المعارف الإسلامية - ایران؛ قم، چاپ: اول، ۱۴۱۱ ق.
۲۳. تفسیر نور (۱۰ جلدی)، محسن قرائتی، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۹ش.
۲۴. شکوفایی عقل در پرتو نهضت حسینی، عبدالله جوادی آملی، چاپ و نشر اسراء، قم، چاپ ۴، ۱۳۸۶ش.
۲۵. أجوبة الاستفتاءات (فارسی)، سید علی بن جواد حسینی خامنه‌ای، دفتر معظم له، قم، چاپ اول، ۱۴۲۴ ق.
۲۶. رساله توضیح المسائل، ناصر مکارم شیرازی، انتشارات مدرسه امام علی علیه السلام، قم، چاپ پنجاه و دوم، ۱۴۲۹ ه ق.
۲۷. تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی و جمعی از نویسندگان، دار الکتب الإسلامية، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ش.
۲۸. نهج الفصاحة؛ کلمات قصار حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم، ابو القاسم پاینده، نشر دنیای دانش، تهران، چاپ: چهارم، ۱۳۸۲ش.
۲۹. مجموعه آثار استاد شهید مطهری، حماسه حسینی، شهید مطهری، انتشارات صدرا، تهران، چ ۴۸، ۱۳۸۴ش، ج ۱۷.
۳۰. رساله توضیح المسائل، محمد فاضل موحدی لنکرانی،

- انتشارات امیر قلم، قم، چاپ صد و چهاردهم، ۱۴۲۶ق.
۳۱. دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام و القضايا و الأحكام، نعمان بن محمد مغربی، مؤسسة آل البيت عليه السلام، چاپ دوم، ۱۳۸۵ق.
۳۲. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ابن بابویه، محمد بن علی، ترجمه بندر ریگی، انتشارات اخلاق - قم، چاپ: سوم، ۱۳۷۹ش.
۳۳. ششصد نکته در محضر آیت الله بهجت، محمد حسین رخشاد، انتشارات مؤسسه فرهنگی سما، قم، چاپ دوم، ۱۳۸۲ش.
۳۴. شگفتیهای آفرینش (ترجمه توحید مفضل بن عمر)، نجف علی میرزایی، انتشارات هجرت، قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۷ش.
۳۵. الإقبال بالأعمال الحسنة فيما يعمل مرة في السنة (ط - الحديثة)، علی بن موسی بن طاووس، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۶ش.
۳۶. تحف العقول عن آل الرسول عليه السلام، حسن بن علی بن شعبه حرّانی، جامعه مدرسین، قم، چاپ دوم، ۱۴۰۴ق/۱۳۶۳ش.
۳۷. عوالی اللئالی العزیزية فی الأحادیث الدینیة، محمد بن زین الدین بن أبی جمهور، دار سید الشهدا للنشر، چاپ اول، قم، ۱۴۰۵ق.
۳۸. بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار عليه السلام، محمد باقر بن محمد تقی مجلسی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۰۳ق.

۳۹. غم نامه کربلا، ترجمه اللهوف علی قتلی الطفوف، علی بن موسی بن طاووس، مترجم: محمد محمدی اشتهااردی، نشر مطهر، چاپ اول، ۱۳۷۷ ش.
۴۰. رجال الکشی - إختيار معرفة الرجال، کشی، محمد بن عمر، مؤسسه نشر دانشگاه مشهد - مشهد، چاپ: اول، ۱۴۰۹ ق.
۴۱. کامل الزیارات / ترجمه ذهنی تهرانی، ابن قولویه، جعفر بن محمد - ذهنی تهرانی، محمد جواد، انتشارات پیام حق - تهران، چاپ: اول، ۱۳۷۷ ش.
۴۲. من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، محمد بن علی - غفاری، محمد جواد، ترجمه غفاری، علی اکبر و محمد جواد و بلاغی، صدر، ۶ جلد، نشر صدوق - تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۷ ش.
۴۳. ارمغان شهید (ترجمه مُسکَن الفؤاد)، شهید ثانی، زین الدین بن علی - مخبر دزفولی، عباس، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی - قم، چاپ: سوم، ۱۳۷۵ ش.
۴۴. آرام بخش دل داغدیدگان (ترجمه مُسکَن الفؤاد)، شهید ثانی، زین الدین بن علی - حسین، جناتی، روح - قم، چاپ: دوم، ۱۳۸۰ ش.

مقالات

۱. تعزیه و تاریخچه آن، داود حاتمی، برگرفته از سایت مجلات حوزه.
۲. مجله پیام: آسیب شناسی مجالس عزاداری، رضا بابایی، شماره ۸۶، ۱۳۸۶ش.
۳. مجله مبلغان: آسیب شناسی عزاداری، محمد مهدی فجری، شماره ۱۳۵، ۱۳۸۹ش.
۴. مجله مبلغان: «ما و خرافات»، احمد اکبری، شماره ۷۵، بهمن و اسفند ۱۳۸۴.
۵. مجله مشکوة: «نگاهی به پیشینه عزاداری در اسلام (قبل از صفویه)»، اصغر فروغی.
۶. همان: مقاله «عزاداری بر اهل بیت علیهم السلام آسیب ها و بایستگیها»، داود عرفانی فر، شماره ۹۹، ۱۳۸۶ش.
۷. مجله پژوهش های اسلامی: «خرافه گرایی در عزاداری؛ دلایل شکل گیری و راه برون رفت از آن»، محمد اسماعیل عبداللهی،

شماره ۹۰، ۱۳۹۰ ش.

۸. مجله فقه اهل بیت (فارسی): مقاله «قمه زنی و اعمال نامتعارف»، محمدتقی اکبرنژاد، ج ۴۸، ص ۱۹۶.

۹. «زبان حال، زبان قال و بایسته های نقل سخنان حدیث گونه»، واحد طرح و ارزیابی رادیو معارف، آبان ۱۳۹۲.

۱۰. وب سایت تخصصی مداحان، مقاله «زبان حال چیست؟»، مهدی امین فروغی:

www.borya.ir/n:ws/112

آدرس دفاتر مراجع تقلید

• مقام معظم رهبری

سایت: www.lad.r.ir

نشانی الکترونیکی: info_lad.r@liad.r.ir

تلفن: ۳۷۷۴۶۶۶۶ (۰۲۵)

• آیت الله سیستانی

سایت: www.sistani.org

نشانی الکترونیکی: farsi@sistani.org

تلفن: ۳۷۷۴۱۴۱۵ (۰۲۵)

استفتاء پیامکی: ۰۹۱۹۸۵۰۷۵۰۰

• آیت الله شبیری زنجانی

سایت: www.zanjani.ir

نشانی الکترونیکی: Vom.zanjani.tamas@gmail.com

تلفن: ۳۷۷۴۰۳۲۳ (۰۲۵) - ۳۷۷۴۰۳۲۲ (۰۲۵)
 ۳۷۷۴۰۳۲۱ (۰۲۵)

استفتاء پیامکی: ۵۰۰۰۱۰۴۰

• آیت الله مکارم شیرازی

سایت: www.Makar:m.ir

تلفن: ۳۷۸۴۰۰۰۳ (۰۲۵)

استفتاء پیامکی: ۱۰۰۰۱۰۰

• آیت الله وحید خراسانی

سایت: Vom.www.wahidkhorasani

تلفن: ۳۷۷۴۰۶۱۱ (۰۲۵) - ۳۷۷۴۲۴۴۵ (۰۲۵)

• آیت الله نوری همدانی

سایت: Vom.www.nooriham:dani

تلفن: ۳۷۷۴۱۸۵۰ (۰۲۵)

استفتاء پیامکی: ۳۰۰۰۴۸۴۴

• آیت الله صافی گلپایگانی

سایت: www.saafi.n:t

تلفن: ۳۷۴۷۹ (۰۲۵)

استفتاء پیامکی: ۳۰۰۰۷۴۷۹